

TAMPEREEN YLIOPISTO

Mira Hyttinen

KUN ALUETOIMITUKSEN OLI VENYTTÄVÄ JOKA PAIKKAAN

Journalistisen työn järjestäminen Pohjanmaan radiossa Kauhajoen koulusurmien aikaan

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

HYTTINEN, MIRA: Kun aluetoimituksen oli venyttävä joka paikkaan. Journalistisen työn järjestäminen Pohjanmaan radiossa Kauhajoen koulusurmien aikaan.

Pro gradu -tutkielma, 109 s., 4 liites.

Tiedotusoppi

Huhtikuu 2012

Pro gradu -työni tarkastelee maakuntaradion toimittajien työn järjestämistä Kauhajoen kouluampumisten yhteydessä syksyllä 2008. Tutkimuskohteena on Yleisradion Pohjanmaan radion toimitus sekä Vaasassa että Seinäjoella. Tutkin työssäni sitä, kuinka ammatillinen yhteisö ja yksilö toimivat kriisitilanteessa. Selvitän myös sitä, kuinka maakuntaradion toimituksen työt järjestyivät kriisiuutisoinnissa, miten toimituksen työ kulki kahden ensimmäisen uutisointipäivän aikana ja kuinka toimittajat arvioivat oman työnsä kulkua. Samalla hahmotan, millaisten ammatillisten rutiinien avulla niin uutispuolen kuin päivittäispuolen toimittajat selvisivät tiukasta uutispäivästä.

Tutkimukseni perustuu 16 Kauhajoki-uutisointiin osallistuneen Pohjanmaan radion toimittajan haastatteluihin. Heidän lisäksi olen haastatellut kokonaiskuvan hahmottamiseksi Yle Uutisten uutiskoordinaattoria Helsingistä. Haastateltavien joukossa on sekä uutis- että päivittäistoimituksen esimiehiä ja toimittajia. Haastateltavista 12 on naisia ja miehiä on viisi. Kaikki ovat kokeneita journalisteja. Vaikka maakuntaradio tuottaa sisältöä radioon, televisioon ja internetiin, ja kaikki toimivat Kauhajoen aikaan tiiviissä yhteistyössä, työni keskittyy radion käytäntöihin.

Työn teoriaosuus koostuu kriisiuutisointia koskevasta kirjallisuudesta ja mediarutiineja käsittelevästä teoriasta. Lisäksi valotan haastattelua tutkimusmetodina. Työni on aineistolähtöinen.

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että maakuntaradio joutui ampumispäivänä koville. Kovimman työpaineen alle joutuivat kentällä työskennelleet toimittajat. Kenttätoimittajille aiheuttivat painetta Yleisradion Helsingin päästä tulleet runsaat puhelinsoitot ja ristiriitaiset työnannot. Kotitoimitusta työllistivät puolestaan yhtiön asiaankuuluvan sisäisen yhteydenpidon lisäksi muiden tiedotusvälineiden yhteydenotot ja luonnollisesti lähetysten pyörittäminen sekavuuden keskellä.

Toimittajat kokivat työyhteisönsä onnistuneen Kauhajoki-uutisoinnissa: paikalle oli päästy nopeasti ja kentältä annettiin ammattitaitoisia raportteja kiireestä sekä sekavasta tilanteesta huolimatta. Nopeus oli onnistumisen lisäksi eräänlainen toimituksellinen rutiini. Onnistumisena pidettiin myös paikalta saatua kuvamateriaalia ja sitä, että toimitus oli tehnyt työtään eettisesti kestäväällä pohjalla eikä ylilyöntejä ollut tehty. Sekava tilanne toimituksessa ja kentällä ei kuulunut ulospäin kuulijoille.

Toimittajat selviytyivät kiireisestä työpäivästä useiden eri mediarutiinien avulla. Toimittajien yksilölliset selviytymiskeinot voidaan puolestaan tiivistää kolmeen teemaan. Teemat ovat arvopohja, luonteenpiirteet ja keskittyminen työhön.

ASIASANAT radio, televisio, yleisradiotoiminta, koulusurmat, työkulttuuri

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. KRIISIUUTISOINNIN ROOLI MUUTTUU.....	3
2.1. Taiteilijoista leivän hankkijoiksi	5
2.2. Radio uudistuu.....	6
2.3. Radio onnettomuuksissa.....	7
2.4. Mediatutkimus on painottunut eri osapuolten väliseen vuorovaikutukseen	11
3. KRIISIUUTISOINNIN HISTORIAA.....	12
3.1. Yhtenä synkkänä päivänä toisaalla	13
3.2. Tsunami ja toimitusten toimintakulttuuri	15
3.2.1. Kriisiuutisointi opinnäytetöissä.....	18
3.2.2. Uhrijournalismi onnettomuusutisoinnin näkökulmana	19
3.2.3. Toimittamisen ongelmien kartoittamisesta	19
3.3. Koulusurmat tutkimuskohteena.....	21
3.4. Jokelan opit joutuivat Kauhajoella testiin	24
3.5. Deadlinesta onlineen	25
4. SHOEMAKERIN JA REESEN MALLI VALOTTAÄ RUTIINEJA.....	28
4.1. Mediarutiinit.....	31
4.2. Shoemakerin ja Reesen mallin soveltaminen	36
4.3. Mörän liaanimalli haastaa Shoemakerin ja Reesen mallin.....	37
4.3.1. Määrittelyrutiinit	39
4.3.2. Keruurutiinit ja määrittelytaparutiinit	39
4.4. Mörän liaanimalli	40
5. TUTKIMUSKYSYMYKSET	42
5.1. Tutkimusaineisto	43
5.2. Haastattelujen suorittaminen	44
6. HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	46
6.1. Haastattelun edut	48
6.2. Haastattelun ongelmat	51
6.3. Haastatteluaineiston validiteetista ja reliabiliteetista	55
6.4. Haastattelurungon suunnittelusta	56
6.5. Haastattelemisen teoriasta käytäntöön	58
7. KAUAHOEN KOULUSURMIEN ENSIMMÄINEN UUTISOINTIPÄIVÄ	59
7.1. Ensitieto yleisölle internetin kautta	60
7.2. Ensihetket Kauhajoella.....	61
7.3. Kauhajoen sekavat kasvot	63

7.4. Alueitoimitus kaikkien mielenkiinnon kohteena.....	66
7.5. Hektisyys kotitoimituksessa.....	69
7.6. Musiikki ja ohjelmisto menivät uusiksi	72
8. KAUAHOEN KOULUSURMIEN TOINEN UUTISOINTIPÄIVÄ	75
8.1. Tiedonhankinta helpottui.....	76
8.2. Työnteossa selvät sävelet	76
8.3. Surussa myötäeläminen tv:ssä ja radiossa.....	79
9. RUTIINIT KIIREEN KESKELLÄ.....	81
9.1. Toimittajien itsensä kuvailemat rutiinit.....	83
9.1.1. Nopeus.....	84
9.1.2. Arvopohja.....	84
9.1.3. Työ työnä.....	86
9.1.4. Luonteenpiirteet	87
9.2. Kaluston valmistelu.....	89
10. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA ANALYSOINTIA	91
10.1. Kauhajoen opetukset	91
10.1.1. Toimituksen vahvuudet nousivat esiin	92
10.1.2. Oppia on otettava hyvästä selviytymisestä huolimatta	92
10.2. Kauhajoki jätti jälkensä toimitukseen	93
10.2.1. Onnistuminen on monen seikan summa.....	94
10.2.2. Rutiinit auttoivat eteenpäin	96
10.2.3. Kiireen ja sekavuuden selättäjät	98
10.3. Ajatuksia radiotyöskentelyn tutkimisesta.....	99
10.4. Haastattelun onnistumisesta	100
10.5. Radiota kannattaisi tutkia nykyistä enemmän	101
LÄHDELUETTELO	104
LIITTEET.....	110

1. JOHDANTO

Tiistai 23. syyskuuta 2008 jäi Suomen historiaan mustana aamupäivänä Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kauhajoen yksikössä. 22-vuotias ammattikorkeakoulun miesopiskelija tuli kesken koetilanteen luokkaan ja ampui yhdeksän koulutoveriaan sekä opettajan. Hän syytti rakennuksessa tulipalon ja ammuskeli sekä rakennuksen sisällä että ulkona kohti paikalle tulleita viranomaisia. Lopuksi hän surmasi itsensä. (Oikeusministeriö 2010, 17 - 19.) Monen mielessä vilahti ajatus ”ei kai taas”.

Kauhajoen kouluampuminen oli Suomessa järjestyksessään kolmas. Ensimmäinen ampumistapaus tapahtui Raumanmeren yläasteella vuonna 1989. Toinen kouluampuminen sattui Jokelassa vuotta ennen Kauhajoen tapahtumia syksyllä 2007. Ulkomailla kouluampumisia on ollut meitä useammin ja useissa maissa, kuten Yhdysvalloissa, Ruotsissa, Kanadassa ja Saksassa. (Oikeusministeriö 2010, 100 - 101.) Tuorein kouluammuskelu, Suomessa järjestyksessään neljäs, sattui keväällä 2012 Orivedellä. Tapauksesta selvittiin säikähdyksellä.

Kouluampumiset jättävät jälkensä yhteiskuntaan, mutta väistämättä myös journalismiin. Vaikutukset näkyvät sekä ammattikunnan yhteisissä toimintatavoissa että yksittäisissä toimittajissa. Kriisistä uutisoiminen on tuskin koskaan yksiselitteinen prosessi toimitukselle. Siksi sitä on syytä tutkia.

Kun itse sain tiedon Kauhajoella sattuneesta kouluampumisesta, olin juuri aloittamassa graduseminaaria – ilman aihetta. Tieto ampumisesta kiiri luokkaan journalistiopiskelijoille tulleiden tekstiviestien kautta. Olin ajatellut tehdä opinnäytetyöni jostakin radioon liittyvästä aiheesta ja Kauhajoen tapahtuma oli juuri sellainen. Jokelan koulusurmat ja niistä noussut polemiikki olivat tuoreessa muistissa ja päätin tarttua aiheeseen siltä istumalta.

Kiinnostukseni kouluampumisiin ja työn järjestämisen logiikkaan kumpuaa omasta työhistoriastani. Olin usein ajatellut maakuntaradion kesätyöläisenä reporterivuoroissani, millaista olisi olla töissä, kun jotain suurta tapahtuu ja miten työt tuolloin järjestettäisiin. Mietin usein, millaisilla rutiineilla hektisestä työpäivästä selviää.

Rutiinit tulivatkin tutuiksi jo heti tutkimukseni alkumetreillä, sillä päästyäni luennoilta kotiin ryhdyin välittömästi tallentamaan saamani suosituksen mukaan ampumisista uutisoineen Pohjanmaan radion nettisivuja. Neuvo osoittautui myöhemmin arvokkaaksi, sillä parin ensimmäisen päivän uutiset hukkuivat nopeasti uutisvirtaan. Vaikka maakuntaradio koostuu sekä radio- että tv-puolen ammattilaisista ja nettiosajista, halusin keskittyä opinnäytteessäni taustani vuoksi erityisesti radioon. Siksi tv-puolen ja nettityöskentelyn valottaminen on tässä työssä hyvin vähäistä.

Vaikka graduideaan tarttuminen kävi tuolloin syyskuisena iltapäivänä lennokkaasti, matka on kannattanut. Kauhajoella olleiden toimittajien kertomukset ja neuvot ovat osoittautuneet sittemmin kullanarvoisiksi omassa toimittajatyössäni onnettomuuksista uutisoitaessa. Toivon työstäni olevan apua varsinkin kokemattomille journalisteille, jotka voivat jonain päivänä joutua kylmiltään osaksi onnettomuustilanneuutisointia.

Valotan työssäni aluksi kriisiuutisoinnin historiaa. Tämän jälkeen referoin pääpiirteittäin mediarutiineja selventävää tutkimusta. Useat eri tietosanakirjat määrittelevät kriisin ja onnettomuuden samantapaiseksi asiaksi: äkilliseksi käänneeksi ja käänteentekeväksi muutokseksi, jonka voi aiheuttaa joko ihminen tai luonto. Käytänkin työssäni kriisi- ja onnettomuus uutisointi - termejä toistensa synonyymeina.

Kriisihistorian jälkeen kertaan kouluampumisia koskevaa tutkimusta, jonka jälkeen on vuorossa median sisältöön vaikuttavien tekijöiden esittely. Tässä yhteydessä esittelen rutiinit, joiden avulla media toimii. Työni on toteutettu haastattelujen avulla, joiden teoriataustaa esittelen luvussa kuusi. Loppuosa työstäni valottaa Yleisradion maakuntaradion toimintaa Kauhajoen kouluampumisten aikaan syksyllä 2008.

Työni tarkoituksena on kertoa yhden maakuntaradion työskentelystä silloin, kun koko Suomen mielenkiinto kohdistuu sen uutisointialueelle. Tarkoitukseni ei ole arvostella toimituksen työtä tai tekijöitä, vaan valottaa niitä käytäntöjä, joilla toimitus selvisi raskaasta rupeamastaan. Samalla haluan tuoda oman käytännönläheisen panokseni maakuntaradioita koskevaan, toistaiseksi vähäiseen tutkimuskenttään.

2. KRIISIUUTISOINNIN ROOLI MUUTTUU

Kriisi- ja onnettomuusutisoinnin historiallinen kehitys on ollut Suomessa monipolvinen. Vaikka onnettomuusutiset ovat olleet aina journalismin perusaineistoa, niiden merkitys on tänä päivänä aivan erilainen kuin aiemmin. Spekuloinnista on edetty kohti eettisempää uutisointia.

Kriisiuutisointiin perehtyneet tutkijat Pentti Raittila, Kari Koljonen ja Jari Väliverronen (2010) kuvaavat uutisoinnin historiallista aikajatkumoa kolmella tasolla. Ensimmäisessä vaiheessa, 20-luvulta 60-luvulle, journalistinen ammatti ja sen etiikka olivat vielä varsin kehittymättömiä. Journalismin tavoitteena oli kerätä ja julkaista mahdollisimman paljon tietoa välittämättä sen seurauksista. Esimerkiksi uhrien nimet ja kuvat julkaistiin heti, kun ne olivat saatavilla eikä asioilla spekulointikaan ollut mitenkään harvinaista. Uhrien oikeutta yksityisyyteen ei nähty mitenkään ongelmallisena. (emt, 18.)

70-luvulta 90-luvulle elettiin jo erilaista vaihetta. Journalistit etsiytyivät lähemmäs uhreja. Yksilöllisistä pelastautumistarinoista tuli haluttuja ja uhrien perheet esitettiin sanattoman surun symboleina. Estonia-laivan uppoamisen jälkeen journalistinen käytäntö kuvata laajempaa ilmiötä yksilöiden kautta oli jo selvempää kuin ennen. Estonia-onnettomuuteen mennessä tiedotusvälineiden välinen kilpailu oli lisääntynyt. Jokaisella välineellä oli oma roolinsa: radio ja televisio olivat esitelleet reaaliaikaisen viestinnän idean ja journalistinen ilmaisu personoitui aiempaa enemmän. Raittilan, Koljosen ja Väliverroksen (2010, 17 - 19) mukaan tämän kehitysvaiheen journalismia voi jo kutsua ammattimaiseksi.

2000-lukua kuvaa intensiivisyys, mutta samalla journalismista on tullut entistä rajoitetumpaa. Esimerkiksi 1900-luvun peitolla peiteltyjen uhrikuvien tilalle on tullut muita symboleja, joilla kuolemaa kuvataan. Kuolleiden nimiä ja kuvia julkaistaan päivien viiveellä, jos ollenkaan. Silminnäkijöiden haastattelut eivät ole journalistien saatavilla samassa mitassa kuin aikaisemmin. Yhtäältä tarinankerronnallisen uutisoinnin suosion lisääntyttyä silminnäkijöiden ja uhrien haastatteluja tarvitaan enemmän ja nopeammalla tahdilla kuin aiemmin. Media-yhtiöiden on myös kilpailtava sosiaalisen median eri muotojen kanssa, jos ne mielivät pysyä pinnalla. Internetin mahdollistama reaaliaikainen läsnäolo on tuonut medioiden väliseen kilpailuun uusia piirteitä:

esimerkiksi monet mediat julkaisevat ensitiedon tapahtuneesta netissä. Kamppailu yleisöistä johtaa eettisiin pohdintoihin. (Raittila, Koljonen, Väliverronen 2010, 17 - 20.)

Eettiset pohdinnat ovat nousseet vahvasti esille esimerkiksi juuri kouluampumis uutisoinnista puhuttaessa. Joidenkin toimittajien käyttäytyminen Jokelan kouluampumisten yhteydessä johti alan sisäiseen keskusteluun siitä, millaisin reunaehdoin juttuihin hankitaan materiaalia kiireen keskellä. Kun Jokela aiheutti keskustelua esimerkiksi siitä, voiko shokissa olevaa silminnäkijää haastatella ja minkä ikäiseltä haastattelua voi ylipäättään kättää, Kauhajoen tapahtumien yhteydessä samanlaista keskustelua ei enää käyty.

Onnettomuusjournalismin muutossuuntia useammalla vuosikymmenellä tutkailleet Koljonen ja Kunelius (2005) luonnehtivat, että nykyään suuronnettomuuksista otetaan huomattavasti enemmän irti kuin 1970- tai 1950-luvulla. Journalismin voimakas reaktio uutisaiheeseen kestää nykyään muutaman päivän, ja kiinnostus sammuu sitten lähes tyystin. (emt, 35.) Kun aihetta on koluttu ja pyöritelty monelta kantilta läpi, aihe vaipuu vähitellen unholaan. Tilalle tulevat uudet murheet.

Koljonen ja Kunelius (2005, 37 - 38) havaitsivat tutkimuksissaan, että kun ennen onnettomuusjutut oli ripoteltu lehdessä muun uutismateriaalin sekaan sikin sokin, nyt tehdään juttupaketteja, jotka ovat vastine sähköisen median yhden aiheen hallitsemille uutislähetyksille. Kun ennen suuronnettomuuden yhteydessä toimituksessa laitettiin pystyyn hätäisesti jokin väliaikaisorganisaatio, nyt tällaisen poikkeuksellisen hoidon vaativa reagointikyky ja ammattitaito ovat jo rutiinia. 50 vuodessa on tultu teknisestä, virallisesta ja ulkokohtaisesta todellisuuden kuvaamisesta ja rationaalisesta selittämisestä kollektiivisen terapian aikaan. Kun Kuurilan junaonnettomuudesta raportoitiin 50-luvun lopussa hyvin mekaanisesti, Konginkankaan liikenneonnettomuudessa toimittajista oli jo tullut tarinan kertojia. (emt, 48 - 50.)

Poikkeuksellinen onnettomuus laukaisee Koljosen ja Kuneliuksen (2005) havaintojen mukaan jo melkein rutinoituneen poikkeusreaktion poikkeusorganisaatioineen. Journalismin kyky ja halu vuolla onnettomuuksista yhä enemmän merkityksiä, yksityiskohtia ja kytkentöjä on kasvanut. Journalismi on myös voimakkaasti henkilöitynyt. Teknis-rationaalisten selitysten ohi on noussut tarve työstää tunteita, onnettomuuden aiheuttamaa järkytystä ja surua. Toimittajat ovat tulleet

tietoisiksi, että heidän työtään arvioidaan ja arvostellaan. (emt, 55.) Koska toimittajan työn muutos on ollut parin viime vuosikymmenen aikana huimaa, käyn seuraavaksi läpi lyhyesti, millaisia muutoksen tuulet ovat olleet.

2.1. Taiteilijoista leivän hankkijoiksi

Median muodonmuutosta pohtinut Pietilä (2007) toteaa, että vielä 70-luvulla toimittaminen rinnastettiin taiteilijaelämään. Perinteiset ammattikuvat ovat nyt hajoamassa, kun tekemisen rytmi on muuttunut kerran päivässä ilmestymisestä jatkuvaan verkkojulkaisemiseen. Työyhteisöjen perinteet ovat jatkossakin koetuksella, kun käsin tehty uniikkikappale muuttuu jatkuvassa muokkaamisessa useissa jakelukanavissa teolliseksi massatuotteeksi. (emt, 317 - 318.)

Pietilä (2007) kiinnittää huomionsa journalismin murroksessa myös siihen, miten toimittajaksi tullaan ja kasvetaan. Hän näkee sukupolvien välillä eroa. Nuoren toimittajasukupolven suhtautuminen työhönsä on hänen mukaansa toisenlainen kuin pitkään alalla olleiden. Toimittaminen on harvoille nuorille elämäntapa; se on keino hankkia elanto ja rahoittaa harrastukset. (emt, 319.)

Toimittajien on sopeuduttava monenlaisiin mullistuksiin. Toimittamisen tulevaisuutta arvioinut Pietilä (2007) jaottelee mullistukset kolmeen osaan. Ensimmäinen kytkeytyy uutisteollisen tuotantotavan tekniseen ja kaupalliseen muutokseen, jota leimaavat jakelukanavien lisääntyminen, monimedia, sisältöjen online-tuotanto ja lisääntyvät tehokkuus- ja tuottavuusvaatimukset. Toinen mullistus liittyy itseohjautuvuuteen ja uudistuvaan johtamistapaan sopeutumiseen. Kolmas muutos vaikuttaa toimittajien asemaan tiedonhankkijana ja toimijana, kun poliittiset, taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset maailmat muodostavat yhä laajempia verkostoja. (emt, 317.)

Journalistien käsityksiä omasta työstään kartoittanut Jyrkiäinen (2008, 9) toteaa, että osin taloudelliset ja osin ammatin sisäiset virikkeet ovat vauhdittaneet toimitusorganisaatioiden muuttumista entistä enemmän ryhmätyötä suosivaksi. Väliwerrosen (2009, 8) mukaan toimittajan työ mielletään vieläkin usein yksilösuoritukseksi. Toimitustyötä säätelevä journalistinen kulttuuri on pääosin hiljaista tietoa, jonka journalistien ammattiin ryhtynyt sisäistää vähitellen työvuosien

karttuessa. 2000-luvun journalismille on Väliverroksen mukaan tyypillistä, että se pyrkii lukijan ja katsojan iholle: asiallisen viileä raportointi on tehnyt tilaa yksilöllisille ja kollektiivisille tuntemuksille. Uusi tyyli on herättänyt kritiikkiä siitä, että journalismi tulee liian lähelle surevia omaisia ja sivullisia. (Väliverronen 2009, 8.)

Journalistista työtä on muuttanut Jyrkiäisen (2008, 9) mukaan olennaisesti monimediaalisuus, joka on herättänyt viime vuosina välillä hyvin tulenkatkuistakin keskustelua. Tuotantotapojen muutos näkyy hyvin sähköisissä medioissa, kuten radiossa. Tämän päivän maakuntaradiossa tehdäänkin uutisia radion lisäksi televisioon ja internetiin.

2.2. Radio uudistuu

Radion työskentelytavat ovat muokkaantuneet huomattavasti viime vuosina. Nukari ja Ruohomaa (1997, 21) kuvailivat 90-luvun lopulla muutosta sanomalla, että 1980-luvulla alkaneessa radiotuotannon rakennemuutoksessa avaintekijöitä olivat ohjelmiston lähetysvirran ja tuotantoyksikön itsekäytön kehittäminen. Radion itsekäyttöön siirtymistä ja sen vaikutusta tuotantokulttuuriin tutkineen Kenttämiehen (2001) mukaan perinteisessä tuotantokulttuurissa radio-ohjelmat ja -lähetykset tehtiin äänitarkkailijan ja toimittajan yhteistyönä. Itsekäytössä toimittaja tekee kaiken itse. Kenttämiehen mukaan keskeinen tekijä itsekäyttöön siirtymisen perusteena oli se, että itsekäyttö nähtiin sujuvampana kuin tarkkailija-toimittaja-työparin toteuttama ohjelma. (emt, 63 - 66.)

Äänitarkkailijan ja toimittajan yhteistyötä on edelleen olemassa. Esimerkiksi Yleisradiossa radion ajankohtaistoimituksessa lähetykset tehdään vieläkin työparin kanssa. Äänitarkkailija hoitaa äänen laaduntarkkailuun liittyvät tehtävät ja juontaja huolehtii lähetysten journalistisesta sisällöstä. Ohjelman toimitussihteeri on myös mukana lähetysten teossa.

80-luvulla virinnyt itsekäyttö ei ollut kuitenkaan yhtä autuutta. Kenttämiehen (2001, 3) mukaan itsekäytön positiivisina puolina pidettiin toimittajan vapauden kasvamista ja toimituksen työilmapiirin paranemista, mutta merkittävimmät negatiiviset seuraukset olivat lähetysten teknisen

ja journalistisen tason heikkeneminen. Vielä jotakin mullistavampaa oli kuitenkin myöhemmin tulossa.

Itsekäyttöä käsiteltäessä ei voi unohtaa tietokoneiden vaikutusta radion tuotantokulttuuriin, sillä tietokoneet helpottavat esimerkiksi juttujen editoimista huomattavasti. Radio alkoi digitalisoitua 90-luvulla, eli tieto muuttui tietokoneella käsiteltävään muotoon. Digitalisoiminen muutti Kenttämiehen (2001, 72 - 80) mukaan toimittajan työnkuvaa perusteellisesti, sillä toimittajan keskeiseksi työvälineeksi tuli tietokone. Muun muassa äänieditorien myötä juttujen versiointi yleistyi ja niitä muokattiin myös muihin jakelumuotoihin, kuten internetiin ja tekstitelevisioon. Kun 80- ja 90-luvuilla uutisia tehtiin suomalaisissa toimituksissa pääasiassa yhteen julkaisukanavaan, tilanne on muuttunut tämän vuosituhannen alussa (Hytönen 2010, 7 - 8).

Moniammatillisen työnkuvan omaksuneita journalisteja Yleisradion alueellisissa uutisissa haastatellut Timo Hytönen (2010) nimittää monimediaalisuutta uutisjournalismin pesään kulkeutuneeksi käenpojaksi. Journalistin olisi nykyisin kyettävä tarvittaessa vaihtamaan toimenkuvansa joustavasti tai tekemään kahden tai useamman ammattilaisen työt samanaikaisesti. Tämä on tarkoittanut Hytösen mukaan toistuvaa törmäämistä kiirettä ja laatua koskevaan ristiriitaan. Suurimman mahdollisen määrän uutisia pienimmässä mahdollisessa ajassa mahdollistavat käytännössä uutiskriteerien olemassaolo ja niille perustuva rutiininomainen uutishankinta. (emt, 7 - 8 ja 118.)

Hytösen (2010, 154 - 155) mukaan radion laatua tarkastellaan tätä nykyä kahdesta osin vastakkaisesta näkökulmasta; sisältöosaamisena ja formaattiosaamisena. Tv-puolella monitekemisessä yhdistyvät ja limittyvät uudella tavalla journalistisen kerronnan sekä visuaalisen ilmaisun taidot ja osaaminen. Tekijöiden kokemus oman ammattitaidon lisääntymisestä on kuitenkin jäänyt Hytösen mukaan median teknologisen ja taloudellisen muutoksen panttivangiksi.

2.3. Radio onnettomuuksissa

Radion on sanottu olevan parhaimmillaan silloin, kun jossain tapahtuu parhaillaan jotain. Kun ihminen kuulee onnettomuus- tai kriisiuutisen, moni rientää radion äärelle kuullakseen lisätietoja.

Tilannevälineenä radion on helppo olla ensimmäisenä paikalla kevyesti siirrettävän tekniikkansa ansiosta (Huovila 2001, 6) ja radio toimii parhaiten uutisjutuissa, jotka vaativat nopeaa reagoitua. Radio sallii myös tunteiden koko kirjon ja on paras media stimuloimaan mielikuvitusta. (Shantler ja Stewart 2003, 10 - 11.) Edelleen puhelinluettelon ensimmäisillä sivuilla ihmisiä neuvotaan yleisen hätämerkin kuultuaan avaamaan kaikista viestintävälineistä nimenomaan radio, ei internetiä.

Huomioiden sen, kuinka suuret muutoksen tuulet radioalalla ovat jyllänneet 80-luvulta alkaen, on hämmästyttävää, kuinka vähän radioalaa on tutkittu Suomessa. Huolimatta niistä eduista, jotka radiolla on onnettomuustilanteesta kerrottaessa, ei voi kuin ihmetellä, kuinka harvoin radiotoimitusten elämää on selvitetty.

Radio paalutti asemansa viestintävälineenä Euroopassa ja Yhdysvalloissa 1920-luvulla. Saksassa radiotutkimus vakiintui 20-luvulla nosteessa, joka vauhditti myös lehdistön ja elokuvan tutkimusta ensimmäisen maailmansodan propagandan epäonnistuttua. Tutkimuksen laajentuessa radio menetti kuitenkin nopeasti keskeisen asemansa tutkimuskohteena. Radion tutkimus on pudonnut sittemmin viestintätutkimuksen valtavirran ulkopuolelle niin meillä kuin maailmallakin. (Herkman ym. 2008, 9 - 10.)

Kriisiuutisointia on selvitetty suhteellisen paljon viime vuosina Suomessa, mutta tutkimus on keskittynyt joukkotiedotusvälineistä nimenomaan sanomalehtiin ja televisioon. Radion tutkimus on edelleen erittäin vähäistä. Radio vaikuttaa olevan monissa yleistutkimuksissa nopeasti ohitettu sivujuonne. Tämä siitäkin huolimatta, että nauhoitteet julkaistuista radio-ohjelmista on nykyään suhteellisen helppo saada itselleen tutkimuskäyttöön ja Yleisradion radiolähetyksiä, myös alueellisia, on ollut mahdollista kuunnella netin kautta jo vuosia.

Useissa kriisiuutisointia käsittelevissä tutkimuksissa radio on ikään kuin sulautettu muiden tiedotusvälineiden joukkoon ja radion luonteenpiirteet joukkoviestintävälineenä on hävitetty. Varsinkin radion toimitusrutiinien löytäminen tutkimuskirjallisuudesta on osoittautunut erittäin vaikeaksi. Radiotutkimuksen vähäisyyden vuoksi sovellankin työssäni niitä tutkimuksia, jotka on tehty yleensä joukkoviestinten ja onnettomuusuisoinnin näkökulmasta.

Yksi harvinaisuus tutkimuksen kentältä kuitenkin löytyy koskien radiota ja kriisiuutisointia. Margit Alasalmi (2008) on tutkinut kandidaatin tutkielmassaan Jokelan kouluampumisten käsittelyä Yleisradion radiouutisissa. Hän selvittää työssään yhden uutistapahtuman anatomiaa radiouutisissa.

Alasalmen (2008) mukaan isot uutiset ovat yhdellä tavalla toimitukselle helppo tehtävä, sillä riittää, kun kertoo tapahtuneesta. Äkilliset uutistapahtumat ovat toimituksille näytön paikka, jossa ammattitaito punnitaan. Alasalmen mukaan ison uutisen selostamisessa kokemus ja rutiini auttavat alkuun, mutta tarvitaan myös kekseliäisyyttä. Radion uutistoimittajan selkäyttimeen on iskostunut itsestäänselvyydeksi nopeuden vaatimus, sillä yleisö on tottunut odottamaan radiolta nopeutta. (emt, 3 ja 54.)

Alasalmen mukaan isoissa uutistilanteissa nimenomaan rutiini auttaa alkuun oikeiden tietolähteiden etsimisessä: suuronnettomuuksissa ja kriisitilanteissa tiedotusvälineet ovat luottaneet perinteisesti viranomaistietoon. Alasalmi valottaa työssään kollektiivisen surun ilmaisemista tapahtumaillaan radiolähetyksissä: tällöin tiedotetaan esimerkiksi tulossa olevista kirkkojen hartaushetkidä. (Alasalmi 2008, 13 ja 24.) Samanlaista kollektiivisen surun ilmaisua oli havaittavissa myös Pohjanmaan radiossa Kauhajoen tapauksen aikaan.

Alasalmi (2008) selvittää tutkimuksessaan järjestyttävän uutisen kertomisen vaikeutta radiossa. Pidän Alasalmen havaintoja arvokkaina, sillä tutkimuskirjallisuudessa ohitetaan yleensä ne käytännön ongelmat, joihin radiotoimittaja törmää surullista uutista kertoessaan. Alasalmi puukeekin vaikeudet sanoiksi: kun radiossa raportoidaan järkyttävästä tapahtumasta, käsittelyn on oltava hienotunteista. Kun raportointi tapahtuu suorassa lähetyksessä, toimittajaan kohdistuu ylimääräistä painetta. Sanavalinnat, äänenpainot ja spontaanit kysymykset aiheuttavat sen, että epäonnistumisen mahdollisuus vaanii työtään tekevää toimittajaa. Alasalmi havaitsi tutkimissaan lähetyksissä esimerkiksi toimittajien hermostuneisuutta, raportojien turhaa keskeyttämistä ja tinkaamista, kun kentällä ollut reportteri ei osannut vastata toimituksesta esitettyihin kysymyksiin. (Alasalmi 2008, 30 - 32.)

Jonathan Kern (2008) valottaa radioreportoinnin tehtävää sanoen, että toimittajan raportin antaminen esimerkiksi juontajan kyselemänä tuo kuuntelijan näkökulmasta uutisiin lisää eloa ja se

myös vakuuttaa kuulijan asian kiireellisyydestä verrattuna muihin uutisiin. Toimittajan näkökulmasta raportointi mahdollistaa uutisesta kertomisen monilla tavoin: deadline ei välttämättä mahdollista käsikirjoituksen tai jutun tekemistä, tai tapahtuneesta ei ole välttämättä tarjolla ääntä. (emt, 121.)

Kernin (2008) mukaan poiketen muista radion haastateltavista, monet radion reporttereista haluavat vaikuttaa heiltä kysyttäviin kysymyksiin tai edes kuulla etukäteen, mitkä kysymykset ovat. Varsinkin, kun reportterit ovat suorassa lähetyksessä, he eivät halua sokaistua kysymyksistä, joihin he eivät osaa vastata tai niin sanotusti jäätyä sanoissaan, kun tärkeitä faktoja ei olekaan käsillä. Äkillinen suora lähetys luo painolastia myös juontajalle, kun monet tavalliset keinot ja konstit puuttuvat, ja moni asia tapahtuu nopeasti. (Kern 2008, 122 ja 168.) Suora lähetys on vaativa tehtävä sekä juontajalle että reportterille.

Suorassa lähetyksessä jäätyminen on monen radiotoimittajan painajainen: hiljaisuus radiossa on varsin dramaattinen tapahtuma. Jos reportteri tietää juontajan esittämät kysymykset suurin piirtein etukäteen, on reportterin silloin huomattavasti helpompi jäsenellä sanottavansa kuin jos kysymysten sisällöstä ei ole mitään tietoa. Kysymysten tietäminen etukäteen helpottaa myös ajankulun seuranta. Jos raportointiin on annettu tietty määrä aikaa, toimittajan on helppo kellottaa hänelle esitettyjen kysymysten perusteella se, mitä asioita raporttiin on saatava mahtumaan ja milloin raportointi on lopetettava. Sopimalla kysymykset etukäteen juontaja välttää kiusallisen tilanteen, jossa reportteri ei osaa vastata johonkin kysymykseen. Kriisitilanteessa etukäteissuunnitteluun ei tosin aina ole aikaa.

Radio luo kuvia äänen avulla. Huovilan (2001) mukaan äänelle voidaan määritellä erilaisia rooleja, jolloin kuulija tietää äänen käytöstä, mitä ohjelmassa on menossa. Juontaja vie ohjelmaa eteenpäin, alusta tulevaa ja lopettaa myös mennyttä. Kerronta voi olla tiedottavaa tai eläytyvää. Uutisankkuri puolestaan lukee lähetyksissä uutisia eri aiheista. Pystyäkseen kertomaan esimerkiksi onnettomuus uutisia, ankkuri tarvitsee persoonattoman kerrontatavan, jota eivät häiritse tunteet. (emt, 107 - 108.) Sen, minkä lehtiteksti peittää, radio paljastaa. Samalla tavalla kuin hymyily kuuluu äänestä myös suru, liikutus tai epäröinti kuultaa äänestä läpi. Kriisitilanteessa työskentely onkin erityisen pulmallista tv- ja radiotoimittajille.

2.4. Mediatutkimus on painottunut eri osapuolten väliseen vuorovaikutukseen

Kriisiuutisointia on käsitelty Suomessa median näkökulmasta lähinnä kuvaamalla toimittajien työtä onnettomuus uutisoinnissa ja pohtimalla toimittajien, viranomaisten ja yleisön suhdetta. Suhteen monimutkaisuuden vuoksi eettiset pohdinnat ovat nousseet viime vuosina paljon esille. Sama kehityskulku on havaittavissa myös kansainvälisessä tutkimuksessa.

Syyskuun 11. päivän terrori-isku ja poliitikko Anna Lindhin murhauksia tutkineet ruotsalaiset Kristina Riegert ja Eva-Karin Olsson (2007, 143) toteavat, että kriisejä, onnettomuuksia ja epätavallisia tapahtumia koskeva mediatutkimus on keskittynyt perinteisesti median, viranomaisten ja kansalaisten väliseen vuorovaikutukseen. Keskittyminen viranomaisiin on ymmärrettävää. Median oletetaan toimivan vallan, eli esimerkiksi viranomaisten, vahtikoirana ja valvovan sekä paljastavan epäkohtia viranomaisten toiminnasta.

Riegertin ja Olssonin (2007, 143) mukaan painopiste on ollut tavallisesti siinä, kuinka kansalaiset vastaanottavat ja kokevat kriisin median välityksellä. Myös viranomaisten toiminta ja median oman tehtävän – kriisin syiden ja seurausten informointi, läpikäynti ja selittäminen – täyttäminen ovat olleet tutkimuksen keskiössä. Selittämistä voi perustella median myötäelämisellä ja kansalaisten arkeen osallistumisena. Media on perinteisesti ollut siellä, missä kansakin on.

Suomalaiset ovat kohdanneet viimeisen 15 vuoden aikana muutamia isoja onnettomuuksia ja kriisejä, jotka ovat koskettaneet kansakuntaa laajasti. Näitä epätavallisia tapahtumia yhdistää se, että ne kaikki ovat herättäneet keskustelua journalismin tilasta ja saaneet myös aikaan muutoksia. Mediatutkimus on tarttunut onnettomuustapauksiin hanakasti. Käynkin seuraavassa luvussa läpi alan keskeisimpiä tutkimuksia ja niiden tuloksia.

3. KRIISIUUTISOINNIN HISTORIAA

Yksi suomalaisen kriisiuutisoinnin tutkimusklassikoista on Pentti Raittilan (1996) selvitys suomalaisesta tiedotustoiminnasta Estonia-onnettomuuden yhteydessä. Matkustaja-autolautta Estonian uppoaminen Itämerellä syksyllä 1994 on edelleen yksi Suomen historian pahimmista onnettomuuksista. Suomalaisen kriisiuutisointitutkimuksen voi katsoa heränneen Estonian uppoamisesta.

Raittilan (1996) tutkimuksen kohteena oli yhtäältä viranomaisten kriisitiedotusorganisaation toiminta, johon kuuluu tiedon kulku ja saatavuus viranomaiselta toiselle, omaisille sekä joukkoviestimille. Toisena tarkastelukohteena oli joukkoviestinten toiminta onnettomuuden yhteydessä ja niiden suhde viralliseen tiedotusorganisaatioon. (emt, 7.) Tutkimus osoitti, että monella sektorilla on paljon parannettavaa.

Journalistien toiminta sai Estonian yhteydessä paljon kritiikkiä. Pelastusorganisaation edustajat joutuivat tiedotustilaisuuksien välisinä aikoina jatkuvasti vastaamaan toimittajien tiedusteluihin. Turun yliopistollisessa sairaalassa ja muissa sairaaloissa journalistit taistelivat parhaista kuvakulmista ja ensimmäisistä pelastuneiden haastatteluista. Jotkut onnettomuuden uhrien haastattelutilanteet olivat melko kaoottisia, kun kymmenet toimittajat huusivat eri kielillä kysymyksiään. (Raittila 1996, 28 - 51.)

Journalistit puolustavat onnettomuuden uhrien kuvaamista ja haastattelemista suuren yleisön tiedon tarpeella. Joukkoviestimet haluavat inhimillistää ja personoida muuten teknisiksi jäävät suuronnettomuuskuvaukset. Viestimet haastattelevat onnettomuuksien uhreja saadakseen lähetyksiinsä ja palstoilleen tunteisiin vetoavaa ja hyvin myyvää yksilödramatiikkaa, mutta Estonian tapauksessa pelastettujen haastattelut olivat ainoa keino saada ensi käden tietoa onnettomuuden syistä. (Raittila 1996, 66.)

Estonia-tapauksen opetuksia voidaan katsoa monelta kannalta. Raittila (1996) muistuttaa, että nopea ja monipuolinen tiedon välittäminen on median ensisijainen tehtävä kaikissa onnettomuus- ja kriisitilanteissa. Jos tietoa ei ole heti onnettomuuden jälkeen tarjolla, alkavat huhut levitä. Yhtäältä

on muistettava, että pelastuneiden, pelastajien sekä uhrien omaisten haastatteluja metsästettäessä toimittajan on ratkaistava asioiden tärkeysjärjestys. On mietittävä, kumpi on tärkeämpää: yleisön tiedon tarpeiden ja jutun myyvyyden vaatimusten täyttäminen vai onnettomuuden uhrien ja pelastushenkilökunnan jättäminen rauhaan. Omaan eettiseen harkintaan liittyvän konfliktin lisäksi journalisti voi joutua hankaukseen pelastustoimia ja uhreja suojaavien viranomaisten, omien esimiesten tai muiden journalistien kanssa. (emt, 55 - 64.)

3.1. Yhtenä synkkänä päivänä toisaalla

Toinen suomalaisia kohdannut suuri kriisi oli jouluna 2004 sattunut Aasian hyökyaalto-onnettomuus. Luonnonkatastrofi kosketti maatamme syvästi: onnettomuudessa kuoli lähes 180 suomalaista. Aasian katastrofi oli koetinkivi paitsi viranomaistiedotukselle, mutta myös journalisteille. Juho Rahkonen (2005a) on selvittänyt Journalismin tutkimusyksikön tutkimuksessa sitä, kuinka uutistyon tekijät kokivat tsunamin.

Rahkonen (2005a) tutki niitä journalistisen työn käytäntöjä ja työhön vaikuttavia olosuhteita, joiden vuoksi Aasian tsunamikatastrofista välittyi sellainen kuva kuin välittyi. Aineistona olivat 30 journalistin kuvaukset työstään katastrofiuutisoinnissa. Tutkimuksen kohteina oli niin sähköisen median kuin lehdistön edustajiakin; sekä esimiehiä että toimittajia. Tutkimus lähtee oletuksesta, että journalismi on rutiinien ohjailemaa toimintaa. (emt, 3 - 5 ja 8.) Rahkonen tutkimus on yksi oman työni ohjenuorista.

Viranomaistiedotuksen ontuminen ja tuskastuttava hitaus ponnahtivat julkisen keskustelun valokeilaan tsunamionnettomuuden yhteydessä. Juho Rahkonen (2005a) havaitsi tutkimuksessaan, että Aasian katastrofissa internet nousi nopeutensa ja joustavuutensa vuoksi ohi perinteisten medioiden. Etenkin sukeltajien ylläpitämä sivusto tyydytti akuutin täsmätiedon tarvetta. Uudesta mediasta huolimatta kokonaiskuvan välittäminen jäi silti lähes kokonaan perinteisten medioiden tehtäväksi. (emt, 3.)

Samoin kuin Estonia-onnettomuuden jälkeen myös tsunamin yhteydessä käytiin julkisuudessa keskustelua siitä, millä tavoilla toimittajat voivat hankkia tietoa. Uhrien ja omaisten suojaamisessa

viranomaisilla ei saisi olla Rahkosen (2005a) mukaan salailun makua, koska silloin journalistit joutuvat turvautumaan tiedonhankinnassaan sellaisiin keinoihin, joita he eivät mielellään käyttäisi itsekään. Poikkeuksellisten tapahtumien yhteydessä viranomaisten pitäisi varautua tiedotuksen hoitamiseen ennemmin liian raskaalla kuin kevyellä organisaatiolla. Journalistien tulisi puolestaan ymmärtää viranomaistenkin olevan vain ihmisiä, joilla on erilaiset luonteenpiirteet ja valtuudet antaa tietoja. Rahkosen mukaan on muistettava, että viranomaiset joutuvat toimimaan huomattavasti tiiviimmin esimiestensä määräysten rajoissa kuin journalistit. Viranomaisten keskuudessa tiedotustoiminta taas pitäisi ymmärtää tärkeäksi osaksi kriisien hoitoa. (emt, 20.)

Estonia-onnettomuutta tutkinut Pentti Raittila (2005) kommentoi Estonian ja tsunamiuutisoinnin eroa toteamalla, että suomalainen journalismi ei kiinnittänyt juuri lainkaan huomiota Estonia-onnettomuuden alkuvaiheen hälytysten ja pelastustoimien viivästymiseen. Kun ruotsalaislehdet arvostelivat suomalaisia viranomaisia, suomalaiset toimittajat ryhtyivät puolustamaan omia pelastusviranomaisia. Toimittajien, viranomaisten ja yleisön ymmärrys tsunamin tuhosta kehittyi päinvastaisesti kuin Estonia-turman yhteydessä. Arviot uhreista kasvoivat päivä päivältä ja journalistien suhde suomalaisviranomaisten toimintaan oli aiempaa kriittisempi. Toimittajat ovat selittäneet Aasian katastrofin laajuuden hidasta käsittämistä esimerkiksi sillä, että toimituksissa luotettiin liiaksi vain varmistettua tietoa jakaneisiin viranomaisiin. (emt, 19 - 20.)

Raittilan (2005, 22) mukaan suomalaisten ja länsimaalaisten uhrien määrä johti kansallisesti itsekkääseen journalismiin, mutta samanaikaisesti se auttoi antamaan kasvot myös tsunamin paikallisille uhreille. Hyökyaaltouutisointiin perehtyneet Rahkonen ja Ahva (2005b) sanovat puolestaan, että katastrofien yhteydessä korostuu se, että journalismi on tavallaan tiedonvälitysaatomaatti. Sen sijaan, että toimittajat tekisivät itse yksilöllisiä ratkaisuja tapahtumien raportoinnista, ammattikäytännöt tekevät nämä ratkaisut paljolti heidän puolestaan. Nopeutta ja tehokkuutta vaativissa tilanteissa tällaisen atomaattiohjauksen merkitys korostuu selvemmin kuin tavallisessa uutistyyössä. Rutiininomaisuus ja yhdenmukaisuuden paine saattavat tuottaa myös ongelmia, sillä omaan työhön vaikuttavia periaatteita ja käytäntöjä ei usein ehditä pohdiskella. Tällöin ei usein ajatella, millaisen kuvan uutiset antavat katastrofin uhreista. (emt, 10.)

Hyökyaaltokatastrofin alkupäivinä tiedotusvälineet pitivät kansallisen näkökulman, esimerkiksi suomalaiskuolleiden, uutisointia jopa tärkeämpänä kuin kokonaiskuvan hahmottamista. Sen sijaan

turmasta selvinneet ihmiset eivät tarinoissaan yleensä erotelleet, kuka oli suomalainen ja kuka ei. Luontevin selitys toimittajien toiminnalle oli se, että yllätyksellisen katastrofin uutisoimisessa ei ollut aikaa ryhtyä miettimään oman työn perustavia kysymyksiä, vaan vallitsevat kulttuuriset ajatusmallit kytkeytyivät automaattisesti toimimaan. Ajatusmallit ohjasivat toimittajia keskittymään läheisiksi koettuihin asioihin, eli omaan maan kansalaisiin. (Rahkonen & Ahva 2005b, 10 - 13.)

Rahkonen ja Ahva (2005b) mainitsevat, että Aasian hyökyaaltokatastrofi muutti television normaalia päiväjärjestystä. Esimerkiksi 29.12. Ylen TV1 siirsi Ulkolinja-dokumenttinsa pois erikoislähetysten tieltä. Samoin tehtiin MTV3:n 45 minuuttia -ohjelmalle. Monien huumoriohjelmien esittämistä lykättiin seuraavaan viikkoon, ja niiden tilalla esitettiin tunnelmaan paremmin sopivia ohjelmia. (emt, 9.)

Maininta ohjelmamuutoksista on mielestäni arvokas siksi, että yleensä kriisiuutisoitinta esittelevissä tutkimuksissa ohjelmamuutoksia ei käsitellä. Ohjelmamuutokset ovat kuitenkin niitä rutiininomaisia toimintoja, joita toimituksissa joudutaan epätavallisten tapahtumien yhteydessä puntaroimaan. Tämä käy myöhemmin ilmi myös Pohjanmaan radion työntekijöiden kertomuksissa. Mielenkiintoista on se, millaiset ohjelmat ohjelmistosta poistetaan. Pohjanmaan radion tapauksessa humoristiset ohjelmat raivattiin pois esityksestä.

3.2. Tsunami ja toimitusten toimintakulttuuri

Tsunami on poikanut myös lukuisia muita tutkimuksia, joista nostan esille Kreeta Salmelan (2008) selvityksen uutismedioiden toimintakulttuureista kriisiuutisointitilanteessa. Salmelan työ on ollut yksi omaa tutkimustani ohjaavista tekijöistä alusta asti. Salmela tutki haastatteluihin perustuvassa lisensiaattityössään sähköisten uutismedioiden toimintakulttuureja erityisesti tsunamin aikana. Hän halusi nostaa haastattelujen avulla esiin toimituksen kriisitilanteen toimintaa ohjaavia arvoja ja normeja. Haastatelluiksi valikoituivat eri uutistoimituksissa hyökyaaltokatastrofin aikana työskennelleet kriisitilanteiden avainhenkilöt.

Salmela (2008) perustelee työtään sanomalla, että kriisin alkuvaiheessa toimitukset joutuvat tekemään monia päätöksiä ja luomaan toimintamalleja, jotka heijastuvat uutisoinnin onnistumiseen.

Toimitusten on toimittava kriisin alussa hatarin tiedoin, mutta mahdollisimman nopeasti. Tällöin toimituksissa vallitsevat työtavat, käytännöt ja toiminnan arvopohja näyttäytyvät paljaimmillaan. Hän toteaa, että olipa uutinen tuotettu draaman rakenteiden tai realistisen kerrontaperinteen mukaisesti, niin se ei ole koskaan sisällöltään neutraali. Sekä realistiset että dramaturgian oppien mukaan rakennetut uutiskertomukset sisältävät aina uutistoimituksessa tehtyjä ideologioita valintoja. Analysoimalla esimerkiksi kriisiuutisissa olleiden lähteiden käyttöä ja niiden arvostusta saadaan esiin erilaisia toimitusorganisaation sisäisiä valta- ja arvorakenteita, jotka vaikuttavat meille kerrottaviin uutisiin. (emt, 9 ja 16.)

Salmelan (2008) tutkimuksessa selvisi, että toimituksen taustaideologia vaikutti vahvasti toimituksen vakiintuneisiin uutisrutiineihin. Toimituksesta riippuen joko viranomaiskeskeinen tai markkinatalouteen pohjaava ideologia määritteli osaltaan hyökyaaltokatastrofin uutisointia. Ideologinen ilmapiiri vaikutti esimerkiksi siihen, jäätikö toimituksissa odottelemaan viranomaistiedotuksia ja -varmistuksia vai lähdettiinkö toimituksessa rakentamaan omaa uutisointia nopeasti, vaikka se olisi ollut ristiriidassa niin sanotun virallisen totuuden kanssa. Esimerkiksi Yleisradiossa vaikuttaa Salmelan mukaan ideologian tasolla vahva valtiokeskeisyys ja MTV3:n uutisissa markkinataloudellinen toimintamalli. Markkinakeskeisyys vaikutti siihen, että haastateltaviksi haluttiin etsiä tunnepitoisia silminäkijätarinoita. (emt, 137.)

Toisena reunaehtona kriisiuutisorganisaation alkuvaiheen järjestäytymisessä näyttäytyi Salmelan (2008, 138) tutkimuksissa organisaation resursointi. Toimituksen taloudelliset resurssit sekä uutistilanteeseen osallistuvien avainhenkilöiden kompetenssit kietoutuvat toisiinsa. Suurimmat taloudelliset resurssit eivät takaa parasta uutisoinnin lopputulosta. Uutisoinnista saatettiin Salmelan tutkimusten mukaan esimerkiksi myöhästyä, kun toimintapäätökset jumiutuivat organisaation päätöksentekorattaisiin, tai jos yhtiön muilla osastoilla olevaa erityisosaamista ei osattu hyödyntää tai internetissä olevia tietoja ei osattu ja hoksattu käyttää hyödyksi.

Salmelan (2008) mukaan kriisiuutisoinnin ja muun uutistoiminnan kehittämisen kannalta toimituksessa vallitsevalla taustaideologialla on tärkeä rooli. Toimitukseen aikojen saatossa vakiintunut ideologia vaikuttaa kaiken toiminnan taustalla, mutta sitä on hankala nähdä tai lähteä muuttamaan nopeasti organisaatiotasolla. Esimerkiksi MTV3:n organisaatiossa nousi Salmelan haastatteluissa esille vahva markkinataloudellinen kilpailuhenki, lehdistön vapauden ihanne ja

vahva kansalaisten korostus. Myös Nelosen uutisissa korostuivat markkinahenkisyys ja kansalaisten korostus. Yleisradiossa puolestaan heijastui ideologian tasolla vahva valtiokeskeisyys. Yleisradio miellettiin yhtiön sisällä mentaalitasolla luotettavan viranomaistiedotuksen jatkeeksi.

Arvodiskurssina nähtiin korostunut luotettavuuden arvostus. (emt, 140 - 142.)

Kaupalliset mediat, eli MTV3 ja Nelonen, arvostivat Salmelan (2008) mukaan kriisitilanteessa eniten kansalaisten kokemusten, tunteiden ja tiedon näyttämistä. Asiakeskeisintä ja viranomaispainotteisinta uutislinjaa edustivat Yleisradion tv-uutiset. Tutkimukseen osallistuneet uskoivat kansalaistiedon statuksen kasvavan toimituksissa, sillä kansalaisilta saadulla todistusvoimaisella kuvamateriaalilla voidaan varmistaa, mitä kriisipaikalla on todella tapahtunut ja saada sitä kautta ensikäden tietoa haastamaan viranomaistiedotusta. Toimitusrutiinien tasolla monet haastatellut kaipasivat uudistusta siihen, miten nettitietoja ja kansalaisvinkkejä kerätään toimituksissa. Toimitustason ongelmana nähtiin toimittajien puutteelliset internetin käyttötaidot. (emt, 142 - 145.)

Salmela (2008) käsitteli tutkimuksessaan myös uhrihaastattelujen monimutkaisuutta eettisestä näkökulmasta. Selvityksessä ilmeni, että sähköisten uutismedioiden yhteisesti jaettu uhridiskurssi kieltää periaatteessa kuolleiden lähiomaisten, sokissa olevien ja alaikäisen haastattelun. Käytännöistä voidaan kuitenkin poiketa erityisesti MTV3:n ja Nelosen uutistoimituksissa kokonaisharkinnan jälkeen. Salmelan mukaan uhrihaastattelun perusteiden pitää olla hyvin tarkasti mietitty: pelkkä fiilistely omaisten ympärillä oli paheksuttavaa. (emt, 147.)

Salmelan tutkimuksessa onnistuneen kriisiuutisoinnin edellytyksiksi nousivat: 1) riittävän laaja ja nopea reagointi alusta alkaen, 2) tietojen tallentaminen ja välittäminen organisaation sisällä, 3) yhteistyö eri toimitusten kanssa ja erikoisosaamisen käyttö, 4) selkeät, ei paniikinomaiset toimeksiannot kentälle, 5) riittävä resursointi: väkeä nopeasti kentälle, mutta myös taustatöihin ja johtoon, 6) hyvät paikallislähteet, 7) teknisten välineiden toimivuus, 8) selkeä eettinen ohjeistus ja tapahtumien psyykkinen jälkipuinti, 9) kiitokset hyvästä työstä, eli positiivinen yksilöpalaute ja 10) organisaation toiminnan arviointi: missä onnistuttiin ja missä ei, ja arviointiin liittyvät koulutustarpeet. (Salmela 2008, 72.)

3.2.1. Kriisiuutisointi opinnäytetöissä

Kriisi- ja onnettomuus uutisointia on tutkittu ahkerasti viime vuosina myös erilaisissa opinnäytetöissä. Etiikka – ketä haastatella, miten haastatella ja miten siihen suhtautua – ovat olleet useiden opinnäytetöiden pohdinnan aiheina. Myös toimittajien jaksaminen on noussut tutkimuksissa vähitellen vahvasti esille. Esimerkiksi Tuula Niemi (2005) on selvittänyt pro gradu -työssään toimittajien selviytymistä traumaattisista tilanteista. Niemi haastatteli työtään varten Konginkankaan bussiturmasta uutisoineita sanomalehti Keskisuomalaisen toimittajia ja kuvaajia.

Niemi (2005) toteaa, että Estonian uppoamisen jälkeen suomalaismediassa alettiin keskustella ensimmäistä kertaa toimittajien henkisestä jaksamisesta traumaattisissa tilanteissa. Keskustelu meni laidalta toiselle: toiset vaativat, että toimittajien henkiseen jaksamiseen pitää kiinnittää huomiota aivan kuin esimerkiksi poliisien jaksamiseen. Toiset kehottivat onnettomuudesta järkyttyneitä hakeutumaan pitsinnypläyksen pariin. Ilmapiiri on muuttunut hänen mukaansa vuosien saatossa, sillä yhä useammin myös toimittajille tarjotaan mahdollisuutta osallistua kriisin jälkihoitoon koulutettujen henkilöiden vetämissä debriefing-istunnoissa. (emt, 31.) Näin tapahtui myös Kauhajoen kouluampumisten jälkeen Pohjanmaan radiossa.

Onnettomuudesta uutisointi ei ole vain työtehtävä sinänsä, vaan se jättää työntekijään jälkensä. Esimerkiksi Niemen (2005, 33) tutkimuksissa todettiin, että turma herätti toimittajissa monenlaisia tunteita: itkua, unettomuutta, keskittymishäiriöitä ja erilaisia kuvia, jotka pyörivät mielessä. Samantyyppisistä tuntemuksista raportoi myös Tiia Rantalainen (2011), joka selvitti journalistien tuntemuksia Kauhajoen kouluampumisten yhteydessä. Hänen mukaansa toimittajat kokivat tapahtuneesta epäuskoa, järkyttyneisyyttä, turhautumista ja vihaa. Työkeikkana Kauhajoki oli raskas ja uuvuttava. (Rantalainen 2011, 117.)

Rantalaisen (2011, 31) työstä ilmenee, että kiireessä ja paineessa työskentely hankaloittaa eettisyyden pohtimista. Journalistin on silloin vain luotettava ammattitaitoonsa. Ammattirooli suojaa toimittajaa traumaattisilta tapahtumilta ja henkilökohtaisilta tunteilta, mutta Rantalaisen kartoituksessa esiintyi myös ammatillista kasvua. (Rantalainen 2011, 118 - 123.)

3.2.2. Uhrijournalismi onnettomuusutisoinnin näkökulmana

Onnettomuusutisointia on tutkittu myös uhrijournalismin näkökulmasta. Niina Honka-Kukkurainen on selvittänyt gradussaan hyökyaaltokatastrofia MTV3:n ja Yleisradion uutisissa, ja hän pitää televisiota tiedotusvälineistä intiimeimpänä. Äänen ja liikkuvan kuvan yhdistelmä raadollisista asioista on useimmille ihmisille vaikeammin kestävä asia kuin lehdessä oleva pysähtynyt tilanne tai pelkkä ääni. Uhrin haastatteleminen nimellä ja kasvoillaan lehteen on myös eri asia kuin haastatteleminen televisioon. (Honka-Kukkurainen 2006, 14.)

Traumaattisen tapahtuman uhreja käsittelevää journalismia on käsitelty gradussaan myös Teijo Kuusela (2005), jonka tutkimuskohteena ovat olleet lehdet ja niiden Myyrmäen pommiräjähdykseen kohdistunut kirjoittelu. Kuuselan mukaan uhrijournalismin eettiset ongelmat eivät palaudu yksittäisten toimittajien etiikkaan. Ongelmiin vaikuttavat esimerkiksi mediarutiineista ja organisaatiokulttuurista johtuvat syyt ja intressit. Periaatteessa yksittäisellä toimittajalla on silti valta päättää, millaista uhrijournalismia hän harjoittaa. (emt, 111.)

Uhrijournalismi ja uutisoinnin eettiset pohdinnat toimittajien voinnin ohella ovat olleet opinnäytetöiden suosituimmat tutkimuskohteet käsiteltäessä kriisiuutisointia. Ammatillisten paineiden tutkimus on sen sijaan jäänyt vähemmälle. Toimitusten valmistautuminen kriisiin on myös jäänyt vähälle huomiolle.

3.2.3. Toimittamisen ongelmien kartoittamisesta

Lehdistön työskentelyä Dunblanen alakouluampumisten yhteydessä Skotlannissa tutkineet Eileen Berrington ja Ann Jemphrey (2003) kuvaavat katastrofitilanteessa työskentelevien journalistien ammatillisia paineita valtaviksi. Tutkijat pohtivat työssään niin kriisitilanteessa työskentelevän lehdistön fasiliteetteja, omaisten luo menevien journalistien eettisiä ongelmia, toimituksellista ohjausta kuin katastrofiuutisoinnin henkilökohtaista hintaakin. (emt, 225.)

Onnettomuuspaikalle saapuvilla journalisteilla on vähän aikaa valmistautua. Heidän odotetaan reagoivan tapahtumien edetessä. Berrington ja Jemphrey (2003) yhdistävät paineet urakehityksen, kaupallisten imperatiivien ja henkilökohtaisen etiikan yhteen törmäävistä intresseistä. Tarve päästä kiinni materiaaliin ja tuottaa siitä juttu tiukassa aikataulussa voivat pakottaa henkilökohtaisten ehtojen hylkäämiseen: näin voi käydä esimerkiksi surevia lähestyttäessä tai luotettaessa huhuun, kun virallinen vahvistus asialle puuttuu tai kun tietoa hallinnoivat tahot kieltävät asian. Kun tärkeä uutinen ilmaantuu, journalisteilla on vähän aikaa pohdiskeluun. Berringtonin ja Jemphreyn haastattelemat journalistit puhuivat adrenaliinisyöksystä ja siitä, että ihmiset toimivat kuin autopilotilla. (emt, 229 - 230.)

Berrington ja Jemphrey (2003) toteavat, että journalismin sisällä näyttää olevan vähän varautumista sitä vastaan, että traumaattisten juttujen teolla voi olla emotionaalisia seurauksia. Asian tunnustamisessa on myös vaikeuksia. Edelleen on olemassa odotus, että journalistit reagoivat kaoottisiin ja tunteita kuormittaviin tilanteisiin ammattimaisesti. Dunblanen tapahtumista raportoineet journalistit kokivat paineet eri tavoilla. Tunteiden taso vaihteli henkilökohtaisten olosuhteiden mukaan; esimerkiksi sen mukaan oliko journalistilla alueelle vahvoja siteitä tai oliko journalistilla itsellään perhettä. Muita merkittäviä tekijöitä olivat altistuminen suoralle kontaktille surevien kanssa ja se, millaista journalistista tuotosta journalistilta odotettiin. (emt, 239 - 240.)

Journalistien kriisityöskentelyä tutkineet Backholm ja Björkqvist (2010) arvioivat, että suurin osa journalisteista on tekemisissä trauman kanssa jossain vaiheessa uraansa. He ovat tutkineet toimittajien kriiseille ja traumalle altistumista sekä asian vaikutusta psykologiseen terveyteen. Tutkijoiden mielestä trauma-altistuksesta tarvitaan tutkimusta, jotta toimittajien työoloja ja mahdollisia riskitekijöitä voidaan ymmärtää paremmin. (emt, 136 - 139.)

Traumaattisten juttujen tekoon on tänä päivänä mahdollista varautua henkisesti tasolla niin halutessaan – tosin teoria on eri asia kuin järkyttävän asian kohdanneiden haastateltavien tapaaminen käytännössä. Journalisti on kriisitehtävässä usein kovin yksin: alan itsesääntelyn perustana tunnetut Journalistin ohjeet eivät anna kovin syvällisiä neuvoja kriisityöskentelyyn. Vaikka ohjeet kehottavat ihmisarvon kunnioittamiseen ja hienotunteisuuteen onnettomuus uutisoinnissa, rajanveto erilaisten toimintatapojen välillä on vaikeaa. Se, mikä toiselle

on hienotunteista, ei ole välttämättä sama asia toiselle tekijälle. Journalistien on monesti tehtävä päätökset itsenäisesti.

Tunnetuimpia journalistien traumasivustoja internetissä on Dart Center for Journalism and Trauma (www.dartcenter.org), jonka tavoitteena on edistää eettistä ja ammattimaista uhrien kohtelua. Dart Centerin toiminta tuli Suomessa tutuksi varsinkin Jokelan kouluampumisten yhteydessä käydyssä julkisessa keskustelussa. Avoin, kansainvälinen sivusto on tarkoitettu kriisitilanteissa työskenteleville toimittajille. Sivustolla on erilaisia neuvoja ja artikkeleja muun muassa uhrien haastattelemisesta ja trauman tunnistamisesta.

3.3. Koulusurmat tutkimuskohteena

Kouluampumisia on tutkittu runsaasti ulkomailla eritoten angloamerikkalaisissa yliopistoissa. Suomessa tutkimus virisi Jokelan kouluampumisten myötä. Tampereen yliopiston yhteydessä toimiva Journalismin tutkimusyksikkö, nykyiseltä nimeltään Tutkimuskeskus COMET, on laatinut laajat tutkimusraportit sekä Jokelan kouluampumisista että tapahtumista Kauhajoella. Kauhajoen koulusurmat mediassa -raporttiin kirjoittamani artikkeli (Hyttinen 2009) ampumisuutisoinnin ensimmäisestä päivästä toimii opinnäytetyöni pohjana.

Suomalaisia kouluampumisia on tutkittu kahdelta kannalta. Ampumisuutisointia vertailleet tutkijat Raittila, Koljonen ja Väliverronen (2010, 27 - 28) kuvaavat, että toisaalta psykologit ja sosiologit ovat yrittäneet löytää syytä tapahtuneille. Yhtäältä mediatutkijat ovat keskittyneet analysoimaan tapahtuman käsittelyä. Käyn seuraavassa läpi pääpiirteittäin journalistien toiminnan koulusurmista.

Jokelan kouluampuminen tapahtui marraskuussa 2007 ja se sai historiallisen suuren mediajulkisuuden. Tapahtumanaikainen uutisointi oli uudenlaista, sillä sen painopiste oli internetissä niin, että toimitusten sanottiin siirtyneen lopullisesti deadlinesta onlineen. Reaaliaikaisuuden paine oli suurta tekijän ja verkkoyhteisöiden toiminnan vuoksi. Ampuja oli kuvailut yksityiskohtaisesti aikeitaan ja motiivejaan verkkokirjoituksissaan ja videoissa jo ennen tekoa, jolloin nettiyhteisöt pääsivät niiden jäljille. (Raittila ym. 2008, 12 - 13.)

Journalismin tutkimusyksikön selvityksen mukaan (Raittila ym. 2008) tieto Jokelan koulusurmista tuli useisiin toimituksiin yleisövinkkinä joko sähköpostilla tai puhelimitse. Useimmissa toimituksissa ratkaisu toimittajien ja kuvaajien lähettämistä paikalle tehtiin muutamassa minuutissa. Ensimmäisiksi lähtijöiksi valikoituivat jokseenkin sattumanvaraisesti ne, jotka saattoivat olemaan helpoimmin irrotettavissa tehtävistään. Ensimmäiset toimittajat ja kuvaajat lähtivät matkaan tiedoin, että koululla on ammuttu. Jo matkalla kenttätoimittajat saivat kotitoimituksista tilannepäivityksiä, mutta Jokelassa olleet toimittajat kertovat tilanteen olleen paikan päällä kaoottinen. Toimittajien näkökulmasta tilanteesta tuli pulmallinen, sillä paikalla ei ollut viranomaista, jolla olisi ollut valtuudet kertoa, mitä oli tapahtunut. Koululta pelastuneiden oppilaiden kertomukset olivat puolestaan keskenään ristiriitaisia. (emt, 31 ja 34.)

Viranomaistiedotuksessa oli Jokelassa monesta syystä johtuvia katkoksia, mutta tiedotusvälineiden näkökulmasta tiedotus oli auttamattoman hidasta. Viranomaisten lisäksi toimitustyön tekemistä hankaloittivat Jokelassa olleiden toimittajien ja kotitoimituksen väliset yhteydenpito-ongelmat. Kenttätoimittajat kritisoivat työnjohtoaan erityisesti siitä, ettei heitä muistettu pitää ajan tasalla siitä, mitä asioita toimituksessa oli saatu selvitettyä. Alkuvaiheessa yhteyttä oli saatettu tosin pitää liiankin innokkaasti niin, etteivät kenttätoimittajat muuta ennättäneet kuin olla puhelimesta. Ongelmaa lisäsi se, että kentällä olleiden toimittajien puhelinnumeroita saatettiin antaa myös toimituksen ulkopuolelle. Sähköisten viestimien riesaksi muodostuivat erityisesti kielitaitoisia haastateltavia etsineet ulkomaiset toimittajat. Osa toimittajista kertoi tutkimuksessa turhautuneensa siihen, että he olivat itse koko ajan haastateltavina tiedonhankinnan sijaan. (Raittila ym. 2008, 37 - 41.)

Sekä kentällä toimineet että toimituksessa olleet toimittajat toivoivat, että tulevaisuudessa yhteydenpito keskitettäisiin selkeästi yhdelle tai parille ihmiselle. Esimiehiltä toivottiin huolenpitoa työrauhan antamisesta kentällä oleville. Yhteydenpidon järjestämisen lisäksi jämäkämpää otetta toivottiin esimiehiltä työn ohjeistukseen. Osa kenttätoimittajista olisi halunnut tarkempia ohjeita siitä, mitä heiltä odotettiin. Ohjeistuksen niukkuus oli ongelma senkin takia, että Jokelaan lähetettiin myös nuoria toimittajia, joilla ei ollut kokemusta kriisitilanteista raportoisesta. Tosin osa haastatelluista totesi, että kotitoimitukselta ei odotettukaan enempää apua, koska tiedossa oli myös kotitoimituksen kiire. Tietynlainen itseohjautuvuus koettiin osaksi ammattitaitoa: osaava toimittaja ei heittäydy neuvottomaksi, vaan tietää sanomattakin, miten kentällä toimitaan ja mitä häneltä

odotetaan. Sitä, että esimiehet antoivat kentällä toimijoille vapaat kädet työn suhteen, pidettiin luottamuksen osoituksena. (Raittila ym. 2008, 42 - 43.)

Jokela-uutisoinnissa uhriluvun kanssa taiteilun lisäksi yksi iso kysymys oli ampujan henkilöllisyys ja hänen verkkoon jättämänsä materiaali - ja mitä sille tehtäisiin. Median pulmaksi muodostui myös Jokelan tapahtumien taustoittaminen, sillä tekijä oli jo kertonut lähettämissään viesteissä oman versionsa asiasta. Koulusurmien yhteydessä joukkoviestinten toimintaan kohdistui voimakasta kritiikkiä, jota esittivät niin jokelalaiset nuoret kuin kriisityössä olleet viranomaiset ja vapaaehtoisetkin. Median toimintaa pidettiin tunkeilevana ja epäeettisenä. Jokelan jälkeen toimittajien keskuudessa puitiin sitä, millaiset mahdollisuudet toimittajalla on arvioida ihmisen sokkitilaa. (Raittila ym. 2008, 13 - 25 ja 66 - 106.)

Työkyvystä huolehtiminen on työn suorittamisen ja siitä selviytymisen kannalta oleellinen asia. Jokelan toimittajahaastatteluissa nousi esiin se seikka, että monikaan Jokelaan lähteneistä ei ollut ehtinyt käydä lounaalla ennen lähtöään. He olivat siten kentällä nälissään. Kauhajoki-uutisoitinta koskevissa tutkimushaastatteluissani kävi ilmi, että tästä epäkohdasta oli otettu toimituksessa oppia – tietoisesti tai tiedostamatta. Pohjanmaan radion toimituksessa työskennelleiden ruokahuollosta oli pidetty huolta ampumispäivänä osin siten, että harjoittelija lähetettiin hakemaan toimittajille noutoruokaa, sillä toimittajat eivät ehtineet lähteä kesken töiden lounaalle. Kentällä työskennelleet toimittajat eivät tuoneet haastatteluissa esiin sitä, että kenttähuollossa olisi ollut ongelmia.

Harvalla oli Jokelan aikaan myöskään silloiseen räntäsäähän sopivaa vaatetusta. Tutkijat suosittavatkin, että mediatalojen olisi syytä miettiä, miten toimittajien hyvinvoinnista ja toimintakykyisyydestä voitaisiin huolehtia kriisitilanteissa Jokelaa paremmin. Konkreettisina toiveina toimittajat esittivät Raittilan tutkimusryhmän selvityksessä toimituksiin yhteisiä sadevarusteita ja kriisitilanteisiin tarkoitettua ruokavarustoa. Myös teknisessä varustuksessa koettiin olevan parannettavaa, sillä ongelmia oli ollut niin materiaalin lähetyksessä toimitukseen kuin tekniikan tuntemuksessa. Useat haastateltavat esittivät esimerkiksi, että kenttätoimittajan perusvarustukseen tulisi kuulua internetyhteydellä varustettu kännykkä, jonka avulla hän voisi itsenäisesti pysyä ajan tasalla. (Raittila ym. 2008, 49.) Samantyyppisiä teknistä kalustoa koskevia ehdotuksia tuli ilmi myös haastattelemieni toimittajien toimesta.

3.4. Jokelan opit joutuivat Kauhajoella testiin

Jokelan ja Kauhajoen koulusurmautisointia vertailleen tutkimusryhmän (Raittila ym. 2009, 11) mukaan Jokela oli Kauhajoella monen mielessä. Toimittajien, kuvaajien ja päällikköportaan selkärangoissa Jokela oli iskostettuna varoittavana esimerkkinä siitä, miten tällä kertaa ei saa toimia. Kauhajoesta selvittiinkin huomattavasti pienemmällä polemiikilla kuin Jokelasta.

Kauhajoki erosi Jokelasta esimerkiksi etäisyyden takia. Matka Etelä-Pohjanmaalle vei pääkaupunkiseudulta monta tuntia, joten muiden kuin paikallisten medioiden edustajat saapuivat paikalle tilanteen ollessa jo ohi. Monet Journalismin tutkimusyksikön tutkimukseen haastatelluista myönsivät, että jos Kauhajoki olisi ollut pääkaupunkiseudun tuntumassa, monet Jokelan jälkeiset linjanvedot olisivat saattaneet unohtua. Etäisyys antoi aikaa valmistautumiseen: toimittajien matkustamisen aikana keskustoituksissa ehdittiin saada hyvä yleiskuva tapahtumista ja sopia oman välineen linja kentälle meneville. Lähes poikkeuksetta painotettiin hienovaraisuutta. Kenttätoimijoille ehdittiin antaa ohjeita toimituksista Jokelaa enemmän. (Raittila ym. 2009, 13 - 15.)

Kauhajoella poliisin tiedotus oli erilaista kuin Jokelassa, sillä poliisi, koulun ja kaupungin johto sekä pelastustoimi antoivat auliisti haastatteluja. Tiedotustilaisuuksia järjestettiin tunnin välein ja ne alkoivat ajallaan. Valtaosalle toimittajista tuntui olleen selvää, millaista materiaalia heiltä oltiin vailla Kauhajoelta. Omasta toimituksesta ei tullut painetta suorittaa eettisesti hankalia haastatteluja. Monet Kauhajoella olleet toimijat painottivat kotitoimituksesta tulevien ohjeiden merkitystä. Emotoimituksen ohjaavan roolin tärkeyttä painotettiin nyt enemmän kuin Jokelassa. (Raittila ym. 2009, 15 - 16.)

Journalismin tutkimusyksikön Kauhajoki-tutkimuksessa havaittiin, että toimitusten esimiesten ja Kauhajoella työskennelleiden journalistien ajatukset yhteydenpidon ja organisaation toimivuudesta vaihtelivat jonkin verran. Päälliköt kokivat yhteistyön sujuneen ennakkosuunnitelmien mukaan ja pääosin ongelmitta. Samojen toimitusten kenttätyöntekijät esittivät esimerkkejä johdon ohjeiden puutteista ja ristiriitaisuuksista. Kotitoimituksen ja paikan päällä olevien journalistien väliseen yhteydenpitoon oli tutkimuksen mukaan kiinnitetty huomiota Jokelan jälkeen. Tutkijat arvelevat,

että jos kotitoimituksen ohjaava rooli säilyy yhtä vahvana tulevaisuudessakin kuin se oli Kauhajoella, toimivan yhteydenpidon organisointi ja tiimityölle myönteisen asenteen luominen ovat edellytyksiä onnistuneelle katastrofijournalismille. (Raittila ym. 2009, 16 - 17.)

Alaikäisten haastattelut ja kuvaamiset eivät olleet Kauhajoella Jokelan kaltainen ongelma. Jokelassa olleet journalistit olivat valmistautuneet vihamielisiin kommentteihin, mutta he kohtasivatkin rauhallisesti käyttäytyviä ihmisiä. Syyksi epäiltiin sitä, että Etelä-Pohjanmaalla surua ei näytetä julkisesti. (Raittila ym. 2009, 17 - 18.)

Monen journalistin mielestä Kauhajoen ensimmäisen päivän uutisointi jäi latteaksi, kun laitospäällikön lisäksi ei saatu muita silminnäkijöitä. Uutisoinnissa painottuivat viranomaisten näkökulma ja perustelut. Jokelasta poiketen suomalaistoimittajien työskentely ei juurikaan saanut kritiikkiä yleisön tai asianosaisten keskuudessa. Journalistit ja kuvaajat pohtivat itse, oltiin nyt liian varovaisia. (Raittila ym. 2009, 28.)

Kauhajoki-tutkijoiden (Raittila ym. 2009, 47) mukaan Kauhajoen uutisointi oli Jokelaa selkeäpiirteisempää, varovaisempaa, etäisempää ja uhreja vähemmän esiin nostavaa. Toimittajista ja toimituksista aiempaa useampi oli tehnyt uutishankinnan pelisäännöt selviksi itselleen. Jokelasta noussut polemiikki olikin tehnyt tehtävänsä.

3.5. Deadlinesta onlineen

Laura Juntunen (2009) on tutkinut Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien uutisointia ja sen eettisiä haasteita. Tutkimusaineisto koostuu Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien uutisoimiseen osallistuneiden toimittajien haastatteluista: haastateltavien joukossa on sekä sähköisten medioiden että lehdistön edustajia. Keskeisenä kysymyksenä Laura Juntusella on se, millaisia haasteita journalismin etiikalle aiheuttaa siirtyminen deadline-ajasta online-aikaan.

Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat olivat suomalaisittain poikkeuksellisia uutistapahtumia. Jokelan kouluampuminen oli laajuudessaan ensimmäinen uutistapahtuma, jossa kaikki valtakunnalliset

uutisvälineet kilpailivat toden teolla keskenään verkossa. Median keskinäisen kilpailun kiristyminen näkyi muun muassa siinä, että tapahtumapaikalla oli aiempaa enemmän viestimiä, jotka tarvitsivat jatkuvasti päivitettävää materiaalia verkkosivuilleen. Koska Jokela sijaitsee lähellä pääkaupunkiseutua ja ampumavälikohtaus sai alkunsa keskellä päivää, paikalla oli enemmän tiedotusvälineiden edustajia kuin kenties yhdelläkään aiemmalla onnettomuus- tai rikospaikalla suomalaisessa mediahistoriassa. On myös väitetty, että Jokelan tapauksessa koko suomalainen media otti harppauksen sensaatiolehtimäiseen suuntaan. (Juntunen 2009, 171.)

Juntusen (2009) mukaan Jokelan tapaus oli journalismin etiikan näkökulmasta erityinen siksi, että se herätti paljon julkista keskustelua median toimintatavoista. Keskustelu virisi paikallisten nuorten tiedotusvälineille suuntaamasta avoimesta kirjeestä, jossa nuoret halusivat ilmaista pettymyksensä median toimintaan. Adressi pakotti tiedotusvälineet perustelevaan toimintaperiaatteitaan julkisesti. Poikkeuksellista nuorten kritiikissä oli sen kohdistuminen journalistiseen työprosessiin, eli siihen miten median edustajat käyttäytyivät kriisipaikalla tietoa hankkiessaan. Jokelan jälkikeskustelussa keskeiseksi nousi kysymys siitä, ketä ylipäätään voi haastatella kriisitilanteessa. Yksi tärkeimmistä kysymyksistä oli, miten lähestyä ihmisiä, jotka saattavat olla shokissa ja mitä heiltä voi kysyä: onko pitäydyttävä faktoissa, vai voiko silminnäkijöitä pyytää kertomaan kokemuksistaan. (emt, 171 - 172.)

Julkaisupäätöksiä tehtäessä vaikeimmat valinnat liittyivät Juntusen (2009) mukaan epävarman tiedon julkaisemiseen kiireisessä uutistilanteessa sekä eritoten siihen, miten median olisi suhtauduttava ampujan itsensä tuottamaan materiaaliin uutisaineistona. Jokelan ja Kauhajoen tapahtumat toivat esiin paljon koulusurmailmiöön kytkeytyviä eettisiä kysymyksiä, jotka liittyvät etenkin internetiin tietolähteenä ja julkaisukanavana. (emt, 172.)

Juntunen (2009, 174) toteaa, että etenkin Jokela-uutisoinnin alkuvaiheessa journalismin merkittävimäksi tehtäväksi määriteltiin tiedon hankkiminen ja välittäminen, jonka rinnalla kaikkea muuta pidettiin toissijaisena. Tiedonvälitystehtävän täyttämiseksi silminnäkijöitä oli haastateltava, valokuvat otettava ja kysymykset esitettävä. Journalismin etiikan näkökulmasta ensimmäinen päivä on Juntusen mukaan kriisi- ja onnettomuustilanteessa eräässä mielessä helppo. Tällöin uutismedia kokee ensisijaiseksi tehtäväkseen setviä, mitä on tapahtunut. Sen sijaan seuraavat päivät ovat etenkin paikalle lähetettyjen toimittajien näkökulmasta vaikeampia, koska

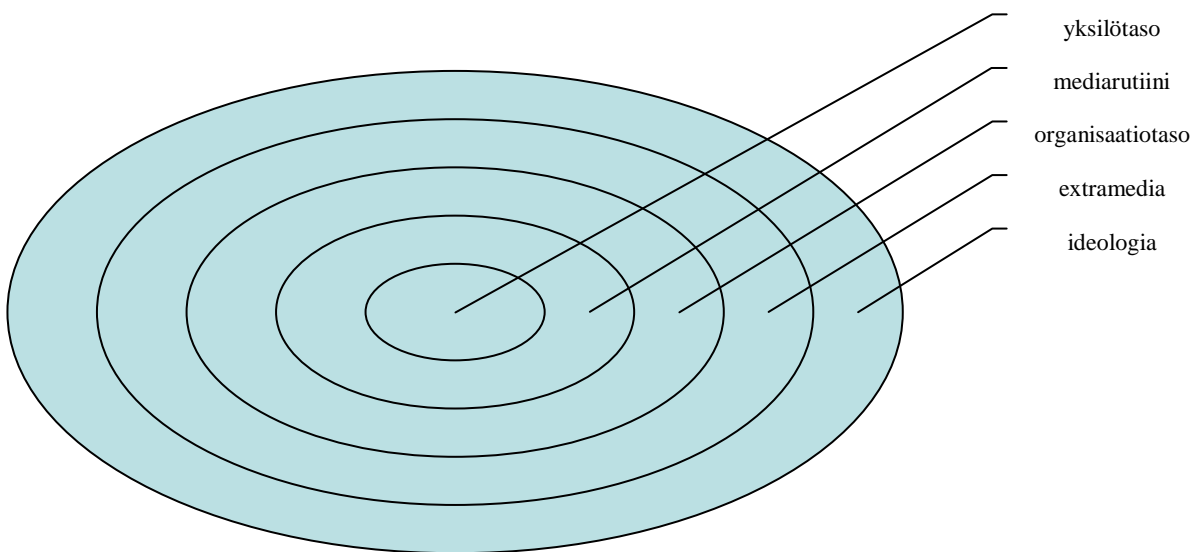
faktat on jo kerrottu ja päällimmäisin kysymys on ”Miltä nyt tuntuu?” Tässä vaiheessa ylilyöntien riski kasvaa.

Yksi journalismin perimmäisistä uskomuksista on Juntusen (2009) mukaan, että journalistinen työ on intuitionvaraista toimintaa, johon ei juuri ohjeistuksella voi vaikuttaa. Täten toimittajan tärkein eettinen ohjenuora olisi luottaa omiin vaistoihinsa ja henkilökohtaiseen moraaliansa kussakin tilanteessa. Yksilön autonomiaa korostava näkemys jättää hänen mukaansa kuitenkin huomioimatta hiljaisten ja usein kyseenalaistamattomien käytäntöjen merkityksen journalistista työtä ohjaavana tekijänä. Usein intuitionvaraiseksi arvioitu toiminta nojaa vahvasti juuri journalistisiin rutiineihin. (emt, 190.)

4. SHOEMAKERIN JA REESEN MALLI VALOTTTAA RUTIINEJA

Kun jotain äkillistä tapahtuu, tiedotusvälineiden toiminta nojaa vahvasti tiettyihin rutiineihin. Rutiinit säästävät aikaa ja voimavaroja. Toimintatavat tulevat automaattisesti selkärangasta eikä niitä sen kummemmin mietiskellä, kun on toiminnan aika - kuten eräs haastattelemistani Pohjanmaan radion toimittajista kuvasi.

Pamela Shoemaker ja Stephen Reese ovat kehittäneet mallin median sisältöön vaikuttavista tekijöistä. Malli muodostuu viidestä tasosta, jotka ovat yksilötaso, mediarutiinit, organisaatiotaso, median ulkopuoliset tekijät ja ideologinen taso. Eri tasojen sisällä on useita viestinnän sisältöön vaikuttavia tekijöitä. Malli on hierarkkinen: ideologinen taso rajaa kaikki muut tasot (Shoemaker ja Reese 1996, 223). Käyn seuraavaksi läpi tasojen sisällön pääpiirteittäin. Yksilötason ja organisaatiotason väliin sijoittuvat mediarutiinit esittelen tuonnempana muita tarkemmin.

Kuva 1. Shoemakerin ja Reesen malli median sisältöön vaikuttavista tekijöistä.

Yksilötasolla tarkastelun kohteina ovat kommunikoijan tausta, luonteenpiirteet, asenteet, arvot, uskomukset, ammatilliset roolit ja etiikka. Kommunikoijan ominaisuudet, kuten sukupuoli, etnisyys ja seksuaalinen suuntautuminen, sekä taustat ja kokemukset, eli esimerkiksi uskonnollinen kasvatus

ja vanhempien sosioekonominen tausta, eivät vain muotoile kommunikoijan asenteita, arvoja ja uskomuksia, vaan vaikuttavat myös ammatillisiin taustoihin ja kokemuksiin. Ammatilliset kokemukset muotoilevat puolestaan kommunikoijan ammatilliset roolit ja etiikan. Shoemakerin ja Reesen mukaan näillä ammatillisilla rooleilla ja etiikalla on suora vaikutus joukkoviestinnän sisältöihin. Henkilökohtaisten asenteiden, arvojen ja uskomusten vaikutus joukkoviestinnän sisältöihin on puolestaan epäsuora. (Shoemaker ja Reese 1996, 65.) Kommunikoijan ammatilliset ja eettiset orientaatiot muotoutuvat pääasiassa töissä ja koulutuksessa (emt, 91 - 92).

Jokaisella työpaikalla on kirjoittamattomat sääntönsä ja toimintatapansa. Jokainen työntekijä kasvaa näihin arvoihin ja ammatillisiin rooleihin vähitellen. Ammatilliset roolit ovat eräänlaisia rutiineja, jotka paljastuvat muun muassa kriisin yhteydessä. Se, millä tavalla kriisiuutisointitilanteessa toimii, pohjautuu työpaikan toimintatapoihin, mutta myös omiin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Työstäni käy selkeästi ilmi tuonnempana Pohjanmaan radion Kauhajoki-uutisointia esittelevässä osuudessa, millaiset ominaisuudet määrittivät maakuntaradion toimittajien työskentelyä.

Organisaatiotasolla journalismin sisältöihin vaikuttavat organisaatorakenne, eli mihin resursseja annetaan ja omistus pohja, eli onko organisaatio kaupallinen vai julkisomisteinen. Lisäksi sisältöihin vaikuttavat yhteisön tavoitteet ja toimintatavat, henkilöiden roolit yhteisössä ja vallan harjoittaminen. Valtaa voidaan harjoittaa esimerkiksi juttuja kontrolloimalla. Shoemaker ja Reese toteavat, että organisaatiotason tekijöillä on mediasisältöön kriittinen vaikutus. Pää tavoitteena useilla mediaorganisaatioilla on saavuttaa taloudellista voittoa. Etenkin uutisorganisaatiot ovat kohdanneet kasvavia taloudellisia paineita, joilla on nyt suurempi rooli journalististen päätösten sanelussa. Perimmäinen organisaatiotason valta on omistajilla, jotka asettavat toimintatavat ja myös vahvistavat niitä. (Shoemaker ja Reese 1996, 173.)

Yleisradio on julkisen palvelun yhtiö, jolla on laaja maakuntaradioverkosto. Päätös pitää toimitus jossain tietyssä paikassa - esimerkiksi Pohjanmaalla - on siten organisatorinen arvo ja se heijastaa sitä, mihin resursseja kohdennetaan. Kuten myöhemmin ilmenee, pienessä toimituksessa irrotetaan kriisiuutisointitilanteessa uutisointiin mukaan kaikki kynnelle kykenevät työntekijät.

Lisäresurssien hankkiminen voi olla pienten toimitusten sisällä ongelmallista, jos esimerkiksi sijaisrinkiä ei ole olemassa tai se on pieni. Pohjanmaan radio sai Kauhajoen ampumisten yhteydessä uutisointiapua esimerkiksi Helsingin-päästä, jossa työvoimaa oli maakuntaa enemmän.

Maakuntaradio toimitti materiaalia omien lähetystensä lisäksi myös valtakunnallisten uutisten käyttöön.

Kuten Shoemaker ja Reese (1996) totesivat jo edellä päätavoitteen olevan useilla organisaatioilla saavuttaa taloudellista voittoa, mutta muitakin tavoitteita voi olla. Päämääränä voi olla tuottaa laadukkaita tuotteita, palvelua yleisöä tai hankkia ammatillista tunnustusta. (emt, 145.) Yleisradio (2008) ilmoittaa arvoissaan olevansa toiminnassaan riippumaton ja luotettava, ja se on toiminnastaan vastuussa erityisesti Suomen kansalle. Luotettavan tiedonvälityksen toteuttamisen ongelmat näkyvät aineistossani: osa haastattelemistani toimittajista joutui esimerkiksi miettimään kentällä, onko haastateltava sellainen, että häntä voi käyttää jutussa tietolähteenä.

Median ulkopuolisia sisältövaikuttajia Shoemaker ja Reese kutsuvat extramediaksi. Extramediaksi tutkijat lukevat tietolähteet, eli esimerkiksi pr-kampanjat ja intressiryhmät. Muita median ulkopuolisia vaikuttajia ovat tulolähteet (kuten mainostajat), muut sosiaaliset instituutiot (kuten hallitukset), taloudellinen ympäristö ja tekniikka (tietokoneiden kehitys). Median ulkopuoliset tekijät voivat vaikuttaa mediasisältöihin laajasti. Lähteet voivat stimuloida tai hillitä tiedon leviämistä omien intressiensä mukaan, ja journalistiset lähdevalinnat voivat värittää juttuja. Intressiryhmät voivat puolestaan järjestää boikotteja sisältöihin vaikuttaakseen. PR-ihmiset voivat taas kontrolloida mediasisältöjä luomalla erilaisia tapahtumia, joista uutisoidaan. Mediasisältöjen kontrollointia voivat harjoittaa niin ikään myös hallitukset. Vaikka joissakin maissa lehdistön kontrollointi on muita maita vähäisempää, kaikki hallitukset kontrolloivat joukkoviestintää jossain laajuudessa. (Shoemaker ja Reese 1996, 219.) Kriisiuutisointitilanteessa, kuten muulloinkin, esimerkiksi viranomaiset voisivat hillitä lähteinä tietojen leviämistä omien intressiensä mukaan, mutta tällaista toimintaa ei ilmennyt haastattelututkimuksessani.

Shoemakerin ja Reesen (1996) mallin uloimman tason muodostaa ideologia. Tutkijat tarkoittavat ideologialla symbolista mekanismia, joka palvelee yhteiskunnassa koossapitävänä ja yhdistävänä voimana. Ideologisella tasolla tarkastellaan valtaa yhteiskunnassa ja sitä, kuinka valtaa käytetään median kautta. Shoemakerin ja Reesen mukaan ideologinen taso pitää sisällään kaikki muut tasot ja

on tämän vuoksi uloimmalla kehällä. Ideologia toimii olemassa olevien arvojen kautta. (emt, 221 - 224.)

Ideologian tasoon liittyy hegemonian käsite. Shoemakerin ja Reesen (1996) mukaan hegemonisten arvojen on sanottu olevan uutisissa erityisen tehokkaita maalaisjärjen läpäisyssä, koska hegemoniset arvot on tehty näyttämään luonnollisilta. Hegemoniset arvot on sijoitettu uutisissa sekä epäsuorasti normaalin rutiinityöskentelyn että median ja muiden valtakeskusten vuorovaikutuksen kautta. Media on kontrollimekanismina avainasemassa. Normaalina vakuutetaan uudestaan ja uudestaan esittämällä se rutiinina ja poikkeavuuden vastaisena. Rutiinit ovat kehittyneet tutkijoiden mukaan kohtaamaan hegemoniset vaatimukset, ei vain organisatoriset tarpeet. (emt, 237.)

4.1. Mediarutiinit

Mediarutiinien tasolla Shoemaker ja Reese (1996) tarkastelevat tiedonhankintaa ja rutiineja. He katsovat rutiineja portinvartijan näkökulmasta: useista viesteistä on valittava se, mikä julkaistaan. Tutkijoiden mukaan rutiinit varmistavat, että media toimii ennustettavalla tavalla ja tehokkaasti. Lisäksi rutiinit auttavat mediaa selviämään käsillä olevasta tehtävästä. (emt, 106 - 108.)

Rutiini voi palvella sekä yleisön että organisaation vaatimuksia. Mediarutiini on esimerkiksi uutisten kirjoittaminen kärjellään olevaan kolmion muotoon, eli niin, että tärkeimmät asiat ovat ylimpänä. Lukija voi lopettaa lukemisen muutaman lauseen jälkeen, sillä hän tietää lukeneensa tärkeimmät asiat. Edittoija voi taas lyhentää juttua lopusta päin saadakseen sen sopimaan tarjolla olevaan tilaan eikä hänen tarvitse kirjoittaa koko juttua uudestaan. (Shoemaker ja Reese 1996, 109.) Kärjellään olevan kolmion malli toimii myös radiojutuissa. Tärkeimmät asiat ovat jutun alussa ja lopussa ovat vähäpätöisimmät; näin juttua on helppo leikata lyhyemmäksi, jos tarjolla oleva tila ei riitä lähetyksessä jutun ajamiseen.

Uutiskriteerit muodostavat yleisö-orientoituneen rutiinin. Ne ennustavat, mikä yleisöstä on kiinnostavaa ja tärkeää. Ne ohjaavat portinvartijoina pidettyjä toimittajia myös tekemään valintoja. Objektiivisuudella ja sitaattien käytöllä on niin ikään tehtävänsä. Objektiivisuuden rituaalissa avaintekijänä on lausuntojen lukeminen lähteiden ansioksi. Näin vältetään syytöksiltä, että

lausuntoja olisi manipuloitu. (Shoemaker ja Reese 1996, 112 - 113.) Radiojutuissa haastateltavat kertovat asioista nimenomaan äänellään, jolloin kuulija erottaa toimittajan sanomiset helposti haastateltavan ajatuksista.

Shoemakerin ja Reesen (1996) mukaan objektiivisuuden rutiini sanelee normaalisti sen, että toimittajat nimeävät lähteensä, jos se on mahdollista. Toimittajat hyväksyvät kuitenkin esimerkiksi epämuodolliset taustabriiffaukset tai off the record -tyyppiset taustoitukset, jos vaihtoehtona on se, ettei tietoa saa ollenkaan. Tietoja saatetaan myös vuotaa nimettömänä toimittajille. (emt, 129.)

Jutun rakenne, esitystekniikat ja formaatit ovat tärkeä mediarutiini. Shoemaker ja Reese (1996, 114) sanovat, että joukkoviestintä esittää informaation sellaisessa muodossa, joka on suunniteltu kohtamaan yleisön tarpeet. Esimerkiksi sanomalehdessä juttujen on oltava luettavia ja otsikoiden lukijoita houkuttelevia. Televisiossa puolestaan viestien on oltava visuaalisesti houkuttelevia ja pidettävä yleisön huomiota yllä.

Sama houkuttelevuus pätee myös radiojuttuihin; esimerkiksi sähke muotoillaan kärkilauseeltaan sellaiseksi, että se on kerta kuulemalta ymmärrettävä ja että alku saa kuuntelemaan loputkin sähkeestä. Yhtäältä radiojutun houkuttelevuutta voidaan kasvattaa mielenkiintoisella äänimaailmalla. Kuiva ja yksitoikkoinen haastateltavan yksinpuhelu työhuoneessaan on aivan erilaista kuunneltavaa kuin haastateltavan yksinpuhelu vaikkapa tilassa, jossa tapahtuu jotain aihepiiriin liittyvää.

Esitystekniikaksi ja radionomaiseksi mediarutiiniksi voi mieltää radiossa esimerkiksi suorat lähetykset ja ylimääräiset uutislähetykset. Kauhajoen koulusurmien uutisoinnissa käytettiin hyväksi useita suoria raportointeja paikan päältä Kauhajoelta. Suorat lähetykset mahdollistavat nopean reagoinnin ja sen, että joku seuraa tilanteen kehittymistä tapahtumapaikalla juuri nyt. Suora raportointi on toimittajalle myös taloudellinen tapa työskennellä, jos varsinaisen jutun editoimiseen ei ole aikaa. Suora lähetys perustuukin välittömään elämykseen. Ylimääräiset uutislähetykset taas kertovat kuulijalle, että jotain poikkeuksellista on tapahtunut.

Organisaatiot kehittävät erilaisia tapoja ja kaavoja asioiden tekemistä varten. Mediaorganisaatioiden on löydettävä kaavat, joilla raakamateriaalia voidaan arvioida ja kerätä tehokkaasti. Monista näistä rutiineista on tullut osa uutistaloutta; ne antavat Shoemakerin ja Reesen (1996, 118 - 119) mukaan työntekijöille selvästi määritellyt roolit ja odotukset.

Uutispalvelujen käyttö on yksi rutiini, joka auttaa medioita toimimaan sujuvasti. Monimutkaisina organisaatioina, joilla on säännölliset deadlinet, uutismedia ei voi selviytyä kaikista odottamattomista ja loputtomista määristä tapahtumia ilman järjestelmää. Tapahtumat on tunnistettava uutisiksi, kategorisoitava ja luokiteltava uutisarvon mukaan. Työtä on rutinisoitava, jotta sitä voidaan kontrolloida. Koska joka paikassa ei voida olla yhtä aikaa, uutisorganisaatiot ovat luoneet uutistoimistoja paikkoihin, joissa todennäköisesti tapahtuu jotain. Tapahtumien seuraaminen on sinällään myös yksi mediarutiini. (Shoemaker ja Reese 1996, 121.)

Toimittajat luottavat vahvasti toistensa ideoihin ja tämä luottamus muodostaa Shoemakerin ja Reesen (1996, 122 - 123) mukaan tärkeän organisaatiotason rutiinin. Toimittajat käyttävät usein samoja haastateltavia ja juttuja ja luottavat toistensa ideoihin. Tämä ikään kuin vahvistaa toimittajien omat tulkinnat, että ollaan oikeassa paikassa ja että toimittajalla on haastateltavanaan juuri se henkilö, joka asiasta oikeasti tietää. Kauhajoen kouluampumisten uutisoinnin ensimmäistä päivää koskevassa osuudessa selviää myöhemmin se, kuinka toimittajat seurasivat ampumisuutisoinnin aikaan toisia medioita.

Mediarutiinit voivat olla lähdeorientoituneita. Niitä ovat esimerkiksi oikeustapaukset ja pr-tilaisuudet. Oikeus on tehnyt toimittajille pohjatyöt: lähteitä on saatavilla, heillä on selkeä näkemys ja selväpuheiset lakimiehet edistävät mielellään asiakkaansa tapausta. Myös valokuvausmahdollisuus tai tiedotustilaisuus on esimerkki lähdeorientoituneesta rutiinista; niiden avulla asia pääsee uutisiin. (Shoemaker ja Reese 1996, 127.)

Teoriassa uutismedialla on lukemattomia lähteitä käytettäväänään raakamateriaalina; tämä pitää sisällään niin tarkkailun, kirjastot ja äänestykset. Käytännössä media kuitenkin luottaa vahvasti tiedon hankinnassaan yksilöiden haastattelemiseen. Shoemaker ja Reese (1996) nimittävät toimittajien luottamusta virallisiin lähteisiin rutiinikanavien käytöksi. Heidän mukaansa uutissisältö

koostuu laajalti virallisten lähteiden lausunnoista. Luottamalla virallisiin lähteisiin, toimittajat saavat valtaosan tiedoistaan rutiinikanavien kautta. Viralliset lähteet julkaisevat mielellään tietoa näiden kanavien kautta. Näin tekemällä he saavat asettaa säännöt ja heillä on tietoon suurempi kontrolli. Tiedotteet ja tiedotustilaisuudet sallivat heidän säännöstellä tiedon julkistamista tehokkaammin kuin, jos heistä jokainen puhuisi vuorollaan. Tiedotustilaisuuksilla on usein koreografia: vihamieliset toimittajat voidaan jättää huomiotta, kun taas ystävällismielisiä huomioidaan eikä vaikeisiin kysymyksiin saateta vastata. (emt, 128 - 129.)

Onnettomuustilanteissa tiedotustilaisuuksia järjestetään käytännön pakosta: tilaisuuksilla saadaan sama asia tiedotettua mahdollisimman laajasti. Näin tapahtui niin Jokelan kuin Kauhajoenkin kouluampumisten yhteydessä. Tiedotustilaisuuksien avulla viranomaiset saavat edes jonkinlaisen työrauhan toimittajilta tilaisuuksien ulkopuolella. Toimittajaa tilaisuudet auttavat siinä, että niistä löytää juttua varten usein yhdellä kertaa asioista perillä olevat viranomaiset.

Toimittajat luottavat rutiinilähteisiin useasta syystä: esimerkiksi hallitus tarjoaa jatkuvan virran virallista tietoa, jota toimittajat pitävät järkevänä verrattuna enemmän työtä vaativaan tutkimukseen. Lähteisiin luottaminen vähentää kalliiden asiantuntijoiden ja laajojen tutkimusten tarvetta. Asiantuntijat ovatkin yhä enenevässä määrin tärkeä osanen lähderutiineja. Asiantuntija laittaa tapahtuneen kontekstiin ja selittää sen, mitä uutinen tarkoittaa. Koska objektiivisuuden rutiini estää toimittajia ilmaisemasta näkökulmaansa, on heidän löydettävä asiantuntijoita, jotka voivat tuottaa ymmärrettävän analyysin tapahtuneen merkityksestä. (Shoemaker ja Reese 1996, 130.) Toimittajat käyttävät usein analyysin tuottajina kerta toisensa jälkeen samoja asiantuntijoita sen sijaan, että etsittäisiin uusia tietäjiä.

Shoemaker ja Reese (1996, 133 - 137) pitävät uutisia byrokratian tuotteena; byrokratian, jonka ovat koonneet useat byrokratiat. Tästä ovat esimerkkinä soittokierrokset. Yksi uutisrutiineista on myös poolit, joita käytetään esimerkiksi sotilasoperaatioiden yhteydessä. Joukkoviestinnän tutkijat Shoemaker ja Reese vakuuttavat rutiineilla olevan tärkeä vaikutus symbolisen sisällön tuotantoon. Ne muodostavat välittömän ympäristön, jossa median työntekijät tekevät työtään. Esimerkiksi uutisten tapahtumakeskeisyys auttaa aikataulutamaan uutisia, mutta se auttaa myös yleisöä saamaan viestille konkreettisen fokuksen.

Ennalta arvattavat uutishankinnan kriteerit estävät monia toimintatapoja koskevia konflikteja, mutta nämä rutiinit ovat osa laajempia organisatorisia vaatimuksia, jotka luovat hyväksyttävissä olevan toiminnan rajat. Yksi kontrollin muoto on punakynän käyttäminen, eli osien jättäminen pois jutuista. Reportterit oppivat nopeasti, mitkä ikävät lauseet tai faktat pitää jättää pois. Myös esimerkiksi talon sisäiset paperit kertovat sen, mikä on hyväksyttävää. (Shoemaker ja Reese 1996, 170 - 171.)

Rutiinit vaikuttavat siihen, miten aihe pääsee tiedotusvälineessä esille. Mitä pidempään ihmiset työskentelevät mediaorganisaatioissa, sitä sosiaalistuneempia he ovat lausuttuihin tai lausumattomiin toimintatapoihin. Mitä enemmän mediatyöntekijät noudattavat mediasa rutiineja, sitä todennäköisemmin heidän tekemänsä sisältö käytetään. Mitä enemmän työntekijät oppivat työhönsä liittyviä rutiineja, sitä ammattimaisemmiksi heidän työkaverinsa heidät arvioivat. Tapahtumat, jotka ovat yhdenmukaisia mediarutiineiden kanssa, uutisoidaan todennäköisemmin kuin sellaiset, jotka eivät ole yhdenmukaisia. Esimerkiksi aiheet ja tapahtumat, joista ei saada hyvää kuvamateriaalia, eivät välttämättä pääse tv-lähetysiin. Ennen lehden deadlinea pidetty tiedotustilaisuus uutisoidaan todennäköisemmin kuin sen jälkeen pidetty. Tapahtumat, jotka sopivat organisaation määritelmään uutisesta, uutisoidaan todennäköisimmin, toteavat Shoemaker ja Reese. (1996, 265.)

Kouluampuminen on tapahtumana niin poikkeuksellinen, että se ylittää uutiskynnyksen - uskallan väittää - missä tahansa päin maailmaa. Pienetkin asiat poikkeuksellisen asian yhteydessä nousevat helposti uutisiin. Vaikka tapahtumasta ei saataisi kuvamateriaalia, tapahtumasta voidaan kertoa televisiossa sähköllä kuvittaen sitä esimerkiksi karttakuvilla, missä päin tapahtumapaikka sijaitsee. Radiossa kuvaongelmaa ei synny. Radioreportteri voi selostaa tapahtumapaikalla tunnelmia ja hankkia sinne tarvittaessa haastateltavan. Paikalle tarvitaan vain kuvailukykyinen reportteri, joka kykenee puhumaan asiatiedot lähetyksessä ja havainnoimaan ympäristöään, kuten myöhemmin käy ilmi Kauhajoen kouluampumisista koskevasta haastatteluaineistostani.

Shoemaker ja Reese (1996) sanovat myös, että mitä suurempi ja monimutkaisempi mediaorganisaatio on, sitä vähemmän ammatillisilla rutiineilla on vaikutusta sisältöön. Kun byrokraatia kasvaa mediaorganisaatioissa, toimittajan ongelmat tulevat entistä abstraktisemmiksi ylimmälle johdolle. Mitä enemmän lähteet tietävät ja osaavat sopeutua mediarutiineihin, sitä todennäköisemmin asia julkaistaan: esimerkiksi lähteet voivat toimittaa tiedotteita sellaisessa

muodossa, jossa tiedotusväline niitä yleensä käyttää. Mitä poikkeavampia ihmiset tai tapahtumat ovat, sitä todennäköisemmin he pääsevät mediasisällöksi. Media auttaa ylläpitämään yhteiskunnallisen järjestyksen rajoja näyttämällä mikä on sallittua, mikä ei. (emt, 266 - 270.)

4.2. Shoemakerin ja Reesen mallin soveltaminen

Shoemakerin ja Reesen mallia on soveltanut työssään esimerkiksi jo aiemmin esitelty Thaimaan hyökyaalto-onnettomuutta tutkinut Juho Rahkonen (2005). Hän toteaa, että jos mallia sovelletaan, se tuottaa oletuksen, että yhteiskunnassa vallitsevat kulttuuriset ja ideologiset asenteet ovat määrittäneet ensisijaisesti katastrofijournalismin painotuksia. Kun suomalaisen yhteiskunnan ominaispiirteitä verrataan esimerkiksi Euroopan maihin, Rahkonen havaitsee valtiokeskeisyyden. Valtiokeskeinen ideologia saattaa selittää sitä, miksi Aasian katastrofia koskeneessa julkisessa keskustelussa huomio kohdistui valtiollisten organisaatioiden, lähinnä ulkoministeriön, toimintaan. (Rahkonen 2005, 6.)

Kun vallitseva ideologinen ympäristö on valtiokeskeisyys, Shoemakerin ja Reesen mallin seuraava taso, median ulkopuoliset tasot, on Rahkosen (2005) mukaan alisteinen valtiokeskeiselle ajattelutavalle. Näin toimittajalle ei siis jäisi paljonkaan harkintavaltaa mediasisällöistä, vaan hän olisi alisteinen mallin uloimmille kehille. Rahkonen kuvailee tsunamiuutisointiin vaikuttaneita asioita seuraavasti mukaillen Shoemakerin ja Reesen mallia: ideologian tasolla ovat vaikuttaneet valtiokeskeisyys, suomalaiset kansakuntana, me-henki, lehdistön vapauden ihanne ja markkinatalous. Median ulkopuolisella tasolla vaikuttamassa ovat olleet saatavilla olevat tietolähteet, lainsäädäntö, yleisön odotukset, viranomaisen luomat työn rajoitukset ja helpotukset. Organisaatiotasolla vaikuttavat viestimien välinen kilpailu, uutiskriteerit, uutis- ja kuvatoimistojen käyttö, silminnäkijöiden etsiminen ja haastateltavien tunteiden esiin nostaminen. Yksilötasolla esiintyvät luonteenpiirteet, yleinen suhtautuminen maailmaan, henkilökohtaiset arvot ja asenteet, koulutus, työkokemus ja tausta. (emt, 6 - 7.)

Rahkosen aineisto osoitti, että ideologia ei ole niin määräävä tekijä kuin Shoemakerin ja Reesen mallista voisi päätellä. Hänen mukaansa tietyillä journalistisen työn osa-alueilla yksilön ominaisuuksilla on suuri merkitys. Tällainen on suhtautuminen viranomaisiin. Se näyttää Rahkosen

mukaan riippuvan journalistin henkilökohtaisesta maailmankuvasta ja suhtautumisesta elämään. Kyyninen journalisti syyttää viranomaisia kokemistaan hankaluuksista todennäköisemmin kuin journalisti, jonka ajatusmaailma on avoin. (Rahkonen 2005, 7.) Olen Rahkosen kanssa samaa mieltä yksilön merkityksestä. Toimittaja on haastattelutilanteessa usein yksin ja hänen on itse päätettävä, millaisin perustein hän käyttää haastateltavaa lähteenään ja onko lähde luotettava. Vaikka toimittaja olisi sisäistänyt yhteisönsä ideologiat ja arvot, kukaan ei ole häntä kriisitilanteessa välttämättä neuvomassa eivätkä ideologiat aina auta, vaan hänen on luotettava lopulta omaan päätökseensä.

Myös organisaatiokulttuurilla on Rahkosen (2005) mukaan merkitystä uutisoinnissa. Hänen mukaansa on viitteitä siitä, että toisissa tiedotusvälineissä luottamus ja suhtautuminen viranomaisiin ja heidän tiedotustoimintaansa on säännönmukaisesti positiivisempaa kuin toisissa. Jotkut tutkimusaineiston journalistit ilmoittivat hyväksyneensä julkaistavaksi vain virallisesti vahvistettua tietoa uhreista, kun taas toiset pitivät silminnäkijähavaintoja tärkeämpinä. Organisaatiokulttuuriin vaikuttavat myös median ulkopuoliset tekijät, kuten median toimintaympäristö ja yleisön mediaan kohdistamat odotukset. (emt, 7.) Kuten tutkimusaineistostani selviää tuonnempana, maakuntaradion Kauhajoki-uutisoinnissa luotettiin virallisesti vahvistettuun tietoon, mutta uutisoinnissa käytettiin myös silminnäkijätietoa. Viranomaistiedon käyttöä voi selittää organisaatiokulttuurilla.

Rahkosen (2005) aineistossa journalistit mainitsivat tietolähteekseen useimmin silminnäkijöiden ja omaisten haastattelut. Silminnäkijöiltä pyrittiin saamaan kokemusten lisäksi silkkaa faktatietoa esimerkiksi katastrofin uhrimääristä ja tuhon laajuudesta. Normaalisti journalistit luottavat onnettomuustapauksissa viranomaistietoon, mutta tsunamitapauksen yhteydessä monissa välineissä viranomaistiedon ei katsottu tulevan riittävän nopeasti. Toiseksi eniten lähteinä painotettiin vakiintuneita tiedotuskanavia, kuten uutistoimistoja ja muita medioita. Vakiintuneet tiedotuskanavat tarjosivat journalisteille jonkinlaisen selkänojan, jonka varaan he pystyivät rakentamaan kokonaiskäsityksensä. Viranomaiset jäivät lähteinä kolmanneksi. (emt, 10 - 11.)

4.3. Mörän liianimalli haastaa Shoemakerin ja Reesen mallin

Tuomo Mörä (1999) tutki journalististen juttujen syntyprosesseja ennen vuoden 1994 EU-kansanäänestystä. Shoemakerin ja Reesen tavoin Mörä on hahmotellut journalismin sisältöön

vaikuttavia tekijöitä ja kehittänyt Shoemakerin ja Reesen mallista oman lisaanimallinsa, jonka esittelen hieman myöhemmin.

Möra (1999) kritisoi Shoemakerin ja Reesen mallia staattiseksi. Mörän mukaan Shoemaker ja Reese korostavat sitä, kuinka omistajien intressit ja vallitseva ideologia kietoutuvat toisiinsa ja ettei niiden vaikutusta pidä erottaa toisistaan. Malli ei havainnollista sitä, miten elementit, kuten organisaatio ja ideologia, vaikuttavat toisiinsa tasojen yli ja miten hierarkiassa alempana oleva taso voi olla vuorovaikutuksessa ylemmän kanssa. Malli suosittaaakin Mörän näkemyksen mukaan tulkintaa yksisuuntaisesta vaikutuksesta. Möra on todennut omissa tutkimuksissaan eri elementtien vuorovaikutuksen olevan keskeinen journalismin sisältöä selittävä ilmiö. (emt, 34.)

Möra (1999) näkee Shoemakerin ja Reesen mallin ongelmana myös sen, että yksilö on liian deterministisesti rakennetekijöiden tuotteena. Journalisti on lähteidensä armoilla ja mediarutiineiden, organisaatiotavoitteiden ja viime kädessä yhteiskunnassa vallalla olevan ideologian uusintaja. Journalisti ei siis ole subjekti, vaan objekti. Möra katsoo journalistien olevan enemmänkin subjekteja kuin objekteja. (emt, 222.)

Möra luonnehtii journalistista jutuntekoproosessia sanomalla, että journalistien on luotava ympärillään olevaan informaatiokaaokseen järjestys, jotta uutislähettykset ilmestyisivät ajallaan ja niiden käytössä olevat resurssit riittäisivät. Uutisten teollinen tuotanto edellyttää rutiineja, joiden avulla uutisten aiheita valitaan, aineistoa kerätään ja uutinen esitetään. (Möra 1999, 86.)

Pohjanmaan radion väki loi Kauhajoen ampumispäivän informaatiokaaokseen järjestystä esimerkiksi keräämällä sähköisiin aineistoihin toimittajien antamista raporteista ja raporttoimalla alueelta suorana.

Möra on kehittänyt pitkän listan rutiineja ja nämä rutiinit ovat olleet aiemmin käsiteltyjen Shoemakerin ja Reesen mediarutiinien ohella ohjaavina ajatuksina tutkimusta tehdessäni. Mediarutiinit tuovat viestimien tuotantoprosesseihin ennakoitavuutta ja varmuutta. Mediarutiineilla on sosiaalinen rooli ja ne ovat keino pitää yllä ammatillisuutta ja yhteenkuuluvuutta muiden journalistien kanssa. Niiden avulla uusinnetaan journalistista kulttuuria ja journalistisia ideoita sekä määritellään, mitä journalismi on. (Möra 1999, 86 - 87.)

4.3.1. Määrittelyrutiinit

Määrittelyrutiineilla Mörä tarkoittaa rutiineja, joiden avulla erilaiset asiat ja aiheet valikoituvat ennen muuta uutisiksi, mutta jossain määrin myös muiksi jutuiksi. Niiden perusteella määritellään, miksi joku asia katsotaan julkaisemisen arvoiseksi. Perinteinen uutiskriteeri-käsite edustaa määrittelyrutiineja. Määrittelyrutiini-käsitteen avulla Mörä pyrkii ottamaan huomioon journalistien ja ympäristötekijöiden, kuten esimerkiksi tiedonhankinnan rutiinikanavien ja toisten journalistien, vuorovaikutus uutisen määrittelyssä. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, että vaikka jokin asia täyttäisi perinteiset uutiskriteerit, siitä ei välttämättä tehdä juttua. (Mörä 1999, 88 - 89.)

Uutistoimistot ovat keskeisessä roolissa journalistien määrittellessä, mikä on uutisoimisen arvoista. Osa uutisista otetaan niiltä suoraan, mutta erittäin tärkeitä ovat uutistoimistojen ylläpitämät päivä- tai viikkolistat, joihin on kerätty merkittävimmiksi arvioidut uutistapahtumat. Journalistit seuraavat tarkasti myös joukkoviestimiä. Ne ovat tärkeä osa keskustelua, jonka perusteella journalistit määrittelevät, mikä aihepiiri on pinnalla kulloinkin. (Mörä 1999, 96 - 99.)

4.3.2. Keruurutiinit ja määrittelytaparutiinit

Keruurutiinit ovat, kuten Shoemaker ja Reesekin ovat aiemmin todenneet, myös Mörän mukaan vakiintuneiden ja toistuvien keinojen tai kanavien käyttöä uutisten raaka-aineiden hankkimiseksi. Näitä ovat esimerkiksi tiedotustilaisuudet, briiffaukset, vuodot, muut viestimet, uutistoimistot ja journalistien ryhmätyö. (Mörä 1999, 108 - 120.)

Esitystaparutiinit ovat puolestaan säännöllisesti toistuvia, jutun muotoon ja rakenteeseen liittyviä konventioita, joiden avulla journalistit tekevät esitystapaa koskevia valintojaan. Yksi journalistiseen esitystapaan liittyvä keskeinen rutiini on objektivointi, jolla Mörä (1999) tarkoittaa journalistiseen esitystapaan liittyviä keinoja, joiden avulla viestimet pyrkivät luomaan vaikutelmaa ulkopuolisuudestaan, puolueettomuudestaan ja luotettavuudestaan. (emt, 127 - 134.)

Möra (1999) näkee rutiinit kaksijakoisesti. Yhtäältä rutiinit saattavat parantaa journalismia siinä mielessä, että tehokkaiden rutiinien avulla journalistit voivat keskittyä sisällön kannalta olennaisiin asioihin. Toisaalta mediarutiinit voivat myös vinouttaa sisältöjä. Rutiinien vuoksi tietyt piirteet jutuissa korostuvat, rutiineihin sopimattomien piirteiden kustannuksella. Näin rutiinit määrittelevät osaltaan sitä, mitä pidetään ja julkaistaan uutisena. Jotkut ilmiöt saattavat vähälle huomiolle, koska ne eivät sovi rutiineiden määrittämiin raameihin. Näin voi käydä Mörän mukaan esimerkiksi silloin, jos asiasta ei järjestetä tiedotustilaisuutta, arvovaltaisena pidetty taho ei anna haastatteluja, prosessi on hidaskäyttö tai että se tapahtuu paikassa, jossa ei ole toimittajia. (emt, 140 - 142.)

Näen Mörän lailla rutiineilla olevan kaksi puolta. Toisaalta rutiinit helpottavat työntekoa. Yhtäältä ne voivat tehdä journalistista kaavoihin kangistuneen toimijan, joka ei osaa esimerkiksi etsiä uusia lähteitä jo vanhojen tuttujen tilalle tai tehdä juttua uudesta näkökulmasta. Katson kuitenkin, että kriisitilanteessa rutiinit nopeuttavat toimintaa. Journalismin sisältöön vaikuttavia tekijöitä on useita ja uskon Mörää hänen väittäessään, että tekijät ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

4.4. Mörän liaanimalli

Journalismiin vaikuttavat tekijät ovat kietoutuneet Mörän (1999) ajattelussa köynnöksenomaiseksi liaanimalliksi. Ainekset ovat samantyyppiset kuin Shoemakerilla ja Reesellä (1996), mutta Mörän liaanimallissa ideologia, lähteet, mediarutiinit, organisaatio ja yksilö kietoutuvat yhteen kuin köyden säikeet. (emt, 223.)

Mörän mallissa säikeiden vuorovaikutus ilmenee muun muassa seuraavilla tavoilla: yksilö ja mediarutiinit kietoutuvat toisiinsa samalla, kun journalistit soveltavat mediarutiineja. Journalistit uusintavat ja muuttavat niitä omalla toiminnallaan. Mediarutiinien ja organisaation säikeet puolestaan yhtyvät, sillä molempien tavoitteena on yhdistää nopeus, taloudellisuus, ennakoitavuus ja luotettavuus, eli ne ruokkivat toistensa keskeisiä ominaisuuksia. Organisaatio, mediarutiinit ja lähteet ovat Mörän mukaan vuorovaikutuksessa, koska nopeuden, taloudellisuuden, ennakoitavuuden ja luotettavuuden tavoittelu suosii tiettyjä lähteitä toisten kustannuksella. Ideologian ja mediarutiinien vuorovaikutus ilmenee siinä, että mediarutiinit suosivat tiettyjen tahojen käyttöä lähteinä. Samalla ne vahvistavat Mörän mukaan näiden lähteiden asemaa vakavasti

otettavina todellisuuden määrittelijöinä. (Mörä 1999, 224.) Kauhajoen tapauksessa todellisuuden määrittelijöiksi voi kutsua viranomaisia ja muita varmistetun tiedon antajia.

Mörä huomauttaa, että pelkän yhden säikeen tarkastelu ei riitä journalistisen prosessin ymmärtämiseen. Journalismia tulisi tarkastella ikään kuin orgaanisena prosessina. Siinä eri tekijöiden vaikutukset journalismin sisältöön kietoutuvat toisiinsa ja vaihtelevat eri aikoina. (Mörä 1999, 237 - 238.)

5. TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuskohteenani on Ylen maakuntatoimitus, länsirannikolla sijaitseva Pohjanmaan radio, joka oli merkittävässä asemassa uutisoitaessa Ylen kanavilla Kauhajoen kouluampumisista. Tutkin työssäni sitä, kuinka ammatillinen yhteisö ja yksilö toimivat kriisitilanteessa. Selvitän myös sitä, kuinka maakuntaradion toimituksen työt järjestyivät kriisiuutisoinnissa, miten toimituksen työ kulki kahden ensimmäisen uutisointipäivän aikana ja miten toimittajat arvioivat oman työnsä kulkua. Samalla hahmotan sitä, millaisten ammatillisten rutiinien avulla niin uutispuolen kuin päivittäispuolen toimittajat selvisivät tiukasta uutispäivästä. Tutkin työssäni toimituksen toimintaa 23.9. - 24.9.2008.

Kahden päivän tutkiminen on perusteltua siitä syystä, että ensimmäisenä päivänä media ikään kuin sammuttaa tulipaloa: se etsii vastaukset kysymyksiin, mitä on tapahtunut, missä, milloin ja miksi. Koska toimituksessa on kiire hankkia tuoretta tietoa lähetyksiin, rutiinit nousevat tärkeiksi. Juho Rahkonen ja Laura Ahva (2005, 9) tiivistävät, että journalismi on omimmillaan tiukoissa tilanteissa. Kun jotakin yllättävää tapahtuu, journalismin rutiinit ja hiotut toimintamallit pääsevät näyttämään kyntensä tavalla, johon normaalitoimitustyössä ei juuri tarjoudu tilaisuuksia.

Toisena päivänä kiire ei ole enää niin kova kuin ensimmäisenä päivänä. Toisen päivän tarkastelulla haluan hahmottaa sitä, millaista on palata tiukan uutispäivän jälkeen jälleen töihin. Haluan nähdä myös sen, millaiset asiat toisena uutisointipäivänä työn järjestymisessä nousevat esille.

Rahkosen ja Ahvan (2005, 9) mukaan katastrofista kertoessa toimittajien ei tarvitse luoda juttuihin dramatiikkaa tyyllillisin keinoin, sillä tapahtuma on itsessään riittävän dramaattinen. Journalistiset organisaatiot on suunniteltu ensisijaisesti yllättävien tapahtumien raportointia varten. Millaiset asiat h-hetkellä nousevat tärkeiksi, sen haluan tutkimuksellani selvittää.

5.1. Tutkimusaineisto

Tutkimukseni perustuu 16 Kauhajoki-utisointiin osallistuneen Pohjanmaan radion toimittajan haastatteluihin (liite 3). Heidän lisäksi olen haastatellut yhtä henkilöä, joka työskenteli tapahtumapäivänä Yle Uutisten uutiskoordinaattorina Helsingissä. Häneltä saaduilla tiedoilla olen täydentänyt tiistain 23.9.2008 tapahtumien kulkua työnjaossa. Keskiviikkona 24.9.2008 uutiskoordinaattorina työskennellyttä henkilöä en ole haastatellut, sillä haastatteluissa kävi ilmi, että uutiskoordinaattorin ja aluetoimituksen välinen yhteydenpito oli ollut samantyyppistä kuin tiistaina, ja päätin näin työtaakkaa helpottaakseni rajata keskiviikkona koordinaattorina toimineen henkilön haastattelujen ulkopuolelle.

Haastatteluissa ihmisissä on sekä esimiehiä että rivitoimittajia. Maakuntaradiossa haastatelluista 11 on naisia ja miehiä on 5. Toimittajat ovat työskennelleet sekä kotitoimituksissa että kentällä. He ovat työnkuvaltaan esimiehiä, uutistoimittajia, mediatoimittajia, päivittäistoimituksen juontajia ja reporttereita.

Kaikki haastatellut ovat kokeneita journalisteja; toimittajakokemuksen määrä vaihtelee neljästä vuodesta noin 30 vuoteen. Vain harvalla haastatelluista oli ennestään kokemusta onnettomuustilanteesta työskentelystä paikallistasolla; moni oli sen sijaan ollut töissä, kun esimerkiksi Estonia oli uponnut tai Jokelan ampumisvälikohtaus oli sattunut. Jälkimmäisessä tapauksessa onnettomuus oli tapahtunut ”jossain kaukana” omasta toimituksesta eikä työskentely ollut siten samanlaista kuin jos onnettomuus olisi sattunut toimituksen uutisointialueella.

Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla kuuluva Pohjanmaan radio on yksi Ylen maakuntaradioista. Maakuntaradioiden tehtävänä on huolehtia alueellisesta tiedonvälityksestä ja vastata alueellisten tv-uutisten tekemisestä. (Ylen www-sivut 2009a ja 2009b.) Pohjanmaan radio toimii kahdella paikkakunnalla, Vaasassa ja Seinäjoella. Henkilökuntaa radiossa oli haastatteluhetkellä yhteensä 26 ihmistä. Päivittäistoimitus oli keskittynyt Seinäjoelle ja uutistoimitus Vaasaan. Aluetv-uutiset Pohjanmaan radio toimittaa Kokkolassa sijaitsevan Radio Keski-Pohjanmaan kanssa ja uutiset kattavat kolme maakuntaa: Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan. Uutislähetys kootaan Vaasassa ja myös lähetetään sieltä. (Pohjanmaan uutisten esite 2008.)

5.2. Haastattelujen suorittaminen

Haastattelut tehtiin Pohjanmaan radion tiloissa Seinäjoella ja Vaasassa 11. - 19.12.2008, lähes kolme kuukautta kouluampumisten jälkeen. Kaksi haastattelua tein puhelimitse tammikuun 2009 alussa Tampereelta käsin. Olin saanut aiemmin toimittajahaastatteluja tehneiltä Journalismin tutkimusyksikön ihmisiltä suosituksen hoitaa haastattelut mahdollisimman nopeasti kriisiuutisoinnin jälkeen, jotta toimittajien muistikuvat eivät katoaisi. Haastattelujen takarajaksi oli suositeltu kolmea kuukautta.

Toimittajia haastateltiin yksitellen heidän työajallaan. Harkitsin toimittajien haastattelua työpareina, mutta luovuin ajatuksesta, kun ajattelin, että yksittäishaastattelut olisi helpompi järjestää ja ihmiset saattaisivat puhua tunteistaan avoimemmin yksinään. Tarkempien muistikuvien saamisen kannalta ryhmähaastattelut olisivat puoltaneet jälkikäteen katsottuna paikkaansa ainakin osan haastateltavien kanssa, mutta haastattelujen järjestäminen olisi ollut todennäköisesti erittäin vaikeaa.

Toimittajia haastateltiin toimituksissa siihen varatuissa tiloissa. Halusin toimituksen haastattelupaikaksi sen vuoksi, että tuttu työpaikka inspiroisi ihmisiä muistamaan ja puhumaan kokemuksistaan eri tavalla kuin esimerkiksi jokin kahvila. Lisäksi hiljaisessa ja ulkopuolisten korvilta suojatussa tilassa tuntemuksistaan saattoi puhua vapaammin kuin kahvilassa. Kaikki haastattelut taltioitiin sanelimen avulla.

Haastattelut järjestettiin esimiesten avustuksella. Otin aluksi yhteyttä puhelimitse maakuntaradion esimieheen 6. lokakuuta 2008 ja esittelin graduideani alustavasti. Tämän jälkeen kerroin ideastani hänelle tarkemmin sähköpostilla. Kauhajoki-uutisointiin 23.- 24.9.2008 osallistuneiden toimittajien nimilistan sain 6. marraskuuta, jonka jälkeen tein toimittajille kirjallisen haastattelupyynnön (liite 1). Haastattelupyynnöt lähetin kaikille nimilistassa olleille sähköpostitse 6. - 10.11.2008. Otin yhteyttä haastateltaviin puhelimitse viikoilla 46 ja 47. Kysyin heidän suostumustaan haastateltavaksi tulemiseen ja kartoitin samalla, millaisissa työtehtävissä he olivat olleet Kauhajoen tapahtumien aikaan. Toimittajat lupautuivat haastateltaviksi suuremmista suostutteluista. Saatua suostumukset olin yhteydessä toimituksen työvuorosunnittelijoihin, joilta lopulta sain kunkin henkilön haastatteluajan.

Lähetin varsinaisen haastattelurungon (liite 2) kaikille haastatteluun suostuneille 9. joulukuuta. Lisäksi lähetin toimituksiin Pohjanmaan radion nettisivuilta 23. ja 24. syyskuuta tulostamani sähkökopiot, jotta toimittajat voisivat halutessaan niiden avulla palautella mieleen työpäivän kulkua. Osa toimittajista kertoi haastatteluissa muistelleensa työpäivien kulkua juuri sähkökopioiden avustuksella.

Pohjanmaan radion lähetysten kopiot sain kuunneltavakseni muutama päivä ennen ensimmäisiä haastatteluja. Ehdin kuunnella lähetykset kertaalleen läpi ennen haastatteluja, mikä oli erittäin tärkeää. Lähetyskopioiden puuttumista olin kompensoinut aiemmin kuuntelemalla Journalismin tutkimusyksiköstä saamiani Yle Radio Suomen lähetyskopioita, joista pystyin muodostamaan kuvan valtakunnan verkossa ulos menneistä suorista raporteista ja uutislähetyksistä.

6. HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Minulle oli itsestään selvää, että kartoittaisin toimittajien tunteja nimenomaan kasvokkaisella haastattelulla. Näin toimittajilla olisi mahdollisuus kertoa kokemuksistaan omin sanoin ja samalla he näkisivät, kenelle he tarinansa kertovat. En edes harkinnut lomakehaastattelua. Perustelen ratkaisuni myöhemmin haastattelun etuja esittelevässä osiossa. Esittelen aluksi, millaisia haastatteluvaihtoehtoja on olemassa.

Haastattelut on jaettu perinteisesti kysymysten valmiuden ja sitovuuden mukaan strukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Haastattelun lajien yksinkertaisin erittely saadaan huomioimalla toisaalta kysymysten muotoilun kiinteysaste ja toisaalta se, kuinka paljon haastatteliija jäsentää tilannetta. Strukturoidussa haastattelussa, jonka ääripäätä edustaa lomakehaastattelu, kysymysten muotoilu ja järjestys ovat kaikille sama. Ajatuksena on, että kysymyksillä on sama merkitys kaikille. Strukturoidussa haastattelussa haastateltava saa vastausvaihtoehdot valmiina. Strukturoitu haastattelu vastaa kyselylomakkeen täyttämistä ohjatusti. (Eskola & Suoranta 1998, 87; Ruusuvoori & Tiittula 2005a, 11 - 12.)

Kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä lomakehaastattelulla kerättyjen aineistojen avulla on mahdollista testata hypoteeseja. Lomakehaastatteluja käytetään usein vaihtoehtoina kyselytutkimuksille kyselyiden mahdollisen alhaisen vastausprosentin takia. Lomakehaastatteluiden avulla vastaajat voidaan esimerkiksi tyypitellä laadullisiin luokkiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 76 - 77.)

Strukturoitujen ja strukturoimattomien haastattelujen välissä ovat puolistrukturoidut haastattelut, kuten teemahaastattelut. Puolistrukturoiduille haastatteluille on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on etukäteen päätetty, mutta ei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47.) Lisäksi puolistrukturoiduissa haastatteluissa ei käytetä valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltava vastaa kysymyksiin omin sanoin. (Eskola & Suoranta 1998, 87.)

Teemahaastattelussa käydään läpi samat aihepiirit haastateltavien kanssa, mutta kysymysten muotoilu ja esitysjärjestys voivat vaihdella. Haastattelijalla on olemassa tukilista käsiteltävistä

asioista, muttei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Teemahaastattelussa on siirrytty viime vuosina kysymys-vastaus -mallisesta haastattelutilanteesta keskustelunomaisempiin haastatteluihin (Eskola & Vastamäki 2007, 25). Teemahaastattelussa teemat varmistavat sen, että eri ihmisten kanssa puhutaan suurin piirtein samoista asioista. Se, että haastattelussa on teemat, helpottaa myös haastatteluiden purkua.

Strukturoimattomassa haastattelussa puolestaan haastattelun rakenne muodostuu haastateltavan ehdoilla; haastattelu muistuttaa lähinnä vapaata keskustelua, jossa sekä haastattelija että haastateltava voivat nostaa puheenaiheita haastatteluun (Ruusuvoori & Tiittula 2005a, 11 - 12). Strukturoimattomiin haastatteluihin kuuluvaa avointa haastattelua kutsutaan toisinaan myös syvähaastatteluksi. Teemahaastattelun ja syvän haastattelun rajanvetoa on vaikea tehdä, sillä myös teemahaastattelussa on mahdollista päästä syvälle käsiteltäviin teemoihin. (Eskola & Vastamäki 2007, 28.) Syvähaastattelussa kysytään avoimia kysymyksiä. Siinä korostuu tutkittavan asian perusteellinen avaaminen. Haastattelijan tehtävänä on pitää haastattelu aiheessaan, mutta haastateltava saa puhua vapaasti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 78.)

Haastatteluja on jaoteltu myös esimerkiksi sen mukaan, millaiseen tietoon haastattelu kohdentuu. Esimerkiksi etnografisessa haastattelussa pyritään kartoittamaan haastateltavan elämää. Haastattelut voidaan jakaa myös osallistujien määrän mukaan yksilö- tai ryhmähaastatteluihin. (Ruusuvoori & Tiittula 2005a, 11 - 12.) Ryhmähaastattelussa voidaan saada toisentyypistä tietoa kuin yksilöhaastatteluissa. Informaatiota saatetaan saada tavallista enemmän, kun osallistujat voivat muistella asioita yhdessä. Haastateltaessa ihmisiä ryhmässä asioiden unohtaminen ja väärin ymmärtäminen on myös vähäisempää kuin yksilöhaastattelussa. (Eskola & Vastamäki 1998, 97.)

Haastatella voi myös puhelimitse. Aaltola ja Valli (2007, 110) toteavat, että puhelinkyselyn etu muuhun suulliseen haastatteluun verrattuna on se, että tutkijan ei tarvitse matkustaa haastateltavan luo. Ison aineiston kerääminen on mahdollista matkustamisesta säästyvän ajan takia. Puhelinkyselyt ovat usein postikyselyjä lyhyempiä, mutta ne vievät postikyselyjä enemmän aikaa. Etuna on se, että puhelimesta molemmilla osapuolilla on mahdollisuus tarkentaviin kysymyksiin ja selitysten antoon. Puhelinhaastattelu voidaan toteuttaa strukturoituna joukkotutkimuksena tietokoneiden äärellä istuvien haastattelijoiden avustuksella, mutta myös niin, että tutkija soittaa omalta puhelimeltaan; haastattelu on perusteiltaan samanlainen (Hirsjärvi & Hurme 2010, 64).

Puhelinhaastattelu voi kaatua yllättäen teknisiin ongelmiin. Varsinkin kännyköihin soitettaessa linja voi pätkiä niin paljon, että puheesta ei saa mitään selvää tai kännykän akku voi loppua kesken haastattelun. Tekniikka voi myös aina mennä epäkuntoon, kuten itselleni kävi teknisten laitteiden tarkistuksesta huolimatta.

Suoritin puhelinhaastattelut käyttäen apunani vanhoja kasettinauhureita. Haastatteluja nauhoitettaessa teknisiä ongelmia ei ilmennyt, mutta kun kuuntelin nauhat myöhemmin, paljastui, että nauhoituslaite oli alkanut surista itseksensä kesken haastattelun. Välillä surina peitti haastateltavan äänen niin pahoin, ettei haastateltavan puheesta saanut mitään selvää. Surinapätkiä oli kaikkiaan kolme kappaletta ja ne kestivät pari minuuttia. Onnekseni olin tehnyt muistiinpanoja haastattelun aikana, joten en menettänyt mitään oleellisia tietoja eikä haastatteluja tarvinnut siten uusia.

Puhelinhaastattelun ongelmaksi voi muodostua myös se, että vastaaja on sellaisessa paikassa kännyköineen, ettei kysymyksiin vastailu ole mielekästä. Puhelinhaastattelun vuorovaikutukselliset ongelmat liittyvät puolestaan siihen, kun puhujat eivät näe toisiaan. Haastattelija ei välttämättä tiedä, kuka puhelimen päässä oikeasti on. Kasvokkaisessa viestinnässä nähtävät eleet jäävät puhelinhaastattelussa tyystin saamatta. Äänensävyistä tutkija voi tietysti päätellä jonkin verran haastateltavan tunnelmista. Jos haastateltava on puhelimen toisessa päässä hiljaa, tutkija ei välttämättä tiedä, mistä on kysymys.

Käyn seuraavaksi läpi tarkemmin millaisia hyviä puolia haastattelulla on. Puhun yleisesti haastattelusta tarkoittaen kahden ihmisen välistä, puheeseen perustuvaa kommunikaatiota. Keskityn yksilöhaastatteluihin. Jos jossain kohtaa puhun jostain tietystä haastattelun lajista, on se ilmaistu erikseen. Haastattelun sudenkuoppiin palaan tuonnempana.

6.1. Haastattelun edut

Haastattelun etuna on sen joustavuus. Haastattelussa haastattelija voi toistaa kysymyksen, oikaista väärinkäsityksiä ja selventää asiaa. Postikyselyssä tämä ei onnistu. Lisäksi postikyselyssä oletetaan, että vastaanottaja on luku- ja kirjoitustaitoinen ja kykenee, haluaa tai osaa ilmaista itseään

kirjallisesti. Kysely saatetaan myös mieltää tietokilpailuksi. Haastattelussa kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin tutkija haluaa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.)

Haastattelussa puhuu ihminen. Haastattelulla on mahdollista tuoda ihmisen ääni ja kokemukset mukaan tutkimukseen. Haastattelulla on mahdollista saada syvempää ja täsmällisempää tietoa kuin pelkällä lomakekyselyllä. Koska halusin ihmisten kokemukset syvällisemmin esille, valitsin metodikseni teemahaastattelun lomakekyselyn sijaan. Lomakekyselyyn olisi ollut myös helpompi jättää vastaamatta kuin henkilökohtaisesti esitettyyn haastattelupyyntöön.

Halutessaan haastattelusta on mahdollista irrottaa tekstinpätkiä havainnollistamaan ja elävöittämään tutkittua ilmiötä. Niin on tehty tässä tutkimuksessa. Haastattelu on myös esimerkiksi postikyselyä tasa-arvoisempi, sillä haastattelun avulla voidaan tutkia useampia erilaisia ihmisryhmiä kuin kyselyllä. Valtaosa ihmisistä osaa lisäksi ilmaista itseään puheella. Jos haastattelijalla on asiaansa, saa hän sulkeutuneemmankin ihmisen kertomaan kokemuksistaan.

Haastattelun etu, tarkentavien kysymysten mahdollisuus, voi olla kohtalokasta kokemattomalle haastattelijalle. Jos haastattelijalla noudattaa haastattelurunkoaan ja valmiiksi sorvattuja kysymyksiään liian orjallisesti, muttei kuuntele, moni tärkeä yksityiskohta voi mennä ohi. Haastattelijan väsymystä, huolimattomuutta tai kokemattomuutta voi johtaa siihen, että haastattelijalla kuulee vain sen, minkä haluaa kuulla eikä osaa tai tajua kysyä tarkentavia kysymyksiä. Tällöin haastattelijalla paahtaa kysymyslistassaan eteenpäin ja kenties kaikkein herkullisimmat kohdat jäävät ottamatta talteen. Juuri nuo menetetyt tiedot voivat olla niitä arvokkaimpia asioita, joihin tutkimuksessa pitäisikin suuntautua. Yritin ehkäistä yksityiskohtien ohimenoamista tekemällä haastattelujen aikana jonkin verran muistiinpanoja, mutta silti huomasin myöhemmin haastatteluja litteroidessani, että muutamassa kohdassa olisi ollut tarkentamisen varaa. Olisin voinut kysyä tarkemmin esimerkiksi toisen uutisointipäivän työtahdista ja ensimmäisen päivän radionomaisuudesta.

Useissa metodikirjoissa mainitaan se, että esimerkiksi teemahaastattelussa haastattelijan tulisi osata haastattelurunko ulkoa, jottei itse haastattelussa tuijottaisi vain papereitaan. Neuvo on varmasti hyvä, mutta kysymyshahmotelma on hyvä olla myös paperilla ajatuksen katoamisen varalta. Liian tiukkaa kysymyspatteristoa ei minusta pidä tehdä, jotta osaa reagoida haastateltavan sanomisiin.

Yhtäältä liian heppoisin kysymyslistoin ei liioin kannata lähteä, sillä ihmisten vastaamistavat vaihtelevat. Osa vastaa pitkin litanioin, osa muutamalla sanalla.

Haastattelussa haastattelija voi myös toimia havainnoitsijana, jolloin haastateltavan sanomisentapa voidaan kirjata ylös pelkän saadun tiedon lisäksi. Raportoimalla havainnoista haastattelija voi kertoa tutkijalle haastatteluun vaikuttaneista tekijöistä, esimerkiksi haastateltavan kiireisyydestä tai tilannetekijöistä, kuten lasten läsnäolosta. Tämä parantaa tutkimuksen validiteettia. (Jyrinki 1977, 12.) Se, kuinka paljon näkemäänsä voi analysoida haastattelutilanteeseen vaikuttavaksi, on hieman ongelmallista. Kukin tilanne on kuitenkin kertaluontoinen. Yhdellä teemahaastattelukerralla haastateltava voi olla esimerkiksi ärtynyt kaikesta valvotun yön jälkeen. Toisella haastattelukerralla haastateltava voi kertoa asioista aivan eri tavalla kuin edellisellä kerralla. Mitä enemmän tutkija haastattelee haastateltavaa, voi käydä niin, että tutkijan kuva haastateltavasta muuttuu erilaiseksi kuin se alun perin oli.

En merkannut haastatteluissa haastateltavan sanomisentapaa muistiin, mutta tein niin nauhojen litterointivaiheessa. Jos haastateltava oli sanonut jotain humoristiseen tapaan, kirjoitin sen ylös. Pystyin palaamaan näin haastattelujen sävyihin jälkikäteen. Ilman litterointimuistiinpanoja sävyjen muistaminen olisi ollut jälkikäteen mahdotonta.

Haastattelun positiivisena puolena on se, että ihmiset harvoin kieltäytyvät haastattelusta tai kieltävät sen käytön, kun haastatteluluvasta on sovittu. Haastatteluun voidaan valita henkilöt, jotka tietävät aiheesta. Jos esimerkiksi postikysely lähetetään henkilöille, joilla ei ole tutkittavasta asiasta kokemusta, ongelmaksi voi nousta se, kertooko tutkimus itse asiassa mitään tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75 - 76.) Teemahaastattelun ideana on juuri se, että haastattelussa on ihmisiä, jotka ovat jonkin asian kokeneet.

Jyrinki (1977,12) toteaa haastattelun yhdeksi eduksi myös sen, että haastateltava ei voi etukäteen tutustua kysymyksiin. Tällöin myöhemmät vastaukset eivät voi vaikuttaa aiempaan vastaamiseen, mikä on mahdollista postikyselyssä. Jyrinki tosin toteaa, että molemmissa menetelmissä edelliseen kysymykseen vastaaminen saattaa vaikuttaa seuraaviin annettaviin tietoihin. Sarajärvi ja Tuomi (2002, 75) näkevät kysymysten etukäteissaamisen toisin. Koska haastattelussa on tärkeää saada

mahdollisimman paljon tietoa, on heidän mukaansa perusteltua antaa haastattelukysymykset etukäteen. Haastattelun onnistumiseksi on suositeltavaa, että haastateltavat saavat tutustua kysymyksiin tai ainakin aiheeseen etukäteen. (emt, 75.)

Vaikka tutkijoiden mielipiteet vaihtelevat paljon siitä, pitäisikö kysymykset antaa haastateltaville etukäteen, itse päädyin antamaan haastattelurungon osallistujille viikkoa ennen haastattelua. Näin haastateltavilla oli aikaa palauttaa tapahtumat mieleensä. Muistin virkistämiseksi lähetin maakuntaradion toimituksiin myös nipun ampumistapauksesta julkaistuja uutisia, jotka oli tulostettu Pohjanmaan radion nettisivuilta.

6.2. Haastattelun ongelmat

Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005a, 17 - 18) mukaan tutkija kohtaa tunnistettavuusongelman juuri yksityishenkilöitä haastateltaessa. On erittäin tärkeää, että henkilöllisyys ei käy ilmi raportista. Asiantuntijoita haastateltaessa haastateltava voi puolestaan haluta esiintyä nimellään. Itse pyysin haastateltaviltani erikseen luvan laittaa heidän nimensä opinnäytetyöni liitteeksi.

Anonymiteettiongelmaa voi helpottaa haastattelun alkumetreillä. Haastateltavalle kannattaa selvittää jo ennen haastattelua esiintyykö hän haastattelussa nimellään vai anonymisti. Haastateltavaa on osattava motivoida, miksi juuri hänen mielipiteensä on tutkimuksessa tärkeä. Motivoinnin on kuitenkin oltava sellaista, ettei haastateltavan vastaamismotivaatio pienene. Näin käy, jos esimerkiksi haastateltava ajattelee, ettei tutkimusta kuitenkaan kukaan lue. Luottamuksen synnyttämiseksi haastateltavalle voi esimerkiksi antaa kirjallisen selostuksen tutkimuksesta, sen tekijästä ja tarkoituksesta.

Haastattelijan ja haastateltavan läheisyys synnyttää luottamusta, mutta läheisyys voi saada haastateltavan avautumaan asioista, joita myöhemmin katu. Haastattelu voi myös muistuttaa terapeutista keskustelua, jolloin haastattelija joutuu vaikeaan asemaan. (Ruusuvuori & Tiittula 2005a, 17 - 18.) Tällainen ongelma voi tulla eteen esimerkiksi syvähaastattelussa.

Haastattelijan ja haastateltavan liiallinen tuttavallisuus saattaa johtaa liiallisen avautumisen lisäksi siihen, että haastateltava alkaa kaunistella ajatuksiaan. Todellisen mielipiteen sijaan haastateltava saattaa miettiä sanomisiaan liiaksi asti vaikuttaakseen fiksulta, jolloin haastateltavan mielipide voi vääristyä. Yhtenä ongelmana on myös se, kuinka suuri intressi haastateltavalla on vastata haastattelussa oikein. En törmännyt omista haastatteluissani siihen, että haastateltavat olisivat kaunistelleet mielipiteitään. Päinvastoin - monet toimittajat puhuivat ongelmista hyvin suorasukaisesti.

Haastattelu ei sovi tutkimusmetodinä hätäiselle. Hirsjärvi ja Hurme (2010, 35) toteavat haastattelun huonoksi puoleksi sen, että se vie aikaa. Haastattelusta sopiminen, itse haastattelu ja haastattelun litterointi eivät käy hetkessä. Erityisesti vapaamuotoisen haastattelun aineiston tulkinta raportointineen voi myös olla vaikeaa, koska valmiita tulkintamalleja ei ole. (emt, 35.)

Puolistrukturoiduissa ja strukturoimattomissa haastatteluissa piilee nimenomaan asian leviämisen vaara. Vaikka haastattelun tulisi olla enemmän keskustelunomaista, haastattelijan on muistettava roolinsa. Teemasta kauas kaikkoaminen voi mennä jutusteluksi, jossa puhutaan kaikesta muusta kuin tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta.

Yksi haastattelun virhelähde on se, että haastateltava saattaa antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2010, 35). Jyrinki (1977, 14 - 16) toteaa, että taustalla voi olla haastateltavan pelko haastattelijaa kohtaan. Haastateltava voi kuvitella haastattelijan haluavan häneltä tietynlaisia vastauksia, jolloin hän antaa odotusten mukaisia vastauksia. Syynä voi olla myös se, että haastateltava luulee haastattelijan paljastavan hänen vastauksiaan muille, jolloin hän vääristää vastauksensa suojellakseen minäänsä.

Kuten jo aiemmin totesin, en havainnut haastatteluissani mielipiteiden vääristelyä tai sosiaalisesti suotavien vastausten antamista. Tällaisissa tilanteissa tutkijan on minusta tärkeää tähdentää haastateltavalle, mihin tietoja tullaan käyttämään. Itse tähdensin jokaiselle haastateltavalle, miten käyttäisin saamiani tietoja. Jokaisen vastauksen ja mielipiteen tärkeyden korostaminen on osa haastateltavan motivoimista. Näin haastateltava voi luottaa siihen, että juuri hänen näkökantansa tai kokemuksensa, olipa se kuinka vastakkainen tahansa yleisen mielipiteen kanssa, on yhtä tärkeä.

Tutkimushaastattelut on tapana nauhoittaa. Nauhat mahdollistavat tilanteeseen palaamisen ja myös tarkemman raportoimisen. (Ruusu vuori & Tiittula 2005a, 14 - 15.) Nauhoittamiseen on syytä varautua huolella. Koneet, äänenlaatu ja vara-akut kannattaa testata ennen haastattelua, jottei haastatteluaikaa mene laitteiden kuntoon laittamiseen. On myös huomioitava, että esimerkiksi yksi mikrofoni ei välttämättä riitä, jos haastattelee useampaa ihmistä samassa tilassa. Pahimmillaan tuloksena voi olla nauhoite, josta ei saa mitään selvää. Jos tutkija ei ole tehnyt haastattelussa muistiinpanoja, haastattelu on käyttökelvoton.

Yksi mahdollinen sudenkuoppa haastattelun onnistumiselle on haastattelupaikan valinta. Eskola ja Vastamäki (2007, 28) toteavat, että haastattelua ei kannata tehdä liian virallisessa tilassa, jossa haastateltava kokee olonsa epä mukavaksi. Tilavalinta voi aiheuttaa haastateltavalle epävarmuutta, jolloin tutkija ei pääse riittävän lähelle haastateltavaa. Haastattelut onnistuvat paremmin haastateltavalle tutussa paikassa, kuten kotona. Kutsu haastateltavan kotiin kertoo, että haastateltava luottaa tutkijaan. (emt, 28.) Itse en edes harkinnut haastattelujen tekemistä muualla kuin toimituksessa. Haastattelujen tekeminen työajan ulkopuolella olisi ollut äärimmäisen vaikea järjestää jo yksin siksi, että toimittajien työajat vaihtelevat ja asun itse kaukana muualla. Lisäksi kyse oli toimittajien kannalta katsottuna työasiasta, joten työpaikalla suljettujen ovien takana haastattelemisen oli minusta luonnollinen valinta.

Haastattelun erona postikyselyyn on se, että myös haastattelijalla voi olla vaikutusta vastaamiseen. Jyrinki (1977, 13) toteaa, että haastatteliija saattaa tulkita haastateltavan puutteelliset ilmaukset arvostuksiansa suuntaan. Havaintoarvioita voi vääristää esimerkiksi haastattelijan kaavoittunut käsitys eri väestöryhmiin kuuluvista ihmisistä. Haastateltavan ja haastattelijan mahdollisuuksia ymmärtää toisiaan voi heikentää myös se, että osapuolet ovat eri kulttuurien piiristä tai että he ovat eri-ikäisiä (kts. Tiittula ym. 2005a; Lumme-Sandt 2005). Haastattelun kompastuskiveksi voi muodostua esimerkiksi se, että haastatteliija käyttää haastateltavalle vierasta kieltä.

Vanhemmat haastateltavat saattavat puolestaan pitää haastattelijaa opiskelijana tutkijan sijasta. Tällöin haastatteluun osallistumisen syynä on halu auttaa, ja haastattelu voi mennä jutusteluksi. Haastattelutilanne voi olla tasa-arvoisempi ylemmässä sosiaalisessa luokassa olevien kanssa, sillä he ovat tottuneempia erilaisiin haastattelutilanteisiin. Vanhuksia haastateltaessa ongelmia voi muodostua myös haastattelun ”kolmansista pyöristä”. Vaikka tutkijan tarkoituksena on ollut

haastatella vanhusta yksinään, haastatteluun voi päätyä hänen lähisukulaisensa. Omaiset voivat haluta varmistaa, että tutkija saa haluamansa tiedot tai vain suojella vanhusta. Ongelman sijaan kolmas pyörä voi olla myös rikastuttava kokemus. (Lumme-Sandt 2005, 130 - 133.)

Itselle vieraista asioista, kuten esimerkiksi kuolemasta puhuminen, voi ahdistaa haastattelijaa haastateltavan puhuessa asiasta luontevasti. Myös osapuolten sukupuoli vaikuttaa haastatteluun. Haastateltavan voi olla helpompi puhua arkaluonteisista ja henkilökohtaisista asioista saman sukupuolen edustajalle. Haastateltavan arastelu voi johtaa siihen, että haastateltavan vastaukset jäävät pinnallisiksi. Yhtäältä haastattelija saattaa sortua johdatteleviin kysymyksiin, jotka heikentävät tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkijat ovat eri mieltä siitä, miten hyvin haastattelu soveltuu arkaluonteisten asioiden kysymiseen. Jyrinki (1977, 25) sanoo, että postikyselyssä vastaaja voi tuntea henkilöllisyytensä paremmin suojatuksi kuin haastattelussa ja voi siten vastata arkaluonteisiin kysymyksiin helpommin. Hirsjärvi ja Hurme (2010, 35) toteavat puolestaan, että haastattelu valitaan tutkimusmenetelmäksi, kun halutaan tutkia arkoja asioita.

Se, mistä tutkimuskirjallisuus ei juuri puhu, ovat haastattelutilanteessa esiintyvät tunteet. Itse törmäsin tähän haastatteluissani siten, että muutama haastateltavistani liikuttui voimakkaasti haastattelun aikana kertoessaan ajatuksistaan. Haastattelusta muodostui tällöin taiteilua sen välillä, että osasi kysyä oikean kysymyksen oikeaan aikaan, mutta samalla oli osattava olla empaattinen haastateltavaa kohtaan eikä torjuttava toisen tunteita. En ollut osannut valmistautua ennalta siihen, että uutistapahtuman muistelu nostaisi pintaan osalle haastateltavista hyvinkin negatiivisia ja koskettavia muistoja, ja se teki haastatteluista välillä hyvin raskaita. Mietin haastatteluja ja ihmisten sanomisia vielä monta päivää niiden jälkeen.

Jos haastateltavan motivaatio haastatteluun on alhainen, vastausten saaminen voi olla työlästä. Haastateltavalla voi olla kiire, jolloin hän haluaa suoriutua haastattelusta nopeasti. Jos taas haastattelun ulkopuoliset asiat painavat mieltä, haastateltavan vastaukset voivat jäädä pinnallisiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 126.) Jos kokemattomana haastattelijana stressaa koko haastattelun ajan sitä, että haastattelussa on jokin pielessä, haastateltavan vastaukset lipuvat korvien ohi. Molemmin

puolin stressiä helpottaa se, että jo haastattelua sopiessa haastateltavalle kerrotaan, kuinka kauan haastattelu suurin piirtein vie. Itse kerroin käytettävissä olevan ajan haastateltaville haastattelun alussa ja pyysin tarvittaessa myöhemmin lisääikää.

Ryhmähaastattelussa kommunikaatio painottuu vetäjän ja haastateltavien välille, jolloin vetäjä haastattelee yksilöitä ryhmässä. Vetäjä pitää vuorovaikutuksen kontrollin itsellään. (Valtonen 2005, 224.) Ryhmähaastattelun kompastuskivenä voi olla se, että kontrolli peittää. Ryhmässä voi olla esimerkiksi dominoivia henkilöitä, jotka aiheuttavat hiljaisemmille haastateltaville ahdistusta ja he eivät uskalla tuoda oikeaa mielipidettään julki. Haastattelu saattaa myös lipsua ryhmäkeskusteluksi, joka tosin voi olla hedelmällistä sekin.

6.3. Haastatteluaineiston validiteetista ja reliabiliteetista

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 185) mukaan haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Haastatteluaineistoa ei heidän mukaansa voi sanoa luotettavaksi, jos esimerkiksi haastattelun nauhoitus on huonosti tehty. Luotettavuutta huonontaa myös se, että litteroinnin säännöt muuttuvat kesken kaiken.

Tallennusvaiheen virheet heikentävät myös tutkimuksen johdonmukaisuutta. Haastateltava on saattanut ymmärtää jonkin kysymyksen väärin ja vastannut sen mukaan. Haastateltava saattaa lisäksi muistaa asioita väärin. Väärin ymmärtämisen vaara koskee yhtäläillä haastattelijaa. Haastateltavienkin valinta voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Vastaajilla ei ole välttämättä kiinnostusta vastata totuudenmukaisesti, jolloin luotettavuus vääristyy.

Haastattelututkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa se, että tietää milloin haastattelujen tekemisen voi lopettaa. Haastattelujen tekemiselle voi laittaa pisteen silloin, kun eri haastatteluissa alkavat toistua esimerkiksi samat asetelmat kerta toisensa jälkeen. Kun sama asia toistuu riittävästi eivätkä haastattelut tuota enää uutta tietoa, tutkija voi luopua haastatteluista hyvin mielin ja olla varma materiaalin riittävydestä. Tutkimuksen luotettavuuteen ja toistettavuuteen vaikuttaa myös raportoinnin tarkkuus. Mitä seikkaperäisemmin tutkimuksen kulku on raportoitu ja litteroinnit tehty huolellisesti, sitä läpinäkyvämpi ja luotettavampi tutkimus on.

Olen pyrkinyt raportoimaan oman tutkimukseni kulun mahdollisimman seikkaperäisesti. Pidän esimerkiksi tutkimuksen alkuvaiheessa päiväkirjaa siitä, mitä tein milloinkin. Myöhemmin työtä kirjoittaessani muistivihosta oli helppo tarkistaa yksityiskohdat. Ilman muistivihkoa esimerkiksi päivämäärien muistaminen olisi ollut mahdotonta.

6.4. Haastattelurungon suunnittelusta

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 66 - 67) mukaan teemahaastattelun suunnitteluvaiheen tärkeimpiä tehtäviä on haastatteluteemojen suunnittelu. Tutkittavat ilmiöt ja niitä kuvaavat peruskäsitteet muotoutuvat aikaisempaan tutkimukseen ja teoriaan perehdyttäessä. Tutkijat neuvovat, että haastattelurunkoa laatiessa ei laadita yksityiskohtaista kysymysluetteloa, vaan teema-alueluettelo, eli alueet, johon kysymykset kohdistuvat. Alueiden pohjalta haastattelija voi syventää keskustelua niin pitkälle kuin tutkimusintressit antavat myöden. (emt, 66 - 67.)

Teemahaastatteluun kuuluu, että myös tutkittava toimii kysymysten tarkentajana (Hirsjärvi ja Hurme 2010, 66). Tämä oli ohjenuoranani haastattelurunkoa suunnitellessa. Aloitin haastattelurunkoni rakentamisen teoriataustaan tutustumalla. Tämän jälkeen hahmottelin alustavasti kysymyksiä, joihin halusin vastauksia. Ryhmittelin kysymykset erilaisten teemojen alle. Olen aiemmin työskennellyt maakuntaradion toimituksessa, joten minulla oli ennakkoon käsitys radion tehtävistä ja siitä, millaisia asioita haastattelussa kannattaisi käsitellä. Ennakkokokemus helpotti työskentelyäni hieman.

Kun olin tehnyt alustavan rungon, kävin sitä läpi tutkimushaastatteluja tehneiden opettajien kanssa. Sain arvokasta apua haastattelurungon tekemiseen Journalismin tutkimusyksiköstä sekä radiotyön opettajalta. Saatujen vinkkien pohjalta muokkasinkin runkoa paremmaksi. Tein itselleni useampia haastattelurunkoja sen mukaan, olivatko haastateltavat esimiesasemassa tai työntekijöitä. Eri runkoversioista koostin sitten yhden varsinaisen rungon, jota käytin haastatteluissa.

Haastattelua on kritisoitu siitä syystä, että sen katsotaan sisältävän useita virhelähteitä. Virheet voivat johtua sekä haastattelijasta että haastateltavasta. Haastatteluun voi tuoda ongelmia muun muassa haastattelijan puutteellinen tietous tutkittavasta asiasta. Eskola ja Välimäki (2007, 34)

toteavat teemahaastattelusta, että valitettavan yleinen tapa haastattelun teemojen valinnassa on teemojen ottaminen intuition perusteella. Jos haastattelurunko perustuu mieleen juolahtaneihin asioihin, rungosta tulee puutteellinen, tutkijan vahvimpiin ennakkokäsityksiin pohjautuva. Kyseisistä kysymyspatteristoista on vaikea edetä jäntevään analyysiin, jos teoreettisia kytkentöjä ei ole. Teemoja voi etsiä intuition tueksi esimerkiksi kirjallisuudesta. Eskola ja Välimäki toteavatkin, että olennaisinta on miettiä tutkimusongelmaa, sillä se oikeuttaa erilaisten kysymysten kysymisen.

Ehdin tutustua ennen haastatteluja ampumispäivänä ja sitä seuraavana päivänä tehtyihin radiolähetyksiin varsin pintapuolisesti. Tutustuminen jäi valitettavasti hätäiseksi, sillä sain lähetykopioid käsiini varsin myöhään. Kuuntelin lähetykset kertaalleen läpi ja tein lähetyksistä muistiinpanot haastatteluja varten. Tv-materiaalia olin ehtinyt nähdä aiemmin. Sain maakuntaradion tekemät tv-jutut nähtäväkseni erikseen haastattelujen jälkeen.

Metodioppaat suosittelevat haastattelemiseen kouluttautumista. Sen lisäksi, että haastattelemisen vaatii taitoa, vaatii se myös kokemusta: haastattelemaan ei opi kirjoja lukemalla. Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa haastattelijan taidot voivat joutua koetukselle. Haastattelua pitäisi metodioppaiden mukaan testata ennen varsinaista haastattelua koehaastattelulla, jolloin virhemahdollisuuksia saisi karsittua. Jos tutkimuksen valmistumisaikataulu on tiukka syystä tai toisesta, valmistelevat toimenpiteet voivat jäädä vähemmälle. Tämä lisää virheiden määrää.

Itse en ehtinyt kouluttautua itse haastatteluun millään tavalla, tosin toimittajana työskentely on varmasti antanut pohjaa haastattelujen tekemiselle. Maakuntaradiotyöskentelystä ja sieltä saaduista kokemuksista oli haastatteluissa selvästi hyötyä, kun jokaista esimerkiksi työnkuvaa kuvaavaa yksityiskohtaa ei tarvinnut selittää minulle juurta jaksain. Haastattelurunkoa ehdin puolestaan testata ennen haastatteluja opiskelutoverini avulla. Hänellä oli kokemusta työskentelystä kriisiuutisoinnin aikana ja hänen avullaan sain hieman kokeiltua, minkä tyyliset kysymykset toimivat ja mitkä eivät.

6.5. Haastattelemisen teoriasta käytäntöön

Pikatestin avulla olin hahmottanut hieman sitä, mitä haastatteluun ennakkoon varatun ajan puitteissa pystyi keskustelemaan. Jälkikäteen ajatellen varsinaista haastattelu-aikaa olisi pitänyt varata hieman enemmän, sillä osa haastatelluista toimittajista oli hyvinkin puheliaita. Olin pyytänyt haastatteluun aikaa puolitoista tuntia, joka osoittautui sittemmin turhan lyhyeksi ajaksi. Kaksi tuntia olisi ollut realistisempi aika. Ratkaisin joissain haastattelutilanteissa vähiin käyneen ajan niin, että ilmoitin haastateltavalle, että haastatteluun varattu aika oli kulunut. Kysyin samalla, voisiko hän työnsä puolesta kuitenkin vielä jatkaa. Valtaosassa tapauksista jatkoajan saaminen oli mahdollista.

Kun haastattelut oli tehty, alkoi nauhojen purku. Olin käyttänyt maakuntaradiossa tehtyjen haastattelujen nauhoittamiseen nauhuria, josta pystyi siirtämään audiot usb-liittimellä suoraan tietokoneelle. Nykyaikainen tallennin osoittautui erittäin hyväksi ratkaisuksi. Tiedot saattoi kirjoittaa helposti ylös, kun audiota pystyi pysäyttämään tai kelaamaan nopeasti eteenpäin pelkällä tietokonenäppäimistön painalluksella.

Litteroin haastattelut lähes sanasta sanaan. Jätin litteroimatta esimerkiksi ennen haastattelua vaihdetut kuulumiset ja haastatteluissa esiintyneet täytesanat. Kun haastattelut oli litteroitu, tulostin haastattelut paperille ja ryhdyin etsimään useammassa haastattelussa esiinnousseita teemoja, mutta etsin myös seikkoja, jotka poikkesivat toisten ajatuksista. Luin haastattelut useampaan kertaan läpi ja tein niistä muistiinpanoja. Muistiinpanoista oli löydettävissä selkeät teemat, jotka olen sittemmin kirjannut työhöni.

Olen pyrkinyt hahmottamaan seuraavissa luvuissa mahdollisimman tarkkaan sitä, millaisia kaksi ensimmäistä Kauhajoki-uutisointipäivää olivat ja kuinka työt toimituksessa järjestettiin. Toimittajien kommentit on muutettu tunnistamisen vaikeuttamiseksi yleiskielisiksi. En erottele sitä, minkä paikkakunnan toimituksessa toimittajat ovat työskennelleet. Kun siis puhun kotitoimituksesta, kyseessä voi olla joko Seinäjoen tai Vaasan toimitus. Lisäksi kutsun ihmisten tunnistamisen vaikeuttamiseksi esimerkiksi kuvaajia ja juontajia pelkästään toimittajiksi. Myöskään esimiesten toimialaa ei ole eritelty.

7. KAUAHOEN KOULUSURMIEN ENSIMMÄINEN UUTISOINTIPÄIVÄ

Pohjanmaan radion Vaasan toimitus sai ensitiedon Kauhajoen kouluammuskelusta kuuntelijalta 23. syyskuuta kello 11.04. Kuuntelija soitti toimitukseen ja kertoi, että hänen lapsensa koulussa Kauhajoella ammuskellaan. Kuuntelija selitti puhelun vastaanottaneelle toimittajalle koulun sijainnin ja totesi viranomaisia olevan jo tapahtumapaikalla. Puheluun vastannut toimittaja välitti saamansa tiedon uutistoimitukseen, joka alkoi tarkistaa vihjettä.

Tietoa yritettiin varmistaa ensin Pohjanmaan hätäkeskuksesta Vaasasta, josta todettiin soittajalle, etteivät he ehtineet vastata kysymyksiin, ja luuri lyötiin kiinni. Varmistettu tieto tapahtuneesta saatiin Kauhajoen poliisilta. Poliisitietojen perusteella kirjoitettu sähke laitettiin tämän jälkeen välittömästi Ylen sisäisen uutistoimiston uutisvirtaan.

Vuorossa ollut uutispäällikkö yritti soittaa tiedon varmistumisen jälkeen Kauhajoella sattumalta muun jutun teossa olleille kahdelle toimittajalle, jotta he lähtisivät ampumapaikalle. Työparia ei saatu aluksi kiinni. Työparin tavoittamisen lomassa Seinäjoen toimituksesta laitettiin Kauhajoelle matkaan kaksi toimittajaa lähetysauton kanssa. Kun heidät oli saatu liikkeelle, uutispäällikkö ilmoitti asiasta valtakunnallisten tv-uutisten toimitukseen Helsinkiin. Seinäjoelta matkaan laitettujen toimittajien olivat perillä Kauhajoella noin kello 12. Kauhajoella jo olleet toimittajat tavoitettiin lopulta noin kello 11.19, jonka jälkeen he lähtivät välittömästi noin kymmenen minuutin ajomatkan päässä sijainneelle tapahtumapaikalle.

Kauhajoelle lähetettiin iltapäivällä vielä yksi toimittaja edellä menneiden vaihtomieheksi, joten Kauhajoella työskenteli kaikkiaan viisi Pohjanmaan radion toimittajaa. Pohjanmaan radion toimittajia oli paikalla myös Seinäjoella iltapäivällä järjestetyssä Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin infotilaisuudessa, jonne lähetettiin kolme toimittajaa. Muut uutisointiin osallistuneet toimittajat työskentelivät kotitoimituksessa.

Maakuntaradion vahvuudesta puuttui tapahtumahetkellä neljä ihmistä. Uutispuolelle saatiin hälytettyä iltapäivällä kaksi freelanceria apuvoimiksi. Muuta lisätyövoimaa maakuntaradiolle ei saatu, koska radiolla ei ollut sijaisia sinä päivänä käytettävissä.

Ei meillä ollut mitään mistä ottaa. (---) Jälkeenpäin ajatellen meidän ois pitäny ottaa joko Satakunnasta tai Kokkolasta [muista maakuntaradioista, MH], hälyttää apuja paikalle. Mutta se on jälkeenpäin fundeerattuna, näin ois pitäny menetellä. (Päällikkötoimittaja)

Pohjanmaan radio teki Kauhajoki-uutisoinnissa yhteistyötä muiden Ylen toimitusten kanssa. Yksi vastaajista tähdensi, kuinka tärkeää oli kokonaisuuden kannalta, että valtakunnalliset toimittajat saapuivat paikalle jo iltapäivällä. Paikalla oli myös Ylen ruotsinkielistä toimitusväkeä. Yhteistyötä tehtiin eri toimitusten kanssa esimerkiksi vaihtamalla materiaalia. Olen rajannut muiden toimitusten kanssa tehdyn yhteistyön tutkimukseni ulkopuolelle tutkimusekonomisista syistä.

7.1. Ensitiето yleisölle internetin kautta

Pohjanmaan radio uutisoi ampumavälikohtauksesta ensimmäiseksi nettisivuillaan noin kello 11.21. Radiossa asiasta kerrottiin ensimmäisen kerran noin kello 11.26. Juontaja kertoi suorassa lähetyksessä, että Kauhajoen koti- ja laitostalouden oppilaitoksella oli ammuskeltu ja poliisi oli evakuoimassa rakennusta. Yleisöä pyydettiin olemaan menemättä paikalle ja välttämään liikuskelua oppilaitoksen ympärillä. Muutaman minuutin päästä tästä seurasi maakunnalliset radiouutiset, joiden perään lähetettiin heti valtakunnallinen Ylen radiouutisten ylimääräinen uutislähetys.

The screenshot shows the YLE Pohjanmaan Radio website interface. At the top, there is a navigation bar with links for 'Radio', 'Uutiset', 'Urheilu', 'Lapset', and 'Ohjelmaopas'. Below this is a blue header with the YLE logo and the text 'Pohjanmaan Radio'. To the right of the header, there is a link to '» Taajuushaku (Digitaalinen palvelu)'. The main content area is titled 'Pohjanmaan Radiouutiset' and features a news article with the headline 'Kauhajoella ampumavälikohtaus'. The article text reads: 'Kauhajoella Koti- ja laitostalouden oppilaitoksessa on sattunut ampumavälikohtaus. Poliisin mukaan tilanne on vielä päällä ja ampuja on rakennuksessa. Poliisi ei vahvista tässä vaiheessa henkilövahinkojen määrää. Poliisin mukaan ilmeisesti on henkilövahinkoja.' Below the article, there is a timestamp: '© [YLE] Pohjanmaan uutiset 23.09.2008 päivitetty klo 11:21:13'. On the left side of the page, there is a sidebar with a menu of links: 'Etusivu', 'Aiheet', 'Uutiset', 'Uutisvideot', 'Ajankohtaista', 'Nettikolumni', 'Kuntavaalit 2008', 'Vaalisivusto', 'Pohjanmaan Radio', 'Lähetyksessä', and 'Toimitus'.

Kuva 2. Ensitiето ampumisista julkaistiin Pohjanmaan radion nettisivuilla. Kuvakaappaus nettisivuilta 23.9.2008.

Alueellinen uutinen muuttui valtakunnalliseksi kahden esimiehen mukaan silloin, kun Pohjanmaan radion toimittajat alkoivat antaa Kauhajoelta suoria raportteja valtakunnallisiin uutislähetysiin. Eräs esimiehistä kuvasi tilanteen muuttumista niin, että aluetoimitusta ei enää ollut, vaan oli yksi Ylen uutiskone, ja aluetoimituksen toimittajien tehtävänä oli tuottaa koneelle materiaalia. Hän totesi, että aluetoimitus ei ole kriisitilanteessa yksinään mitään. Työtä jaettiin Helsingin valtakunnallisten toimitusten ja Pohjanmaan maakuntatoimituksen välillä niin, että maakuntatoimituksen väki hoiti raportointia, kenttätyötä ja tiedotustilaisuuksissa käymistä.

Helsinki hoiti hyvin hienosti tämän viranomaishankinnan, puhelintietojen hankinnan ja tällaisen, että sehän oli heidän, täytyy sanoa, että he teki sen melkein yksin sitten kun se oikein räpsähti valloilleen, että viranomaistieto tuli käytännössä sieltä. (Päällikkötoimittaja)

Tää yhteinen uutistoiminta on hirveen hyvä olemassa, monta kertaa siinä tais olla päivän mittaan, oli sillä lailla, et Pasilassa oli esimerkiksi poliisitiedot nopeammin kuin meillä. Perustuu ilmeisesti siihen, et tämmöses poliisihan tiedottaa keskitetysti, jolloin ne saa ensimmäisenä tiedon sinne kaksneloseen [Yle24, MH]. (Päällikkötoimittaja)

7.2. Ensihetket Kauhajoella

Ensimmäisenä Kauhajoelle saapuivat jo paikkakunnalla olleet toimittajat. He tiesivät vain sen, että joku ammuskeli Kauhajoella palvelualueen oppilaitoksessa. Tilanteen vakavuudesta ei ollut mitään tietoa. Työpari oli saanut ohjeekseen vain mennä koululle ja katsoa, mitä paikalla oikein tapahtui.

Saavuttuaan Kauhajoen keskustaan toimittajapari ajoi koulun lähellä sijainneen kaupan kulmille ja jalkautui kadulle. Koulun aluetta ei ollut ehditty eristää yleisöltä, kun pari saapui paikalle.

Me humpsahdettiin siihen tilanteeseen. Koska meillä ei tullut yhtään ambulanssia vastaan, ei yhtäkään poliisiautoa. (---) Että me ei orientoiduttu koko matkalla siihen. Että se ois tullut johonkin takaraivoon, että nyt on aika kauheeta tapahtunut. (Toimittaja)

Siellä oli kyllä palomiehiä pysäyttämässä liikennettä, mutta ei ollut vielä mitään nauhoja siellä, että mä aloin samoin tien kuvaamaan siinä heti. Sitten ihmeteltiin vähän, oltiin vähän ymmyrkäisenä, että mitäs nyt, kukaan ei oikein tiennyt mistään mitään. (Toimittaja)

Kaupan edustalla seisoskeli ihmisjoukko. Toinen toimittajista teki heti ratkaisun olla haastattelematta paikalla olleita nuoria, joiden kännykät soivat koko ajan hälinän keskellä. Tapahtuman vakavuus paljastui toimittajaparille vasta ihmisjoukosta löydetyn laitospolisin kerrottua, mitä oli tapahtunut. Pari mielti aluksi, onko tulituksen keskeltä ulos selviytynyt laitospoliisi riittävän ”järjissään” haastateltavaksi.

Laitospoliisistä haastateltiin kokemuksistaan ensin tv-kameralle. Tämän jälkeen toimittaja soitti kotitoimitukseen uutispäällikölle ja kertoi, mitä silminnäkijä oli sanonut. Pian toimittaja sai puhelun valtakunnallisista radiouutisista, josta pyydettiin antamaan tilanteesta suora raportti puolen päivän lähetykseen. Toimittaja pyysi laitospolisin haastateltavakseen, sillä muuta tietoa tapahtuneesta ei ollut.

Poliisit ja palomiehet, mitä siellä oli, ne taas teki työtänsä siellä, että ei mulla ollut mitään mahdollisuutta niissä ajoissa päästä tai saada joku poliisi kiinni tai joku muu kysyä. Mähän sanoin laitospolisille, tuosta tulee hirveä vastuu itselle sitten, kun mä sanoin, että älä puhu mitään näistä huhuista tässä ympärillä vaan puhut vaan, mitä sä itse koit. Mulla oli kauhea paine päällä, että mä annan uutisiin sellaista tietoa, joka ei pidä paikkaansa tai on jotakin ihan huuhaata. (Toimittaja)

Ensimmäisen raportin jälkeen Pohjanmaan radion toimittajat antoivat suoria raportteja kentältä lähes jatkuvalla syötöllä iltopäivään asti. Kauhajoelta annettiin suoria puhelinraportteja valtakunnallisiin tv- ja radiouutisiin sekä ajankohtaislähetystyksiin. Lisäksi BBC:lle annettiin yksi raportti englanniksi. Seinäjoella myöhemmin iltopäivällä järjestetystä sairaalan infotilaisuudesta raporttoitiin puolestaan valtakunnallisiin tv- ja radiouutisiin sekä ajankohtaislähetykseen. Valtakunnallisten lähetysten lisäksi raporttoitiin myös Pohjanmaan radiolle. Sekä Kauhajoella että Seinäjoella kuvattiin myös tv-materiaalia sekä tehtiin radiolle nauhoitettuja juttuja.

7.3. Kauhajoen sekavat kasvot

Ensimmäisenä Kauhajoelle saapuneet toimittajat pääsivät koulusta arviolta noin sadan metrin päähän. Toisen toimittajan jäädessä kadulle ihmisten luo toinen toimittajista kuvasi. Hän kierteli aluksi läheisen kaupan kulmilla ja yritti päästä koko ajan mahdollisimman lähelle koulua kuvaamaan tilannetta. Lähimmillään toimittaja sai kouluun hyvän näköyhteyden. Mahdollista vaaratilannetta ei osattu ajatella kentällä eikä kotitoimituksessa.

Mulla oli tarkoitus, että mä pääsisin vaan mahdollisimman lähelle ja mietin, että jos poliiseissa ois semmoinen rako, että mä pääsisin jostain livahtamaan sinne ikään kuin tilanteeseen, johonkin nurkan taakse. Joka nyt jälkepäin ajatellen on ihan järjetön idea, koska sieltähän ois voinut tulla luotia päähän, tai ei sitä siinä vaiheessa ajatellut, pakko saada vaan älyttömän hyvää kuvaa. (Toimittaja)

Jälkepäin vasta mulle tuli ihan kauhee olo siitä, että (---) Mä en edes tiennyt, kuinka lähellä ne on ja silloin ei edes tiedetty, kun ne meni sinne, että mikä se tilanne on, että ampuja on vielä siellä talossa. Se oli ampunut sieltä jo ulos kaikkia viranomaisia ja hälytysajoneuvoja ja muuta, että joku toimittaja, kuvaaja ois ollut vaan sulka sen hattuun lisää. (---) Jatkossa, jos tällainen tulee, niin ensimmäinen ajatus on se, että vaikka ois tosi hienoa, että saadaan niin läheltä kuvaa, niin sinne ei mennä. (Päällikkötoimittaja)

Seuraavaksi paikalle saapuneet toimittajat ehtivät orientoitua tulevaan jo matkalla, kun heitä vastaan oli tullut poliisiautoja ja ambulanssi, ja radiosta oli ehditty kuunnella siihen mennessä saatuja tietoja. Yksi toimittajista joutui jo matkalla antamaan tilanneraportin radiolle. Kauhajoella he yrittivät kollegoidensa tapaan päästä mahdollisimman lähelle koulua, mutta viranomaiset käänsivät heidät pois ja he joutuivat jäämään kauas koulusta. Puolilta päivin Kauhajoelle saapuneita toimittajia kehoitettiin aluksi pysyttelemään rakennusten suojissa, kun ampujasta ei ollut tietoa.

Kauhajoelta yritettiin aluksi saada yhteyttä lähetysautolla kotitoimitukseen useista paikoista. Yhtenä ajatuksena oli ollut, että Kauhajoelta voitaisiin raportoida esimerkiksi kadun varrelta alueen

tunnelmaa, mutta tämä ei koskaan toteutunut. Ääniautolla ei saatu yhteyttä toimitukseen Kauhajoen hankalan maantieteellisen sijainnin takia, ja kaikki raportit annettiin lopulta puhelimitse. Sopivan lähetyspaikan etsiminen turhautti paikalla olleita ja vei aikaa.

Pari toimittajaa kohtasi koululla olleita ihmisiä ja itkeviä nuoria terveyskeskuksessa sattumalta. Toimittajat olivat saaneet tiedon terveyskeskuksessa olevasta tiedotustilaisuudesta, mutta tieto osoittautui vääräksi. Terveyskeskuksessa ja kaupungilla tavallisten ihmisten kohtaamiset koettiin vaikeiksi.

Siellä [terveyskeskuksessa, MH] alkoi olla jo itkeviä ihmisiä, jotka oli siellä koululla olleet, oli sitten jo siellä, oli kriisiryhmä perustettu. Siinä sitten yritin piilottaa hihaan lehtiötä, ettei kukaan näe, että mä oon toimittaja. Siis musta oli kauheen kamalaa ja noloa mennä sinne ja yritin olla silleen, ettei vaan kukaan kiinnitä mitään huomiota. Enkä sieltä kysellyt muilta kuin niiltä hoitajilta, että onko teillä tietoa, että onko täällä joku tilaisuus. Mutta ne oli kaupungintalolla kaikki. (---) Enemmän mulla oli se, että mä en halua puhua kenenkään kanssa kuin se, että mä olisin mennyt kyselemään. (---) Ei kukaan sanonut, että kysele nyt vähän, etsi joku sellainen, joka on ollut siellä, ei mun käsketty sellaista tehdä. Mikä oli kyllä hyvä juttu. (Toimittaja)

Koko päivän oli sellainen tunne, että hävetti olla toimittaja. (---) Kun mä menin [terveyskeskukseen, MH] etsimään jotain kriisityöntekijää ja sieltä tuli tosi ystävällinen sairaanhoitaja tai joku tyyppi, että ”Ooksä koulun oppilaita ja tarviit sä apua?” ”Ei, kun mä oon toimittaja”, niin tuntu, että ois voinut painua maan alle. Oikeasti hävetti. Hävetti se, että siellä ihmiset itkee ja on tällainen tilanne päällä, niin kun ois joku haukka menossa jotain raatoa kaivelemaan. (Toimittaja)

Eräs toimittajista kuvasi kaupungilla olemista ristiriitaiseksi. Osan ihmisten kasvoilta näki surun ja tapahtuman aiheuttaman tyrmistyksen, lapset taas saattoivat pyöräillä kaupungilla muina miehinä tietämättöminä tapahtumista. Osa ihmisistä suhtautui negatiivisesti kameran kanssa liikkuneeseen toimittajaan. Toimittajalle huomauteltiin asiasta, muttei hänen tarvinnut perustella toimintaansa

kenellekään. Parilla toimittajalla oli myös ollut hankaluuksia saada haastatteluja. Kameran kanssa liikkeellä ollut toimittaja halusi pysytellä muiden toimittajien lailla tietoisesti sivustalla.

Jotenkin mä yritin pysytellä kuitenkin koko ajan hyvin objektiivisena ja vähä sillä lailla tarkkailijana siinä, niin kuin varmaan kuuluukin olla. (---) Jos mun ois pitänyt jotakin silminnäkijöitä mennä haastattelemaan, niin en tiedä, oisko mulla siihen riittänytään rahkeet. Se ois ollut tosi paljon vaikeampaa, koska oli ihan tarpeeksi vaikeata jo noinkin, vaikka yritti pysytellä etäällä tai etäällä ja etäällä, mutta lähellä siis sillä tavalla. (Toimittaja)

Muistikuvat ja käsitykset saaduista ja annetuista ohjeistuksista vaihtelivat toimituksissa.

Kauhajoelle lähetettyjä toimittajia evästettiin lähinnä erilaisilla tehtävänannoilla esimerkiksi mennä jonnekin, Helsinki pyytäisi kohta raporttia tai että käsiin pitäisi saada tietty viranomaisedustaja. Selkeitä ohjeistuksia esimerkiksi siitä, kenet voi ottaa haastateltavaksi, ei muistettu saadun. Yksi toimittaja muisteli tosin saaneensa ohjeen, ettei silminnäkijöitä tarvinnut etsiä käsiinsä.

Mun mielestä ainut oli se, että ei lähdetä mitään itkeviä teinejä metsästämään, se oli mun mielestä semmoinen, mikä oli mielessä. (Toimittaja)

Yksi toimituksen esimiehistä oli sitä mieltä, että haastateltavista oli annettu selkeä linjaus.

Silminnäkijöiden piti olla aikuisia ja tolkuissaan. Toimittajan oli myös kerrottava millä asialla hän oli.

Ei nuoria ja pitää kysyä lupa ja pitää sanoa, että mistä on ja selittää asiansa aivan selkeästi. (---) Ja sitten kuunneltiin selkeästi sitä, että kaikki, ennen kun laitettiin niitä ulos, että ne ei kuulosta mitenkään hirveän epästabiileilta. (Päällikkötoimittaja)

Eettistä ohjeistusta ei muutoin annettu eikä varmisteltu. Tätä perusteltiin esimerkiksi sillä, että kokoneitten toimittajien ammattitaitoon luotettiin. Perusteluna oli myös se, että toimittajat tiesivät, mitä olivat tekemässä.

Me ollaan puhuttu niistä asioista ennen. Meillä ei koskaan ole haastateltu esimerkiksi nuoria sokissa olevia eikä haastateltu nytkään. (---) Mä olen sitä mieltä, että se etiikka pitää ammatissa hankkia ennen. Eettiset arvot pitää olla selkeänä toimittajan päässä silloin, kun se menee tällaiseen tilanteeseen. (Päällikkötoimittaja)

Toimitus jätti yhden, jo tehdyn haastattelun ajamatta radiossa. Nauhalla nuori tyttö kertoi tunnelmistaan ja naurahteli samalla hämmentyneenä. Naurahtelua pidettiin epäsoveliaana eikä juttua ajettu lähetyksessä. Lähetyksen sijaan juttu laitettiin nettisivuille.

Muutamit toimittajat, niin Kauhajoella, Seinäjoella kuin kotitoimituksessakin olleista, toivat esille sen, että ampumavälikohtauksesta uutisoiminen oli omalla tavallaan jännittävää tapahtuman karneudesta huolimatta. Ihmiset kokivat olevansa tapahtumien keskipisteessä ja ikään kuin terästäytyvänsä. Samanlaisesta adrenaliiniruiskeesta ovat toimittajat puhuneet aiemmissä tutkimuksissa.

Musta se oli suorastaan vähän kivaa, että tapahtuu jotain jännittävää, että on ikään kuin siinä (---) vaan on jotenkin mukana uutisvirrassa ikään kuin ja hakemassa ja antamassa sitä tietoa. Niin karneata kuin se onkin, niin se on jotenkin semmoinen toimittajan työn, ei nyt mitenkään uransa huipulla tunne olevansa, mutta tuntui, että tämä on sitä työtä, mistä mä tykkään. (Päällikkötoimittaja)

7.4. Aluetoimitus kaikkien mielenkiinnon kohteena

Kotitoimituksissa sekä Vaasassa että Seinäjoella alkoivat puhelimet soida heti ensiuutisen levittyä maailmalle. Uutispäälliköt ja radion päällikkö istuivat jatkuvasti puhelimesta vastaamassa erilaisiin juttu- ja materiaalipyyntöihin. Toimituksiin soittivat niin kuuntelijat, kansainväliset mediayhtiöt kuin Ylen omat toimitukset.

Se on niin massiivista, että mä en olisi ikänä voinut kuvitella, että se puhelinliikenne on sellasta, että ympäri maailmaa tulee puheluita meidän aluetoimitukseen. (---) Ja miten

nopeasti se tulee. Norrköpingin paikallisradio, ja talon omat yksiköt soitti kaikki. (---) Mä olin koko ajan puhelimesta. (Päällikkötoimittaja)

Käskynjaon Helsingin ja maakuntatoimituksen välillä olisi pitänyt toimia niin, että Yle Uutisten yhteyshenkilö organisoisi ja kerää Helsingin päästä eri toimitusten materiaalityyynöt sekä toiveet ja välittää ne alueuutispäällikölle, joka jakaa tehtävät edelleen ja ohjeistaa kentällä olijat.

Uutispäällikön velvollisuutena oli puolestaan kertoa Helsinkiin yhteyshenkilölle, kuka on kentällä missäkin ja millaista materiaalia kentältä on saatavissa. Samanlainen toimintatapa koski myös päivittäistoimitusta: asiat oli määrä hoitaa keskitetysti tuottajien tai maakuntaradion päällikön kautta. Pelisäännöt kuitenkin murtuivat, kun eri ihmiset alkoivat soitella Helsingistä käskyjärjestelmän ohi suoraan kentällä olleille. Ristiriitaisia puheluita tuli sekä Kauhajoelle että Seinäjoelle. Sekaannusta aiheuttivat esimerkiksi pyyntöjä esittävien ihmisten jatkuva vaihtuminen ja erilaiset työnannot.

Päällikkötoimittaja: Sieltä alkoi tulla ihan ristiriitaisia työkäskyjä, sieltä Helsingistä, että ne alkoivat käskyttää meidän toimittajia siellä [kentällä, MH]. Ja ne oli, että oletteko te puhuneet meidän omien päälliköiden kanssa, kun me oltiin annettu toisenlaisia ohjeita. Sehän oli hirveen raskasta niille toimittajille, että yhtäkkiä Hesa otti sen käskynjaon sieltä.

Kysymys: Kävelikö se tavallaan teidän yli?

Päällikkötoimittaja: No joo, mun mielestä kyllä. (---) Meiltä se lähti sitten ihan käsistä täällä, että me ei voitu enää mennä siihen väliin eikä estää sitä.

Mä sillainkin ajattelen, että kun me ollaan kuitenkin samaa organisaatiota, Yle Uutisia, niin totta kai silloin toimittaja, joka on tuommoisessa tilanteessa, niin antaa sen raporttinsa sinne, vaikkei se oma pikkuboss olisi siinä välissä ehtinyt kiekaisemaan. (Toinen päällikkötoimittaja)

Kentälle soitteluun yritettiin puuttua esimiesten toimesta. Keinoina olivat esimerkiksi pyynnöt hoitaa asiat paikallisten uutispäälliköiden kautta - ei soittamalla suoraan kenttätoimittajille. Lisäksi kenttätoimittajien puhelinnumeroita yritettiin pitää vain tiettyjen ihmisten hallussa, jotteivät soittomäärät riistäytyisi hallitsemattomiksi.

Kotitoimituksista yritettiin pitää kentälle yhteyttä ja kertoa esimerkiksi tiedotustilaisuuksista tai tulevista raporteista etukäteen. Yhteydenpito kuitenkin takkusi Kauhajoelle, sillä puhelinliikenne tukkeutui iltapäivällä eikä puhelimella päässyt aina läpi. Monet Kauhajoella olleet toimittajat kertoivat, kuinka kännykät soivat koko ajan, ja se häiritsi työn tekemistä, esimerkiksi tiedonhankintaa. Moni toimittajista oli sitä mieltä, että he olivat Kauhajoella pimennossa tapahtumista, ja kokonaiskuva hahmottui vasta myöhemmin. Eräs toimittajista pisti lopulta puhelimensa äänettömälle ja antoi puhelimensa pois, koska työskentelystä ei olisi tullut mitään jatkuvan soittelun takia. Kauhajoella olleet toimittajat kokivat käskynjaosta poikkeamisen ja työskentelyn eri tavoilla.

Se lähetys oli koko ajan sitten valtakunnassa [lähetys tulee valtakunnallisena Helsingistä, MH], että ei ollut omaa lähetystä, niin mä sitten ajattelin, että ilman muuta noudatan sitä, mitä ne sieltä haluaa, koska ne on nyt tässä. Mun mielestä se oli ohjaava osapuoli ja se, joka tätä hommaa pyörittää. Kyllä mulle oli ihan selvää se, että mä menen sinne minne radiouutiset pyytää tai Ajantasa, koska ne on se, keneltä se lähetys nyt tulee. (Toimittaja)

Mä en tiedä yhtään mitään, minne mun pitää antaa raportteja ja milloin kukakin soittaa sieltä, että anna raportti, minuutti aikaa. (---) Ja sitten eri henkilöt soittaa, ei siinä oo mitään järkeä. Se on tosi kovaa kenelle tahansa tiukassa tilanteessa, kun sulle annetaan erilaisia määräyksiä, kuka tahansa komentaa sua ja sun pitää suorana esiintyä. (Toimittaja)

Sama toimittaja huomauttaa, millainen on suoran lähetyksen luonne:

Kyllä me pystytään suorita antamaan ja muuta, mutta suorathan on sitä yleensä, että nehän on hyvin valmisteltuja. (---) Ja tässähän nyt ei voinut siitä puhua, se oli kaukana siitä. (---) Se [työnteko, MH] oli kriisistä toiseen vaan etenemistä (---) se oli vaan selviytymistä. (Toimittaja)

Jotta Kauhajoella kuvattu kuvamateriaali saatiin maailmalle, ensimmäisenä paikalla ollut toimittaja joutui ajamaan materiaalin kanssa Seinäjoen toimitukseen. Hän pääsi matkaan kello 13:n jälkeen. Työparin toinen osapuoli jäi vielä Kauhajoelle muiden kanssa. Toimitukseen palaamiseen meni

aikaa, sillä Kauhajoelta ajaa Seinäjoelle noin tunnin. Toimituksessa kuvamateriaali raakaleikattiin ensin ja lähetettiin sitten tietokoneella Helsinkiin. Kuvansiirrossa tuli kuitenkin huomattavia ongelmia, kun tietoliikenne jumittui useita kertoja. Ennen puolta päivää otetut kuvat saatiin Helsinkiin valtakunnalliseen levitykseen noin kello 14.45.

Siirto-ongelmista kärsittiin myös myöhemmin, kun yhteiskyydillä Kauhajoelle matkannut toimittaja ei ollut päästä takaisin toimitukseen kuvien kanssa. Kauhajoelle tuli lopulta satelliittiauto, josta kuvat oli mahdollista lähettää raakamateriaalina eteenpäin Helsinkiin. Mutkia siirtoon toi se, että satelliittiautossa oli monta muutakin juttua toimitettavana, eikä toimittajan auttanut kuin odottaa vuoroaan. Lopulta kolmen aikoihin iltapäivällä tehdyt haastattelut saatiin eteenpäin arviolta seitsemän maissa illalla toimittajan odotettua sinnikkäästi. Mottiin jääminen harmitti toimittajaa.

Jos olisin ymmärtänyt, olisin voinut ottaa ja ajaa auton tallista, yksin lähtee sinne, niin olisin välttynyt aika monelta ongelmalta liittyen niihin aikatauluihin ja tavallaan mulla olis tullut liikkuvuus paljo paremmaksi. (Toimittaja)

7.5. Hektisyys kotitoimituksessa

Pohjanmaan radio lähettää alueellisia radiouutisia. Kauhajoen tapahtumien aikaan radiouutisten hoitaminen jäi käytännössä yhden ihmisen harteille; esimiehet olivat jatkuvasti puhelimessa eikä muita auttajia ollut. Toimittaja kertoo hyväksyneensä osansa, koska hän tiesi, millainen tilanne toimituksessa oli. Alkuvaiheessa omaa tiedonhankintaa saatiin tehtyä sähköitä varten sikäli, kun haastateltavia saatiin kiinni. Tilanteen päästyä valloilleen sähköitä alkoi tulla Ylen sisäisen uutistoimiston kautta, ja maakuntatoimituksessa siirryttiinkin pian ottamaan sähköet pääasiassa uutistoimistolta. Sähköitä saatiin myös kuuntelemalla kentällä olleiden raportteja ja kirjoittamalla tiedot ylös. Sähköiden ottamisen lisäksi aluetoimituksesta myös laitettiin sähköitä sisäiseen uutistoimistoon.

Uutistilanne eli tiistaina koko ajan. Uutistoimittaja kuvaa tiistaita kädestä suuhun elämiseksi: minuuttia vaille uutislähetysten alkamista uutistoimistovirtaan saattoi tulla tieto, joka oli saatava lähetykseen. Sähke luettiin lennosta omin sanoin soveltaen.

Varmaan siinä meni joitakin kärkilauseita puoliksi omilla sanoillakin siitä (---) sehän on haastava tilanne, että siitä kohtuullisesti selviää. (Toimittaja)

Kokenut toimittaja kuvaa tiukaksi paikaksi työssään sitä, kun oli revettävä joka asiaan. Lähetyksiin tarvittavia audioita oli yritettävä leikellä kaiken muun työn ohessa.

Sitten olikin aivan kakofoninen tila jossakin vaiheessa, kun ei tiennyt (---) kun pitäisi kuunnella meidän omaa kanavaa, pitäisi katsoa vähän telkkarista niin ei, ei kerta kaikkiaan meinannut pystyä siihen. Pääasiassa mä kuuntelin sitten Radio Suomea siinä toisella korvalla sen minkä pystyin, että mä tiesin, mitä meillä siinä menee. (Toimittaja)

Tietolähteiden luotettavuus mietitytti toimittajaa. Toimittaja kertoo luottaneensa tiedonhankinnassaan kentällä olleiden toimittajien lisäksi vain erilaisiin viranomaislähteisiin, muttei esimerkiksi toimitukseen tullessiin soittoihin. Hän sanoo toimineensa intuition ja uutiskokemuksensa perusteella.

Se oli niin nopeatempoinen päivä, että siinä mentiin sitten sen virran mukana. Mutta se raksutti koko ajan (---) että toivottavasti meidän yhtiö tekee hyvää työtä tässä, että toivottavasti ei mennä riman alta missään. Että se oli kyllä siellä punaisena lankana. (Toimittaja)

Pohjanmaan radiossa valmistauduttiin tiistai-iltapäivään asti tekemään alueelliset tv-uutiset. Iltapäivällä Helsingistä ilmoitettiin kuitenkin, että alueelliset tv-uutiset perutaan siltä illalta. Jos tieto uutisten poisjäämisestä olisi tullut aiemmin, Kauhajoelle olisi lähetetty myös toimituksessa tv-uutisiin valmistautuneet uutisankkuri ja ohjaaja. Eräs esimiehistä tiivistää kriisiuutisoinnin niin, että tuollaisissa tapauksissa kentälle laitetaan kaikki toimittajat, jotka vain irti saadaan. Yksi esimiehistä toi puolestaan esiin sen, että ratkaisu tv-uutisten poisjättämisestä oli hyvä.

Muistan silloin, kun Jokela sattui, niin ajattelin, että miten kornia, että niitten valtakunnan uutisten jälkeen mentiin alueuutisiin, aivan marginaaliuutisiin. Ketä kiinnostaa ”Joku

kauppahalli on saatu harjakorkeuteen” -tyylisiä uutisia, kun ihmiset haluaa vaan kuulla siitä [tapahtuneesta, MH]. Tämä ratkaisu olisi pitänyt tehdä jo silloin Jokelan aikaan, ja nyt se olisi pitänyt tehdä jo aikaisemmin. Väki [kentällä, MH] olisi voinut henkisestikin ajatella, että heidän ei tarvitse koostaa tämän päivän lähetystä. (Päällikkötoimittaja)

Pohjanmaan radion nettisivut olivat tapahtuman aikaan kovassa käytössä. Tavallisesti tuohon aikaan syksystä kävijöitä oli päivittäin noin 3000–3500. Normaali sivulatausten määrä oli puolestaan 5500–6000. Kauhajoen tapahtumien aikaan käyttömäärät kasvoivat räjähdysmäisesti: tiistaina maakuntaradion nettisivuilla oli 50 000–60 000 eri kävijää, sivulatauksia tehtiin noin 130 000. Valtavat tietoliikennemäärät vaikuttivat toimituksessa esimerkiksi siihen, että netti toimi hitaasti.

Uutissähkeitä yritettiin päivittää maakuntaradion nettisivuille sitä mukaa kuin vain ehdittiin. Uutisten laittamista verkkoon jatkettiin vielä viimeisten radiouutisten tultua illalla puoli kuudelta. Uutisten lisäksi nettiin laitettiin ajankohtaisjuttuja, mutta niiden netittäminen jäi kokonaan iltapäivään, koska asiaa hoitaneiden ihmisten kädet olivat muutenkin jo täynnä töitä.

		» Taajuushaku (Digitaalinen palvelu)		23.09.2008 Onnea: Mielikki!
Etusivu	Pohjanmaan Radiouutiset		Uutisvideot	
Aiheet Uutiset Uutisvideot Ajankohtaista Nettikolumni	Kauhajoella menehtyi kymmenen henkilöä <p>Poliisi on vahvistanut kymmenen henkilön kuolleen Kauhajoella kouluammuskelussa. Illansuussa myös ampuja menehtyi saamiinsa vammoihin.</p> <p>Loukkaantuneita on kolme. Tampereella hoidetaan päähän ampumavamman saanutta uhria, jolla ei ole hengenvaaraa.</p> <p>Kaksi lievemmin loukkaantunutta on saanut hoitoa Kauhajoen terveyskeskuksessa.</p> <p>Järkyttävä välikohtaus sai alkunsa, kun parikymppinen mies avasi tulen Palvelualueen oppilaitoksessa ennen kello 11 aamupäivällä. Kommandopipoinen mies aloitti ammuskelun käsiaseella koetilanteessa koulun kellarikerroksen luokassa. Ampuja toimi yksin. Poliisin mukaan hän on koulun oppilas.</p> <p>Oppilaitoksessa oli noin 150 oppilasta, jotka kaikki on evakuoitu. Tilanne on nyt rauhoittunut.</p>		 <p>Pohjanmaan uutisten uutisvideoita</p> <p>Uutisarkisto</p> <p>Ampuja julkaisi videon ammuskelusta YouTubessa 23.09.2008</p> <p>Kirkot auki illalla Kauhajoen tapahtumien vuoksi 23.09.2008</p> <p>Kauhajoella menehtyi kymmenen henkilöä 23.09.2008</p> <p>Piispa Simo Peura esitti surunvalittelunsa 23.09.2008</p>	
Kuntavaalit 2008 Vaalisivusto				
Pohjanmaan Radio Lähetyksessä Toimitus				
Palaute/Toiveet Kysy puutarhasta Menovinkit Viikon kilpailu Keskustelupalsta Viikon urheilija				

Kuva 3. Päivän päätteeksi Pohjanmaan radion nettisivuilla oli koonti tiistain 23.9.2008 tapahtumista. Kuvakaappaus maakuntaradion nettisivuilta.

7.6. Musiikki ja ohjelmisto menivät uusiksi

Pohjanmaan radion päivittäistoimituksen ja uutistoimituksen välinen raja hämärtyi, kun toimittajat oli saatu paikalle Kauhajoelle. Työnjako järjestyi niin, että kaikki tekivät Kauhajoki-uutisointia niin paljon kuin pystyivät. Työtä riitti jokaiselle.

Pohjanmaan radion päivittäistoimitus alkoi muuttaa toimintojaan heti, kun tilanteen vakavuus Kauhajoella alkoi paljastua. Juontajia konsultoitiin esimiesten mukaan siitä, miten asiaa tulisi käsitellä radiossa. Linjaukseksi otettiin se, että suorassa lähetyksessä käytetään vain faktapuhetta.

Kun Ilta-Sanomissa rupesi heti näkymään sitä, että esimerkiksi kuka on tekijä ja tällaista, siis ihan heti, niin mä annoin sellaiset ohjeet, että meillä ei kerrota mitään tällaisia informaatioita ennen kuin ne tulee varmistettuina. (---) Sellasta tietoa, joka on viranomaiselta varmistettua tietoa ja sellaista, joka on olennaista niille paikalla olijoille tai omaisille. (Päällikkötoimittaja)

Lähetyksiä juontaneet ihmiset kertovat juontotyön olleen haastavaa. Jos normaalisti juontopuhetta ja -aiheita hankittiin internetistä ja lehdistä, nyt tätä ei voinut tehdä. Juontopuheen aiheita otettiin sisäisestä uutistoimistosta, Yle Uutisten nettisivuilta ja esimerkiksi seurakuntien lähettämistä tiedotteista. Toimittaja saattoi käydä esimiehensä kanssa keskustelua tilanteen niin salliessa esimerkiksi siitä, mitä oli tulossa tai mitä tietoja ulos voi sanoa.

Siinä on aika tärkeä rooli ja merkitys sillä, kuinka sä sanasi asettelet; minkälaista ikään kuin äänensävyä siinä käyttelet. Tietysti siinä vaiheessa, kun se tilanne on noin akuutti, niin sä voit helposti hölmöillä, kun sä luet jotain tiedotteita tai muuta, mutta jälkeenpäin jotenkin seuraavana päivänä korostuu sellainen tietynlainen, sä et saa olla liian iholla etkä liian osanottava, mutta ei voi myöskään lähteä syyttelemään ketään, että se on ehkä se kaikkein hankalin tilanne. (Toimittaja)

Toinen henkilö kertoo miettineensä kuulijoiden tunteita juontaessaan.

Mä olin sen verran kaukana siitä, että sitä ei ottanut niin henkilökohtaisesti, ei ollut liikuttunut, että olisi joutunut sen kanssa kamppailemaan. Että lähinnä mielti sitä, ettei vahingossakaan vaan loukkaa sellaisia, jotka siellä ehkä on huolissaan läheisistään tai sukulaisistaan. Sen takia piti olla tosi varovainen sen kanssa, että miten mistäkin asiasta puhuu. (Toimittaja)

Musiikki on yksi olennainen tekijä radion päivittäisessä lähetysvirrassa. Kun tapahtuman vakavuus alkoi paljastua, päivittäistoimituksessa ruvettiin heti muuttamaan omatoimisesti soitettavaa musiikkia. Myöhemmin musiikinvaihtoon tuli Helsingin Pasilasta ohjeistus. Musiikkia vaihtoi pääasiassa tuottaja.

Tarkempia tietoja odotellessa ajolistalta vaihdettiin ensimmäiseksi pois erilaiset rallatukset. Kun Kauhajoelta kantautui huhuja kuolleista, musiikkilinja koki täyskäännöksen. Toimitus otti käyttöön niin sanotun surumusiikkilistan. Listan musiikki on rauhallista, neutraalia, kantaa ottamatonta, muttei kuitenkaan hautajaismusiikkia. Koska musiikkia tarvitaan päivässä paljon ja listassa oli rajallinen määrä kappaleita, toimituksessa jouduttiin miettimään soitettavaksi soveltuvia kappaleita myös itse ja etsimään niitä arkistoista.

Musiikkilinjan lisäksi koko muu ohjelmisto meni uusiksi. Ohjelmisto linjattiin niin, että mistään muusta kuin Kauhajoesta ei puhuttu.

Kun se asia rupesi paljastumaan koko karmeudessaan, niin oli tietenkin ajateltava, mitä me tehdään meidän muulle ohjelmistolle, että voidaanko ajaa kaiken maailman Viihteen aikaa ja tämmöisiä hupailujuttuja (---) toki kaikki muut meidän aiheet pyyhkiytyi saman tien. Mutta meidän piti myös tämmöiset valtakunnalliset [ohjelmat, MH], mitkä tulee joka päivä vakiona, miettiä ja aika nopeasti. Ei sitä kauhean kauan tarvinnut miettiä, niin todettiin, että niitä ei vaan tule. (Päällikkötoimittaja)

Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri järjesti iltapäivällä Seinäjoella Kauhajokea koskevan tiedotustilaisuuden. Seinäjoelta lähti osa esimiehistäkin raportoimaan, koska ketään muita ei enää ollut laittaa kentälle. Alkuiltapäivän aikana maakuntaradion päällikkö neuvotteli vielä oman esimiehensä kanssa Pohjanmaan radion lähetyksen valtakunnallistamisesta. Ajatuksena oli, että Pohjanmaan radion lähetys olisi levinnyt kuulumaan koko Suomessa vajaaksi tunniksi, koska maakuntaradion väki oli paikan päällä ja sillä oli kohtuullisen hyvät tiedot tapahtuneesta.

Lähetyksen valtakunnallistamiseen valmistauduttiin siirtämällä maakunnallinen lähetys Vaasan toimituksesta Seinäjoen vetämäksi. Iltapäivään oli kaavailtu haastateltavia studioon ja toimituksesta oli vetämässä useita eri haastattelupyynnöitä, mutta ongelmina olivat puhelinyhteyksien satunnainen toimiminen ja se, etteivät haastateltavat ehtineet studioon. Pohjanmaan radion lähetyksen valtakunnallistamisajatuksista luovuttiin lopulta, kun todettiin, että kaikki työhön liikenevä väki oli jo menossa muualla.

Päivän yhteen summaaminen ja kollektiivinen käsittely hoidettiin Pohjanmaan radiossa Lapuan piispan kanssa, joka saapui iltapäivän lopulla haastateltavaksi maakuntaradion suoraan lähetykseen. Hän oli ainoa haastateltava, joka lopulta saatiin radion iltapäivään vieraaksi. Viimeinen Kauhajoella ollut Pohjanmaan radion toimittaja palasi takaisin toimitukseen iltayhdeksän maissa.

The screenshot shows the YLE Pohjanmaan Radio website interface. At the top, there is a blue header with the YLE logo and the text 'Pohjanmaan Radio'. To the right of the header, there is a link '» Taajuushaku (Digitaalinen palvelu)'. Below the header, the main content area is titled 'Pohjanmaan Radiouutiset'. The main headline is 'Kirkot auki illalla Kauhajoen tapahtumien vuoksi'. Below this headline, there is a small image of a lit candle. To the right of the image, there is text describing church services in Kauhajoki and Vaasa. On the left side of the page, there is a sidebar with navigation links such as 'Etusivu', 'Aiheet', 'Uutiset', 'Uutisvideot', 'Ajankohtaista', 'Nettikolumni', 'Kuntavaalit 2008', 'Vaalisivusto', 'Pohjanmaan Radio', 'Lähetyksessä', 'Toimitus', 'Palaute/Toiveet', 'Kysy puutarhasta', and 'Menovinkit'. At the bottom of the main content area, there is a copyright notice: '© [YLE] Pohjanmaan uutiset 23.09.2008 päivitetty klo 16:51:16'.

Kuva 4. Seurakuntien palveluja tuotiin esille lähetyksen lisäksi nettisivuilla. Kuvakaappaus Pohjanmaan radion sivuilta 23.9.2008.

8. KAUAHOEN KOULUSURMIEN TOINEN UUTISOINTIPÄIVÄ

Toisen työpäivän rekonstruointi osoittautui ensimmäistä uutisointipäivää huomattavasti vaikeammaksi. Haastatellut muistivat toisen uutisointipäivän tapahtumat jostain syystä ensimmäistä päivää huonommin. Lisäksi muistikuvat menivät osittain ristiin. Osa haastatelluista kuvasi kouluampumisten jälkeisiä työpäiviä usvaisiksi. Töissä oltiin oltu kuin sumussa. Muistojen ristiriitaisuuksien ja aukkojen vuoksi kuvailenkin toista uutisointipäivää merkittävästi suuripiirteisemmin kuin ensimmäistä.

Toista uutisointipäivää, eli keskiviikkoa, yritettiin valmistella jo tiistaina. Aamun maakunnallisiin radiouutisiin tehtiin ennakkoon materiaalia, mutta materiaali jätettiin lopulta käyttämättä Kauhajoen tilanteen vakavuuden selvittyä myöhemmin päivällä. Jo tiistaina tiedettiin, että keskiviikon uutiskattaus tulisi olemaan Kauhajoen tapahtumien koontia. Keskiviikkoaamun radiouutiset kasattiinkin vasta aamulla.

Useat toimittajat mainitsivat seuranneensa tiistai-iltana tv-uutisia pysyäkseen kärryillä tapahtuneesta ja ideoidakseen, miten seuraavana päivänä Kauhajoen tapahtumista jatkettaisiin eteenpäin. Osa toimittajista sai myös esimieheltään soiton, jossa hahmoteltiin seuraavan päivän työkuvioita. Jotkut tulivat töihin normaalia aiemmin.

Sekä uutis- että päivittäistoimituksessa yritettiin sopia keskiviikolle haastateltavia etukäteen. Päivittäistoimitus yritti tavoittaa paikallista ministeriä haastateltavaksi ja samalla katsottiin lähetyksiin sopivia musiikkikappaleita valmiiksi seuraavaa päivää varten. Utistointitoimitus sai puolestaan sovittua varhaiseen keskiviikkoaamuun puhelun SPR:lle, joka valotti yön sujumista Kauhajoella. Puhelusta saatiin aamun radiouutisiin audio, jota soitettiin eri lähetyksissä erilaisina versioina. Maakuntaradion uutisissa käytettiin myös Ylen valtakunnallisen uutistoimiston tekemiä sähkeitä.

Keskiviikon lähetyksiin haluttiin saada jotain uutta sanottavaa Kauhajokeen liittyen, kuten uutisten luonteeseen kuuluukin. Eräs esimiehistä kuvasi Kauhajokea tapahtumaksi, jossa kaikki näkökulmat käytiin nopeasti läpi. Pienetkin käänteet auttoivat kannattamaan lähetyksiä koko päivän.

Tuntu, että kaikki kivet on jo käännetty hirveen nopeasti, vaikkei ollut vuorokauttakaan kulunut koko tapahtumasta. Oli kaiken maailman nuorisopsykologit ja kriisityöntekijät jo kaivettu ja käsitelty. Että mitä tässä nyt enää keksii tästä asiasta mitään uutta.

(Päällikkötoimittaja)

8.1. Tiedonhankinta helpottui

Tiedonhankinta oli toisena uutisointipäivänä ampumispäivää helpompaa, sillä nyt haastateltavia saatiin huomattavasti paremmin kiinni puhelimen päähän. Radion maakuntautisissa sähkeitä tehtiin parityönä, jota pidettiin hyvänä toimintatapana. Edellispäivänä radioutisten hoitaminen oli jäänyt pitkälti yhden ihmisen harteille.

Juontajat kertoivat valmistautuvansa normaalisti työvuoroon esimerkiksi lukemalla lehtiä ja poimimalla sieltä puheenaiheita lähetykseen. Keskiviikkona puhuttavan etsiminen oli tarpeetonta, sillä kaikki huomio oli edelleen Kauhajoen tapahtumissa. Eräs juontajista totesi tiedonhakunsa olleen tavallista juontopäivää tarkempaa, sillä juontopuheen piti olla neutraalia.

Juontajat kertoivat osuuksissaan esimerkiksi tiedotteiden myötä saatuja kriisipuhelinnumeroita tai kirkkojen aukioloaikoja. Haastateltavat toivat esille myös sen, että jos sanottavaa ei ollut, sitä ei tarvinnut keksiä pakolla, vaan silloin soiteltiin musiikkia. Tämä koettiin omaa oloa helpottavaksi asiaksi. Useat toimittajat korostivat, kuinka puheitaan joutui kontrolloimaan. He kuvailivat, kuinka juontaessa yleensä oltiin iloisia ja leppoisia, mutta nyt sanojensa kanssa piti olla varovaisempi kuin normaalisti.

8.2. Työnteossa selvät sävelet

Toisena uutisointipäivänä toimittajien saama ohjeistus oli ampumispäivää selkeämpää, sillä keskiviikkona asioita ehdittiin ajatella ja suunnitella. Juttukeikoilla olleet uutistoimittajat tiesivät etukäteen, mitä he keikalta hakivat ja heillä oli suurin piirtein tiedossaan, keitä haastateltavia olisi paikalla. Myös päivittäispuolen toimittajilla oli sanojensa mukaan selvät sävelet, vaikka aikatauluja

jouduttiin rukkaamaan uudestaan ja uudestaan useita kertoja. Juontajien ajan tasalla pitäminen työllisti esimiehiä. Eräs esimiehistä tiivistä ampumispäivän ja toisen uutisointipäivän eron sanomalla, että tiistaina mentiin ”takapuolituntumalla”.

Keskiviikkona juttuja tehtiin esimerkiksi Seinäjoella pidetystä hiljentymistilaisuudesta, mutta Pohjanmaan radion toimittajia matkasi myös takaisin Kauhajoelle. Toimittajia lähti sekä uutis- että päivittäistoimituksesta. Kauhajoelta välitettiin maailmalle suoria lähetyksiä ja nauhoitettuja juttuja paikalle saadun aiempaa järeämmän lähetyksauton myötä. Juttuja tehtiin sekä radioon että televisioon. Materiaalia saatiin tiedotustilaisuuksista, lisäksi toimittajat toivat esille muun muassa tavallisten ihmisten tunteja. Yksi päälliköistä perusteli väen lähettämistä Kauhajoelle nimenomaan tunnelman hakemisella.

Kyllä se on se paikan päällä olemisen fiilis ja se, miten se yö on mennyt siellä ja miten kynttilöitä tuodaan sinne koulun pihaan. Kyllä siellä oleminen on hirveän oleellista.

(Päällikkötoimittaja)

Etusivu	Juttu	Juttuarkisto
<p>Aiheet Uutiset Uutisvideot Ajankohtaista Nettikolumni</p> <p>Kuntavaalit 2008 Vaalisivusto</p> <p>Pohjanmaan Radio Lähetyksessä Toimitus</p> <p>Palaute/Toiveet Kysy puutarhasta Menovinkit Viikon kilpailu Keskustelupalsta Viikon urheilija Juhanin sää 2008 Ohjelmatiedot Maakuntaradiot</p> <p>» Vastaava ohjelmatoimittaja</p> 	<p>Ajatuksia Kauhajoelta</p> <p>Tunnelma on Kauhajoella ollut tänään hämmäntynyt. Ihmiset ovat yrittäneet selvittää toistensa kanssa keskustellen selvittää, mitä on tapahtunut ja miksi.</p> <p>███ kävi tapaamassa kaupunkilaisia vuorokausi traagisten tapahtumien jälkeen.</p> <p>Kauhajokelaisten mietteitä </p>	<p><input type="text"/> <input type="button" value="hae"/></p> <p>Ajankohtaista</p> <p>Uhkaavat tekstiviestit aiheuttavat pelkoa nuorissa 25.09.2008</p> <p>Lapualaisille kaksi olympiamitalia 20 vuotta sitten 25.09.2008</p> <p>Kouluissa keskusteltiin tunteista ja turvallisuudesta 24.09.2008</p> <p>Kymmenet ovat hakeneet SPR:n kriisiapua Kauhajoella 24.09.2008</p> <p>Ajatuksia Kauhajoelta 24.09.2008</p> <p>Ministerit Vanhanen, Sarkomaa ja Risikko Kauhajoella 24.09.2008</p> <p>Seinäjoen lukiossa pyritään palaamaan arkeen mahdollisimman pian 24.09.2008</p> <p>Peruspalveluministeri Risikko: Miten voidaan auttaa niitä, jotka eivät koe tarvitsevansa apua? 24.09.2008</p>

Kuva 5. Juttu keskiviikolta 24.9.2008 Pohjanmaan radion nettisivuilta. Toimittajan nimi on poistettu jutusta. Kuvakaappaus.

	» Taajuushaku (Digitaalinen palvelu)		24.09.2008 Onnea: Alvar, Auno!
Etusivu	Pohjanmaan Radiouutiset		Uutisvideot
<p>Aiheet Uutiset Uutisvideot Ajankohtaista Nettikolumni</p> <p>Kuntavaalit 2008 Vaalisivusto</p> <p>Pohjanmaan Radio Lähetyksessä Toimitus</p> <p>Palaute/Toiveet Kysy puutarhasta Menovinkit Viikon kilpailu Keskustelupaista Viikon urheilija Juhanin sää 2008 Ohjelmätiedot Maakuntaradiot</p> <p>» Vastaava ohjelmatoimittaja</p>	<p>Frami täyttyi uhrien muistolle hiljentyneistä</p> <p>Seinäjoen teknologiakeskus Framin auditorio täyttyi tänään ääriään myöten Kauhajoen uhrien muistoa kunnioittaneista.</p> <p>Seinäjoen ammattikorkeakoulu järjesti iltapäivällä Framilla hiljaisen hetken, johon osallistui etupäässä oppilaitoksen opiskelijoita, opettajia ja muuta henkilökuntaa.</p> <p>© [YLE] Pohjanmaan uutiset 24.09.2008 päivitetty klo. 15:28:54</p>		<p>Pohjanmaan uutisten uutisvideota</p> <p>Uutisarkisto</p> <p>Uhrien tunnistaminen vasta alkaa 24.09.2008</p> <p>Kauhajoen tapahtumat näkyvät myös ylioppilaskirjoituksissa 24.09.2008</p> <p>Syyttäjä selvittämään ampujaa haastatelleen poliisin toimintaa 24.09.2008</p> <p>Opiskelu jatkuu Kauhajoella korvaavissa tiloissa maanantaina 24.09.2008</p> <p>Kauhajoelle tulvi osanottoja 24.09.2008</p> <p>Kauhajoen kirkossa sunnuntaina muistojumalanpalvelus 24.09.2008</p>

Kuva 6. Keskiviikkona 24.9.2008 tehtiin uutisia myös Kauhajoen ulkopuolelta. Kuvakaappaus Pohjanmaan radion nettisivuilta.

Keskiviikkoa koskevissa haastatteluissa useat toimittajat ilmaisivat tyytyväisyytensä sitä kohtaan, että tiistaina Kauhajoella työskennelleitä henkilöitä yritettiin säästää lähettämistä heti uudestaan takaisin paikan päälle. Ampumispäivänä Kauhajoella olleet toimittajat olivat joutuneet valtavan soittorumban takia kovan paineen alaisiksi ja siksi monet työkaverit kantoivat huolta kollegoidensa jaksamisesta. Osa tiistaina Kauhajoella työskennelleistä joutui palaamaan paikkakunnalle myöhemmin; he kuvasivat paluutaan raskaaksi ja ahdistavaksi.

Keskiviikkona Kauhajoella toimittajien vastassa oli ihmisiä, jotka halusivat puhua tapahtuneesta. Ihmiset puhuivat kokemuksistaan, mutteivät halunneet tehdä sitä kameran edessä. Ampumapaikkakunnalla toisena uutisointipäivänä ollut haastateltava koki ihmisten omatoimisen lähestymisen vaikeaksi: ihmiset tilittivät tuntojaan ilman toimittajan kysymyksiäkin, mutta yhtäältä toimittajan rooli kaikkine työhön kuuluvine uteluineen tuntui jotenkin törkyiseltä. Haastateltava kommentoi tilanteen vaikeutta sanomalla, että toimittajat kohtaavat kuitenkin harvoin surevia ihmisiä.

Kai se on ihmisten omassakin luonteessa olevaa, että osaa käyttäytyä surevien ihmisten keskellä. Harvemmin surevien ihmisten kanssa on tekemisissä, se on kuitenkin aika harvoin. Haastattelutilanteissa huomasin, että myötäeläminen...täytyy olla empaattinen. (Toimittaja)

8.3. Surussa myötäeläminen tv:ssä ja radiossa

Eritoten toista uutisointipäivää koskevissa haastatteluissa nousi esille tutkimuskirjallisuudessa varsin tuntematon asia, eli kuulijoiden ja katsojien tervehtiminen ja toimittajan esiintyminen onnettomuusutisoinnin yhteydessä. Sanojen tarkasta asetelusta puhui jo aiemmin moni haastateltava. Nyt muutama toimittaja pohti erityisesti sitä, kuinka kuulijoita tulisi tervehtiä lähetyksissä.

Hyvän huomenen sijaan lähetyksissä toivotettiin huomenta, samoin illalla hyvän illan sijaan sanottiin vain iltaa. Muistan itsekin kuulleen vanhemmilta kollegoilta tervehtimisen suhteen ohjeen, että ihmisen menettämisessä ei ole mitään hyvää, eli hyvä-sanan toivottamista tuli välttää onnettomuusutisten yhteydessä. Sitä, kuinka laajasti tällainen kirjoittamaton käytäntö on käytössä, en tiedä. Useat Pohjanmaan radion suorina lähetyksiä tekevät toimittajat pohtivat tervehtimisen lainalaisuuksia.

Tietenkin itsestään selvää aina näissä [onnettomuuksissa, MH] on, että ei toivoteta hyvää iltaa vaan sanotaan iltaa Pohjanmaan uutisista. Samoin seuraavanakin aamuna oli, että ei toivoteta hyvää huomenta vaan toivotettiin huomenta Pohjanmaan uutisista. Se on sisäänrakennettu; niinku itsestään selvää. (Toimittaja)

Se, miltä uutisten lukeminen radion ja tv:n ankkureista sekä päivittäistoimituksen juontajista tuntui keskiviikkona, vaihteli paljon. Moni haastateltava kuvasi tuntemuksiaan sanoen, että ampumispäivänä oltiin oltu tapahtumien keskipisteessä; jännitettävää oli ollut paljon. Toisena uutisointipäivänä jännitystä ei enää ollut, vaan silloin laskeuduttiin kohti tavallista uutistyötä. Kun yksi mietti läheisensä menettäneiden tunteja uutisia kuullessaan ja koki mielihyvää tulevaisuuteen katsovien uutisten lukemisesta, toinen toimittaja saattoi tuntea itsensä ikään kuin tiedotuskoneeksi. Kolmas toimittaja huomasi jännittävänsä sanomisiaan vartalollaan.

Toimittajan esiintyminen on paljastavaa etenkin televisiouutisissa. Ilmeet näkyvät televisiossa, radiossa tunnetilan paljastaa puolestaan ääni. Suoria lähetyksiä tehneet haastateltavat toivat esille sen, että naaman oli pysyttävä peruslukemilla. Tätä ei ohjeistettu, vaan se tuli toimittajien mukaan ”selkärangasta”.

Kyllä mä vähän pelkäsin sitä, että mitä jos mun pokka pettää siellä lähetyksessä. Siinä ei paljon hymyilty, mutta ei siinä kyllä onneksi tarvinnu itkemäänkään ruveta. Olihan se aika inhottava esittää niitä asioita. (Toimittaja)

Esiintymiseen liittyen tv:n paikallisuutisten uutisankkurille hankittiin jo tiistaina tumma asu, sillä värikkäissä vaatteissa esiintymistä ei pidetty sopivana. Myös keskiviikon uutisankkuri kävi vaateostoksilla illan tv-uutisia varten. Keskiviikkona alueelliset tv-uutiset lähetettiin normaaliin tapaan.

9. RUTIINIT KIIREEN KESKELLÄ

Kuten aiemmin esitely kirjallisuus osoittaa media on luonut aikojen saatossa itselleen tukun rutiineja, jotka helpottavat niin kiireestä selviämistä kuin tehtävien priorisointiakin. Selvitän aluksi tutkimuskirjallisuuteen nojaten, millaisia työskentelyä helpottavia, yleisiä käytäntöjä havaitsin toimittajien käyttäneen. Rutiinit on poimittu toimittajien kertomuksista ja lähetyksiä tarkastelemalla.

Yksi Shoemakerin ja Reesen (1996) jo aiemmin mainitsemista mediarutiineista on uutisen muotoileminen kärjellään seisovan kolmion muotoon niin, että tärkeimmät asiat sijoittuvat jutun alkuun. Pohjanmaan radion toimittajat noudattivat jutuissaan tätä logiikkaa. Radiojuttujen, raporttien ja sähköiden kuuntelu osoittaa, että toimittajat kertoivat alussa tärkeimmät asiat ja loppuun jätettiin vähämerkityksisimmät asiat. Näin juttujen editointi lyhyemmäksi on helppoa, kun alussa tietää olevan ne oleellisimmat asiat. Mörä (1999) kutsui tätä mediakäytäntöä esitystaparutiiniksi. Kauhajoen tapahtumien aikaan Kauhajoelta kuultiin useita suorina raportteja, joiden voi myös katsoa olevan yksi radion rutiineista poikkeustilanteissa.

Esitystaparutiineihin liittyy se, kuinka uutinen tarjoillaan yleisölle. Pohjanmaan radio käytti varsinkin ampumispäivän lähetyksissään paljon tulevien lähetyksiosoiden puffaamista, eli mainostamista. Näin pidetään yllä kuulijoiden mielenkiintoa. Samalla tavoin kuin sanomalehti uutisen otsikko ja aloitus on oltava huomiota herättävä, myös radion sähkö uutisen ja puffin on oltava paitsi kerta kuulemalta ymmärrettävä, niin aloitukseltaan, eli kärkilauseeltaan, mielenkiintoinen. Sinällään ampumistapaus pohjalaisessa koulussa on jo niin kiinnostava uutinen, että uutinen herättää mielenkiinnon huonommallakin aloituksella. Kuitenkin eräs toimittaja muisti kuukausiakin myöhemmin aloittaneensa uutislähetyksessä sähköen puoliksi omilla sanoillaan, jonka voi katsoa viittaavan harmistukseen hiotun esitystavan vaillinaisuudesta.

Shoemaker ja Reese (1996) sekä Mörä (1999) pitivät yhtenä mediarutiinina uutiskriteereitä, eli sitä, minkä nojalla asioista tulee uutisia. Mörä kutsui uutiskriteerejä määrittelyrutiineiksi. Suomessa tapahtuva ampumisvälikohtaus on niin yllättävä, voimakas, yksiselitteinen ja negatiivinen tapahtuma, että se nousee välttämättä uutiseksi.

Journalistit määrittelevät uutisia myös muita viestimiä seuraamalla: jos jokin asia nousee puheenaiheeksi yhden viestimen toimesta, aiheeseen tarttuvat helposti muutkin mediat. Tämä on uutisagendan luomista. Pohjanmaan radion haastateltavat mainitsivat normaalisti seuraavansa mitä aiheita muissa medioissa on meneillään, mutta nyt seuraaminen jäi kotitoimituksessa vähälle kiireen takia. Joka tapauksessa toisten medioiden agenda seurattiin.

Yhtäältä samojen haastateltavien käyttö on käytäntö: tiettyjen samojen haastateltavien käyttö viestintävälineestä toiseen vahvistaa sitä, että media pitää asiantuntijaa luotettavana. Mediarutiinit suosivatkin tiettyjen tahojen käyttöä lähteinä. Tiedonhankinnassaan Pohjanmaan radio käytti rutiinikanavia: viranomaisia ja asiantuntijoita. Viranomaistiedon katsottiin olevan vahvistettua ja luotettavaa tietoa. Mihinkään huhuihin ei haluttu lähteä mukaan uutisoimalla niistä.

Keruurutiineja maakuntatoimituksella olivat tiedotustilaisuudet ja journalistinen yhteistyö, jota tehtiin esimerkiksi Kauhajoella työpareittain. Kun toinen toimittajaparista oli puhelimesta, toinen saattoi tehdä muistiinpanoja tiedotustilaisuudessa. Lisäksi eri toimitusten välisen yhteistyön voi katsoa kuuluvan keruurutiineihin: apua saatiin esimerkiksi ruotsinkielisestä toimituksesta sekä Helsingin-päästä.

Kuten teoriakirjallisuus esittää, uutisten määrittelyssä auttaa myös uutistoimistojen käyttö. Tässä tapauksessa maakuntaradio hyödynsi Helsingissä toimivaa uutiskoneistoa ottamalla heidän tekemiään uutisiaan, mutta toimittamalla omia uutisiaan myös valtakunnallisiin uutisiin. Helsingissä uutisten tekijöitä oli enemmän kuin maakuntatoimituksessa, joten kyse oli normaalitoimenpiteen lisäksi työvoimatilanteesta.

Esimiesten haastattelujen yhteydessä nousi esiin organisaation hallittavuutta koskeva rutiini. Jos maakunnassa sattui jotain, esimiehillä täytyi olla selvillä se, mihin kaikkiin tahoihin heidän oli oltava yhteydessä esimerkiksi Helsingin-päässä. Organisaation hallittavuuteen liittyi myös se, kuka käskee ja ketä.

Yksi Shoemakerin ja Reesen (1996) valottava uutisrutiini on objektiivisuus ja sitaattien käyttö. Objektiivisuuden rituaalin vuoksi toimittajat nimeävät lähteensä aina, kun se on mahdollista. Niin

tehtiin tälläkin kertaa. Tutkimuskirjallisuudessa Yleisradiota pidetään yhtiönä, joka luottaa viranomaistietoon ja se on huomattavissa myös haastateltujen toimittajien kommentteissa. Eetteristä päästettiin ulos varmistettua ja viranomaisilta saatua tietoa. Kauhajoella tavatun silminnäköjän, laitospöytäkirjan, kohdalla toimittajat olivat miettineet henkilön järjissään oloa ja luotettavuutta sekä sitä, mitä toimittaja voi puhua antamatta väärää tietoa. Omalla äänellään oikean tiedon antaminen ja sen pohtiminen liittyvät nimenomaan objektiivisuuden rituaaliin; siihen, mitä toimittaja voi kertoa kentältä omana itsenään.

9.1. Toimittajien itsensä kuvailemat rutiinit

Yksi työni tavoitteista on ollut selvittää sitä, millaisilla keinoilla toimittajat selvisivät kiireisestä uutispäivästä. Pyysin toimittajia kertomaan omin sanoin, oliko heillä jotain tiettyä käytäntöä, johon he turvautuivat kiireen keskellä asioiden priorisoimiseksi. Kun kysyin työskentelyrutiineista, sain usein kuulla, kuinka jokin asia ”tuli selkärangasta”. Tämän selkärangasta asioiden tulemisen suomentaminen osoittautui hankalaksi, sillä moni haastateltava ei osannut tarkemmin yksilöidä, millaisista osasista rutiinit koostuvat. Eräs maakuntaradion esimiehistä linjasi onnettomuustilanteessa työskentelyä toteamalla, että kentälle ei kerta kaikkiaan laiteta niin sanottuja keltanokkia, vaan ihmisiä, jotka tietävät mitä ovat tekemässä.

Haastateltujen puheissa toistui ihmisestä toiseen muutama tietty yksityiskohta. Tulkitsin nämä piirteet rutiineiksi tai selviämiskeinoiksi kiireestä ja hankalasta työtilanteesta. Vain kaksi asiaa sai selkeästi maininnan toimittajien rutiinina. Nuo asiat olivat jo aiemmin mainittu tv-ankkurin pukeutuminen sekä kaluston valmisteleminen kentältä kotitoimitukseen palaavia varten. Pukeutumisesta ja kaluston valmistelusta käytettiin siis sanaa ”rutiini”. Muutoin toimittajat saattoivat käyttää rutiineista puhuessaan ilmaisuja kuten ”olla takaraivossa” tai ”olla itsestäänselvyys”. Vaikka pukeutuminen ja kaluston valmistelu saivat vain yksittäisiä mainintoja, ovat ne mielestäni mainitsemisen arvoisia yksityiskohtia.

Esittelen ensiksi eniten mainintoja keränneet toimittajien rutiineiksi tai selviämiskeinoiksi mieltämät käytännöt. Tämä jälkeen palaan vielä kaluston valmisteluun, koska esimerkiksi radio- tai

televisio-oppaat eivät käsittele kyseistä asiaa. Käytäntönä kaluston valmistelu kuitenkin näyttää olevan sellainen oivallus, josta toimituksille voisi olla hyötyä.

9.1.1. Nopeus

Nopeus on yksi radion rutiineja ja muutenkin eräänlainen itsestään selvyys koko muussa mediassa. Radiokalusto on toisaalta nopeasti siirrettävissä sinne missä tapahtuu ja radion avulla tieto saadaan nopeasti suurelle joukolle ihmisiä. Yhtäältä radioreporterin oletetaan toimivan työssään ripeästi. Nopeus on arvostettu asia myös uutiskilpailussa. Nopeus olikin yksi Pohjanmaan radion toimittajien itsensä esilletuomista toimituskäytännöistä.

Toimittajien puheista oli havaittavissa selvästi, että nopeutta arvostettiin. Lähes jokainen toimittajista korosti sitä, kuinka vauhdikkaasti toimitus oli toiminut yhdessä. Tieto ampumisista saatiin varmistettua nopeasti, Kauhajoelle päästiin paikan päälle ripeästi, toimittajat olivat paikkakunnalta äänessä aikailematta ja tieto saatiin välitettyä nopeasti kuulijoille. Erilaiset uutisointinäkökulmat keksittiin myös myöhästelemättä. Muutamat haastateltavat pohtivat haastattelun yhteydessä sitä, kuinka materiaali saataisiin kentältä kotitoimitukseen vieläkin nopeammin. Ripeän toiminnan arvostaminen kertoo siitä, että se mielletään rutiiniksi.

Siitä voi olla montaa mieltä, onko asioiden ripeästi tekeminen sinänsä työskentelyä helpottava asia tai selviytymiskeino kriisissä. Nopeuden voi kuitenkin nähdä olevan eräänlainen kirjoittamaton sääntö toimituksen työskentelytavoissa. Katson nopeuden olevan selkeä toimittajia yhdistävä teema.

9.1.2. Arvopohja

Salmela (2008) on jo todennut aiemmin, että toimituksen arvopohja ja ideologia näyttäytyvät kriisissä paljaimmillaan. Myös Shoemaker ja Reese (1996) puhuvat samantyyppisestä asiasta. Heistä ideologia on symbolinen mekanismi, joka palvelee yhteiskunnassa koossapitävänä ja yhdistävänä voimana.

Toimitusta yhdistää sen arvopohja, Rahkonen (2005a) kuvaa asiaa puolestaan organisaatiokulttuuriksi. Organisaation kulttuurista kertovat sen arvot. Yleisradion (2008) arvoja ovat esimerkiksi luotettavuus, riippumattomuus ja ihmisen arvostaminen. Juuri ihmisen arvostaminen uutisointikohteena nousi haastattelemini toimittajien puheissa vahvasti esille. Toimittajat puhuivat paljon eettisistä ratkaisuista.

Päällikkötoimittaja: Etiikka on hankittava ammatissa etukäteen. (---)

Kysymys: Ettei tarvitse varmistaa?

Päällikkötoimittaja: Ei todellakaan.

Useat Pohjanmaan radion toimittajat viittasivat puheissaan yhtiön arvoihin. He eivät maininneet sanaa ”arvo”, mutta tapa, jolla he puhuivat esimerkiksi haastateltavien kohtelusta, liittyi selvästi yhtiön ideologiaan. Arvoihin viittasivat sekä kentällä että kotitoimituksessa työskennelleet toimittajat ja esimiehet. Moni toimittaja kiitteli sitä, ettei ollut töissä esimerkiksi iltapäivälehdessä, vaan nimenomaan Yleisradiossa. Kun työpaikkana oli julkisen palveluun ja asiallisuuteen keskittyvä yleisradioyhtiö, toimittajilta ei vaadittu silminnäköiden, uhrien tai uhrien omaisten etsimistä. Tämä oli useille haastatelluille helpotus.

Jostain syystä iltapäivälehtien uutishankinta näyttäytyi useimmille haastatelluille mässäilyinä. Sitä kavahdettiin. Yhtiön oma linja sai poikkeuksetta kiitosta.

En mä paljon muissa yhtiöissä halua olla kuin Yleisradiossa nimenomaan tällaisten takia. Jos mä joutuisin tekemään niitä ihmiskohtaloita, niin ei. (---) On ihanaa, että onnettomuuksissa meillä kunnioitetaan sitä ihmisten surua ja ei lähdetä penkomaan. (Toimittaja)

En mä kyllä ois halunnut lähteä kaivelemaan mitään, että ”Kappas, tuossa on uhri vielä vähän verissä päin”. En olisi mennyt siihen. ” Kerros nyt, mitä siellä tapahtuu,” niin ei olisi tullut sellainen [kysymys, MH] mieleenkään. (Toimittaja)

Yhtiön arvot nähtiin siis selkeästi selviytymistapana. Kun esimerkiksi uhrien omaisten etsimistä haastateltavaksi ei vaadittu, oli se toimittajalle tavallaan selkäranka, jota vastaan nojata. Tällöin uhrihaastateltavien etsimistä ei tarvitse edes harkita. Useat toimittajat kokivat pelkän ajatuksenkin uhrien omaisten haastattelusta epämiellyttävänä ja mässäilynä. Tällöin oli myös helpotus, että yhtiön ”tapoihin” ei kuulunut uhrien metsästäminen.

Viranomaishaastateltavien käyttämisen voi puolestaan nähdä edustavan organisaation kulttuuria. Jos yhtiön yksi arvoista on luotettavuus, viranomaiset edustavat haastateltavina perinteisesti virallista ja luotettavaa tietoa. Samalla ideologia toimii yhteiskuntaa koossapitävänä ja yhdistävänä voimana, jonka osana joukkoviestintäväline on väistämättä.

9.1.3. Työ työnä

Toinen vahvasti korostunut selviytymistapa oli keskittyminen käsillä olevaan tehtävään. Kun yritin kysellä toimittajilta sitä, kuinka he selvisivät kiireestä ja tukalista tehtävistä, vastaus oli lähes poikkeuksetta hyvin lyhyt ja ytimekäs. Pää piti pitää kylmänä ja hermot kurissa. Tunteiden ja mietiskelyn aika oli myöhemmin; nyt riitti, kun keskittyi yhteen tehtävään kerrallaan ja suhtautui työhön työnä.

Ainahan mulle tulee, kun olen jossain kolaripaikalla sellainen olo, että onko tää nyt ihan järkevää tai mitähän noi [muut ihmiset, MH] ajattelee, että kun on heti kamerat ojossa. Mä pyyhkäisen sen ajatuksen mielestäni. Ajattelen, että mitä te sitten täällä teette, samaahan te itse täällä toljotatte. (Toimittaja)

Toisaalta pari toimittajaa korosti sitä, että toimittajan oli ymmärrettävä roolinsa keskellä kriisiuutisointia. Toimittajan oli tajuttava myös paikkansa kentällä muiden työtään tekevien joukossa. Tiedonhankinnan ja yleisön valaisemisen nimissä ei voinut tehdä mitä tahansa.

Oon sitä mieltä, että heidän [viranomaisten, MH] täytyy kyllä hoitaa hommat ja ihmishenget ensteks kun hirveen avomieliseksi heittäytyä tiedotusvälineiden edessä. Tiedotushomma on toissijaista. Ei me [toimittajat, MH] pystytä ketään ihmishenkiä pelastamaan. (Toimittaja)

Vaikka me tehdään uutistyössä tärkeää työtä, tämän merkitys on aivan eri kokoluokkaa kuin niiden, jotka ovat tuolla pelastamassa tai auttamassa eteenpäin menetyksen kokeneita. (---)
Hävettääkin joskus oman ammattikunnan puolesta. (Toimittaja)

Toimittajan rooli on välillä vaikea ammatti. Työssä vaaditaan heittäytymistä, mutta samalla pitäisi muistaa olevansa toimittaja ja tekevänsä työtään. Toimittajat ovat samalla tavalla tuntevia ihmisiä kuin kuka tahansa muukin. Kuten Niemen (2005) ja Rantalaisen (2011) töistä on tulkittavissa, myös Kauhajoki-haastattelujen perusteella voi todeta, että ammattirooli suojaa toimittajaa traumaattisilta tapahtumilta ja henkilökohtaisilta tunteilta. Toimittajankaan ei tosin tarvitse olla kylmä robotti.

9.1.4. Luonteenpiirteet

Myös yksilön luonteenpiirteillä on merkitystä työstä selviytymisessä. Kun yhdellä toimittajalla pasmat menevät sekaisin usean asian yhtäaikaista toimittamisesta surullisen asian - kuoleman - keskellä, toinen toimittaja nauttii, kun kerrankin on jotain ”oikeaa” kerrottavaa. Erään haastatellun sanoja lainatakseni ”nyt ei leikitty journalistia kertomalla puolivillaisesti kivoja uutisia”.

Yksi toimittaja otti seikkaperäisesti esille luonteenpiirteensä selviytymiskeinona. Haastateltava sanoi, että hänen piti keskittyä lähetyksessä olemaan empaattisen kuuloinen eikä vain ladella faktoja uutistoimittajamaisesti. Ampumisvälikohtauksesta puhuminen ei ollut toimittajalle vaikeaa.

Loksahtanut helposti kylmään asialinjaan ilman sitä, että tulisi ajateltua, miltä ihmisistä tuntuu. Että haluaako ne kuulla totuutta ihan suoraan. (Toimittaja)

Toinen toimittaja korosti selviytymiskeinonaan puolestaan itselleen rehellisenä olemista. Työ piti tehdä niin, että kestää itse sen seuraukset, ja faktat piti olla oikein. Toimittaja pohti myös sitä, mitä omatunto antaa periksi tehdä haastattelutilanteessa.

Se [toimintatapa kriisissä, MH] on mulla moraalissa. Se, mitä mä teen, niin kestäen sen itte myös jälkeenpäin.(---) Kyllä mä mietin, että mikä on eettisesti kestävä ja moraalisesti kestävä kesken sitä kauheutta. (Toimittaja)

Sama toimittaja tähdensi, että kriisitilanteessa toimittajan oman järjen pitää olla kristalliskirkas. Hän perusteli kantaansa sillä, että oma järki oli viime kädessä se, joka toimittajan pelastaa vaarallisesta tilanteesta. Haastattelun mukaan yksikään uutinen ei ole sen arvoinen, että toimittaja vaarantaa sen takia henkensä tai terveytensä. Samantyyppisiä näkemyksiä esitti myös pari muutakin toimittajaa.

Toimittajien näkemykset selviytymiskeinoista hieman yllättivät minut. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta olin odottanut kuulevani toimittajien käytännön vinkkejä siitä, millaisia rutiinitoimenpiteitä he suorittivat juttuja tehdessään ja tietoa hankkiessaan. Olin olettanut kuulevani neuvoja kiireen selättämisestä, mutta yhdeksi selviytymiskeinoksi ylitse muiden osoittautuikin hermojen kurissapitäminen ja oma luonne. Työtä ajateltiin työnä, vaikka monenlaiset tunteet mylläsivät taustalla. Tätä ominaisuutta korosti lähes jokainen haastateltu.

Usean haastattelun puheissa toistui myös kokemuksen tuoma varmuus. Kaikki haastattelemani toimittajat olivat kokeneita journalisteja; heistä monetkaan eivät kuitenkaan olleet aiemmin mukana kriisiuutisoinnissa. Silti yleinen kokemus toimittajan työstä toi työntekoon varmuutta. Yhtäältä aiemman kriisiuutisointikokemuksen katsottiin opettavan ainakin sen, mitä seuraavalla kerralla kannattaisi tehdä toisin.

9.2. Kaluston valmistelu

Toimittajien käyttämä kalusto vilahteli haastateltujen puheissa jonkin verran. Useimmiten toimittajat mainitsivat kaluston silloin, kun sen kanssa oli ollut jotain ongelmia: esimerkiksi akku oli ollut vähissä ja jostain piti saada lisää kapasiteettia. Yhden toimittajan käytännön vinkin haluan kuitenkin nostaa esille, vaikka vinkki ilmeni vain yhden ihmisen puheissa. Kotitoimituksessa olevat voivat helpottaa kentältä palaavien kiirettä yksinkertaisella tavalla: valmistelemalla kaluston heille valmiiksi.

Haastatellun toimittajan mukaan kotitoimituksessa koottiin kentällä oleville eräänlaisia kalustopusseja. Niissä oli ladattuja vara-akkuja ja kuvanauhaa. Pussit lähetettiin Kauhajoelle myöhemmin matkanneiden henkilöiden mukana. Näin toimittajat pystyisivät työskentelemään stressaamatta esimerkiksi akun loppumista.

Kentältä palaavien toimittajien oloa yritettiin helpottaa kotitoimituksessa esimerkiksi tarkastamalla, oliko jossain tietokannoissa jo olemassa materiaalia, jota juttua tekevät toimittajat voisivat hyödyntää. Ajatuksena oli, että kuvamateriaali voitaisiin hakea tietokoneelle jo valmiiksi. Tietokoneelle perustettiin myös projekti tulevaa leikkausprosessia varten. Näillä toimilla pyrittiin sujuvoittamaan ja nopeuttamaan toimittajien työskentelyä: toimittajien oli tarkoitus päästä leikkaamaan materiaalia ilman ylimääräisiä mutkia matkassa. Toimittaja kertoi, että käytäntö pohjasi aiempiin omiin kokemuksiin.

Ottaa päähän tosi paljon se, että jos on ollut jossakin - rämpinyt, hikoillut ja ajanut kahtasataa toimitukseen - ja sitten huomaa, että jossain olisi ollut materiaalia, joka ei ole valmiina. Materiaalia, jonka joku olisi voinut laittaa valmiiksi. Mua korpeaa ihan hirveästi, jos siihen [materiaalin lataamiseen, MH] menee vielä 15-20 minuuttia. Energia menee siihen.

(Toimittaja)

Työenergiaa säästävät ideat ovat tarpeellisia, sillä toimittajan energian säästäminen nousi muutamissa puheenvuoroissa vahvasti esille. Esimerkiksi eräs toinen toimittaja toi esille sen, kuinka hän pitää itsensä energisenä työpäivän aikana. Hän valotti sitä, kuinka Pohjanmaalla ajomatkat ovat

pitkät ja jos toinen työparista ajaa, toimittaja pystyy miettimään jutun käsikirjoitusta jo matkalla. Tällöin jutun tekoon pääsee heti toimitukseen päästyään. Jos käsikirjoitusta ei ollut miettinyt valmiiksi, itsensä ”käynnistäminen” vasta toimituksessa tiesi hankalia aikoja. Tietokoneiden kiinniolo ja materiaalin hukassa oleminen ovatkin helposti asioita, jotka kuluttavat toimittajien työenergiaa. Siksi pidänkin esimerkiksi kaluston etukäteisvalmistelua ja energian kohdistamista itse jutun leikkaamiseen odottelun sijasta oivaltavana vinkkinä vastaisen varalle.

10. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA ANALYSOINTIA

Tässä luvussa tiivistän tutkimukseni tuloksia yhteen. Käyn aluksi läpi, mitä Kauhajoen kouluampumisten uutisoinnista opittiin Pohjanmaan radiossa. Tämän jälkeen tarkastelen sitä, millaisten asioiden avulla toimittajat selvisivät kiireisistä työpäivistä ja millaisia rutiineja havaitsin heidän käyttäneen. Työni loppuosa pohtii haastattelututkimuksen onnistumista ja sen kipukohtia. Lopuksi arvioin, millaista jatkotutkimusta työni voisi poikia.

10.1. Kauhajoen opetukset

Yksi mieltäni askarruttaneista kysymyksistä Kauhajoen tapahtumia tutkiessani on ollut se, kuinka toimittajat arvioivat työnsä kulkua. Jokainen kriisi paljastaa yhteisön toiminnasta yleensä jotain, joka tehdään seuraavalla kerralla toisin. Yhtäältä kriisi voi paljastaa työyhteisölle sen vahvuudet, joita ei ole aiemmin ajateltu sen kummemmin.

Kun toimittajia pyydettiin kertomaan siitä, mitä toimitus oli oppinut Kauhajoen kouluampumisista ja niiden uutisoinnista, yksi toive kohosi monien mietteissä esille. Toimitukselle oli tarjottu kouluampumisten jälkeen mahdollisuutta käydä ammattiauttajan luona purkamassa tuntojaan. Tätä pidettiin hyvänä asiana. Tutkimuskirjallisuuden (mm. Niemi 2005 ja Rantalainen 2011) pohjalta on havaittavissa, että toimittajien debriefing-toimintaan on alettu vähitellen kiinnittää huomiota.

Kuitenkin useampi toimittaja toivoi, että Kauhajoki-uutisoinnista olisi järjestetty paikallisella tasolla työkäytäntöjä koskeva yhteinen palautekeskustelu. Haastattelujen tekohetkellä joulukuussa tällaista keskustelua ei ollut käyty, mutta sellainen oli tulossa. Joidenkin mielestä palautekeskustelu tuli aivan liian myöhään; se olisi pitänyt järjestää jo aiemmin.

Toimittajat halusivat puhua nimenomaan työn tekemisestä kriisitilanteessa työn suorittamisen näkökulmasta. He halusivat analysoida esimerkiksi tapahtumien etenemistä, työn organisoimista kriisissä, käskynjakoa ja sitä, miten seuraavaan mahdolliseen kriisiin varauduttaisiin. Myös työn

teknisestä puolesta, kuten materiaalin kentältä pois saamisesta ja kalustosta, kaivattiin kovasti keskustelua.

10.1.1. Toimituksen vahvuudet nousivat esiin

Toimituksen katsottiin oppineen monia asioita. Yksi oli se, että kouluampuminen voi tapahtua missä päin Suomea tahansa, ja toimitus voi selvitä kaikesta. Jotkut näkivät tapahtuman opetuksena sen, että kriisitilanteessa käskynjakojärjestys ja -organisaatio oli oltava selvänä, järjestyminen oli tehtävä nopeasti ja varakalustoa, kuten täysiä akkuja, oli oltava mukana kentällä. Tapahtuman opiksi nähtiin myös se, että jälkipurun olisi pitänyt olla syvempi ja maakuntaradiokoneistoa olisi pitänyt käyttää enemmän hyödyksi.

Useat toimittajat toivoivat, että kentälle ei laitettaisi kriisitilanteissa koskaan ketään menemään yksin, vaan kentällä toimittaisiin aina pareittain. Parityöskentelyä perusteltiin henkisellä tuella. Todennäköisesti ainakin toinen kykenisi raskaan työpäivän jälkeen ajamaan auton pois toiselta puolelta maakuntaa. Toisesta toimittajasta olisi myös henkistä turvaa kenttätöskentelyssä.

Työyhteisöstä oli opittu uutta, kuten ihmisten tapoja toimia kriisissä. Eräs toimittaja kertoi tajunneensa, kuinka hienoja työkavereita hänellä oli. Myös yhteen hiileen puhaltamisesta, toisten tukemisesta ja auttamisesta sekä joustamisesta iloittiin. Muuan toimittaja näki uskon tiimin vahvuudesta vahvistuneen ja oppina olleen sen, että nähtiin missä ollaan hyviä: kaikki pystyvät kaikkeen.

10.1.2. Oppia on otettava hyvästä selviytymisestä huolimatta

Tapahtuman uskottiin myös yhdistäneen toimitusta. Onnistumiseksi jotkut katsoivat myös toimituksen yhteistyön esimerkiksi Ylen ruotsinkielisen toimituksen ja Helsingin-pään kanssa ja sen, että eri toimitukset pystyivät täydentämään toisiaan. Yksi vastaajista taas piti tärkeänä sitä, että toimituksissa puhuttaisiin kriisiuutisoinnista ennen kuin kriisi sattuisi kohdalle. Tähän ei tarvittu

hänen mukaansa hienoja seminaareja, vaan vaikka esimerkiksi törkyjournalismitapausten läpikäymistä porukalla.

Toimituksen työstään selviämistä kommentoitiin monin tavoin. Kauhajoelle oli komennettu ja päästy nopeasti, ja paikan päältä oli saatu hyviä raportteja ja televisiokuvaa. Sekava tilanne toimituksessa ja kentällä ei kuulunut ulospäin kuulijoille. Kiitosta sai myös se, että lähetyksen tunnelma oli saatu vaihdetuksi nopeasti toiseksi, kun Kauhajoen tapahtumat alkoivat paljastua.

Toimitusta kommentoitiin ammattitaitoiseksi joukoksi. Alueorganisaation toimintaa kuvailtiin järjestelmälliseksi. Monet olivat myös tyytyväisiä uutisoinnin eettisyyteen: toimitus oli välittänyt asiallista tietoa eikä ylilyöntejä tai mässäilyä ollut harrastettu.

Jotenkin on tullu sellanen olo tässä, että pyri hyvään, yritä saada uutta. Perustoimittaja se vietti on täällä, et sun pitää saada nopeesti ja hyvin ja monipuolisesti, mutta korostuu koko ajan se siellä, että ootko sä sitte minuutin ennemmin tai minuutin myöhemmin, mutta että se asia on oikein ja siististi toimitettu, niin se on paljon tärkeempi ku se et sä oot rikkonu jonkun sielun (---). (Toimittaja)

10.2. Kauhajoki jätti jälkensä toimitukseen

Olen pyrkinyt kuvaamaan työssäni Ylen maakuntaradion toimintaa Kauhajoen kouluampumisten aikaan ja rekonstruoimaan sen, kuinka toimituksen työt järjestäytyivät kriisiuutisoinnissa. Olen selvittänyt myös sitä, kuinka ammatillinen yhteisö ja yksilö toimivat kriisitilanteessa ja miten toimittajat arvioivat oman työnsä kulkua. Samalla olen hahmottanut sitä, millaisten ammatillisten rutiinien avulla toimittajat selvisivät tiukasta uutispäivästä. Opinnäytteelläni olen halunnut tuoda lisävalaistusta radiotutkimuksen alalle maakuntaradion toiminnasta.

Haastatteluni osoittavat saman kuin monet muutkin toimittajien kriisiuutisointityöskentelyä kuvaavat tutkimukset: kriisitilanteessa työskentely jättää toimittajaan jälkensä. Esimerkiksi Journalismin tutkimusyksikön (Raittila ym. 2008 ja 2009) selvitykset Jokelan ja Kauhajoen

tapahtumista sekä Niemen (2005) ja Rantalaisen (2011) tutkimukset osoittavat eettisten pohdintojen ja henkilökohtaisten tuntemusten – aina ahdistuksesta itkuun - olevan yleisiä toimittajien työskennellessä kriisitilanteessa ja erityisesti sen jälkeen. Kriisin herättämät tunteet tulivat tutuiksi myös maakuntaradion väkeä haastatellessani. Osa maakuntatoimittajista oli esimerkiksi tuntenut olonsa epämurkavaksi, kun toimittaja oli lähestynyt Kauhajoella olleita ihmisiä haastattelemista varten.

Haastattelemani Pohjanmaan radion toimittajat pohtivat uutisoinnin aikana sitä, ketä ylipäätään voi haastatella kentällä. Yhtä lailla pohdittiin lähteiden luotettavuutta ja omaa esiintymistä esimerkiksi juonnettaessa. Jokelan ja Estonian uppoamisen aikaiset, median tekemät ylilyönnit olivat toimittajilla selvästi muistissa. Useat toimittajat olivat toimituksen työtä arvioidessaan hyvillään siitä, että ylilyönnejä ei tehty. Toiminnan eettisyys oli kunnia-asia.

Toimittajat kuvasivat ensimmäistä uutisointipäivää kiireiseksi työpäiväksi, jossa toimitettiin ”takaraivosta tulevien” rutiinien voimalla. Uutisointi oli viranomaispainotteista, kuten jo aiemmissa tutkimuksissa (esimerkiksi Salmela 2008) on todettu Yleisradion uutisoinnin olevan kriisitilanteissa. Pehmeämpää puolta uutisointiin maakuntaradion väki haki haastattelemalla esimerkiksi pappeja ja nuorisotyöntekijöitä. Ampumista seuraavia työpäiviä kuvattiin kuin sumussa olemiseksi, ja Kauhajokea tavalla tai toisella koskevia uutisia tehtiin vielä päiviä tapahtuneen jälkeen.

10.2.1. Onnistuminen on monen seikan summa

Salmelan (2008) tutkimuksessa onnistuneen kriisiuutisoinnin edellytyksiksi nousivat riittävän laaja ja nopea reagointi alusta alkaen, tietojen tallentaminen ja välittäminen organisaation sisällä sekä yhteistyö eri toimitusten kanssa. Lisäksi selkeät toimeksiannot kentälle, riittävä resursointi, hyvät paikallislähteet, teknisten välineiden toimivuus, selkeä eettinen ohjeistus ja tapahtumien psyykinen jälkipuinti, kiitokset hyvästä työstä ja organisaation toiminnan arviointi kuuluvat myös menestyksekkään uutisoinnin elementteihin. Kun haastattelemani toimittajat arvioivat toimituksen ja oman työnsä onnistumista kriisiuutisoinnissa, saamani vastaukset noudattelevat Salmelan tekemää listaa.

Toimittajat kokivat työyhteisönsä onnistuneen Kauhajoki-uutisoinnissa: paikalle oli päästy nopeasti ja kentältä annettiin ammattitaitoisia raportteja kiireestä ja sekavasta tilanteesta huolimatta. Nopeus oli onnistumisen lisäksi eräänlainen toimituksellinen rutiini. Onnistumisena pidettiin myös paikalta saatua kuvamateriaalia ja sitä, että toimitus oli tehnyt työtään eettisesti kestäväällä pohjalla eikä ylilyöntejä ollut tehty. Sekava tilanne toimituksessa ja kentällä ei kuulunut ulospäin kuulijoille. Ohjeistus oli toisena päivänä ensimmäistä päivää tarkempi.

Olssonin (2008, 41) mukaan kriisiuutisoinnissa epäonnistuminen on organisaation minäkuvalle musertava tapahtuma. Menestys on itsetunnolle puolestaan korvaamaton, sillä noissa tilanteissa määritellään journalismin ydin ammattina. Kriisissä rutiinit joutuvat koetukselle. Kauhajoen tapauksessa maakuntaradion rutiinit eivät vaikuttaneet pettäneen.

Hyökyaaltouutisointiin perehtyneiden Rahkosen ja Ahvan (2005b) mukaan katastrofien yhteydessä korostuu se, että journalismi on tavallaan tiedonvälitysaatomaatti. Sen sijaan, että toimittajat tekisivät itse yksilöllisiä ratkaisuja, ammattikäytännöt tekevät nämä ratkaisut paljolti heidän puolestaan. Nopeuden ja tehokkuuden keskellä ei usein ajatella, millaisen kuvan uutiset antavat katastrofin uhreista. Haastatteluni osoittavat, että toimittajat ehtivät tehdä eettisiä pohdintoja kesken työnsä. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että monia eettisiä asioita oli ajateltu jo etukäteen eikä vasta siinä vaiheessa, kun päätös vaikkapa haastattelemisesta oli edessä.

Lähteiden hyvyttä tai huonoutta toimittajat eivät sen kummemmin arvioineet haastatteluissani. Eräs yksittäinen haastateltava toi kuitenkin esille sen, että oli hyvä, että he olivat saaneet tiedon kouluampumisista alun perin kuulijalta. Haastateltu toimittaja piti tätä luottamuksen osoituksena kuulijalta. Kuulija oli luottanut maakuntaradioon ja antanut uutisvihjeen juuri heille.

Eri toimitukset tekivät Kauhajoki-uutisoinnissa yhteistyötä. Yhteistyötä olisi voitu tehdä enemmänkin, sillä nyt harmiteltiin sitä, ettei muita, lähellä sijaitsevia maakuntatoimituksia oltu tajuttu hyödyntää. Epäonnistumiseksi voi lukea sen, että työn organisoiminen ei tuntunut olevan aivan selvä Helsingissä sijaitsevilla toimituksilla. Helsingin-päästä soiteltiin Kauhajoella, kentällä, olleille paikallisten esimiesten ohi ja osa työnannoista oli lopulta keskenään ristiriitaisia. Tämä aiheutti osalle kentällä olleista toimittajista ahdistusta. Maakuntatoimituksen sisäinen työnjohto ja

käskytyssuhteet sen sijaan olivat selvät ja toimivat. Se vähäinen ohjeistus, mitä maakuntatoimituksesta oli ehditty antaa kentälle, oli selkeää.

Teoriakirjallisuus osoittaa, että työn organisoimisessa on todettu olevan ongelmia jo aiemmin kriisitilanteissa. Esimerkiksi Jokelan tapahtumien yhteydessä sekä kentällä toimineet että toimituksessa olleet toimittajat toivoivat, että yhteydenpito keskitettäisiin selkeästi yhdelle tai parille ihmiselle. (Raittila 2008.) Tämä toimintamalli oli käytössä myös maakuntaradion toimituksessa, mutta muualla päin Suomea sijainneiden ihmisten sinne tänne soittelu aiheutti ketjuun sekavuutta ja epätietoisuutta. Kriisitilanteesta uutisoivat toimittajat ovat jo muutenkin kovan paineen alaisena, jolloin epätietoisuus tehtävistä lisäsi painetta entisestään. Oman paineensa työhön toi myös se, että joidenkin toimittajien aika meni yhdessä vaiheessa tiedonhankinnan sijaan puhelimesta selostamiseen. Myös Alasalmen (2008) kartoituksessa esiinnousut toimittajien hiillostaminen ja vastausten kärttäminen suorassa lähetyksessä raporttia annettaessa nousi haastatteluissani esille.

Haastatteluissa ilmeni, että teknisten laitteiden kanssa toimituksella oli parantamisen varaa. Toimittajia mietitytti erityisesti materiaalin poissaaminen kentältä mahdollisimman nopeasti. Teknisiä laitteita enemmän toimittajia puhutti tapahtuneen jälkipuinti. Toimittajat olivat käyneet tapahtunutta läpi pienemmissä yhteisöissä omin päin, mutta myös varta vasten järjestetyssä tilaisuudessa. Kritiikkiä herätti eniten se, että koko toimituksen kesken tapahtumaketjun toimivuutta ei ollut käyty läpi ennen haastattelujeni tekemistä.

10.2.2. Rutiinit auttoivat eteenpäin

Möra (1999) luonnehti aiemmin tässä työssä journalistista jutuntekoprosessia sanomalla, että journalistien on luotava ympärillään olevaan informaatiokaaokseen järjestys, jotta uutislähetykset ilmestyisivät ajallaan. Kiireessä ja sekavassa tilanteessa työn rutiinit ovat tavallistakin tilannetta arvokkaampia. Erään maakuntatoimituksen esimiehen mukaan kriisi- tai onnettomuustilanteeseen ei laiteta kokemattomia toimittajia, mutta aiemmissa tutkimuksissa on todettu näin tapahtuneen. Vaikka haastattelemistani toimittajista harva oli aiemmin ollut mukana kriisiuutisoinnissa, olivat he

silti muuten kokeneita journalisteja. Kokemus toimittajan työstä ylipäättään osoittautuikin yhdeksi selviytymiskeinoksi kriisissä.

Tiedotusvälineiden toimitustyön rutiineja on hahmotettu aiemmin jonkun verran, mutta ongelmakseni muodostui juuri radiota koskevan tutkimuskirjallisuuden vähyys. Erilaisia radion menetelmäoppaita on paljon, mutta radion omia rutiineja niistä ei juuri löydy. Olenkin yrittänyt soveltaa yleisiä toimitustyön rutiineja radioon. Työni vaikeimmaksi palaksi osoittautui rutiinien tutkiminen jo siitäkin syystä, sillä toimittajien oli vaikea hahmottaa omasta työstään sitä, mikä oikeastaan on rutiinia.

Kuten Shoemaker ja Reese (1996) luettelevat mediarutiineja ovat uutisen kirjoittaminen kärjellään olevan kolmion muotoon, uutiskriteerit, objektiivisuus ja sitaattien käyttö, tarinan rakenne, uutispalvelujen käyttö, muiden tiedotusvälineiden seuranta ja tiedotustilaisuuksissa käyminen. Mediarutiineja ovat myös rutiinikanavien, kuten viranomaislähteiden, asiantuntijoiden ja soittokierrosten käyttö. Tutkimushaastatteluissani ilmeni selkeästi, että maakuntaradion toimittajat käyttivät kriisiuutisoinnissa mediarutiineista uutisen (radiosähkeen) kirjoittamista kärjellään olevan kolmion muotoon. Lisäksi he kävivät tiedotustilaisuuksissa ja seurasivat sivusilmällä jonkin verran myös muita medioita. Materiaalia maakuntaradion uutislähetysiin saatiin omien paikallistoimittajien tekemänä, mutta myös Helsingin-pään toimituksesta sähköiden muodossa.

Aiemmin mainitut Mörän (1999) keruurutiinit näkyvät Kauhajoki-uutisoinnissa.

Joukkoviestintävälineillä on tietyt vakiintuneet keinot uutisten hankkimiseksi; Shoemaker ja Reese (1996) ovat nimenneet nämä mediakäytännöt rutiinikanaviksi. Rutiinikanavina toimivat Kauhajoki-uutisoinnissa etupäässä viranomaiset ja asiantuntijat: heiltä saatiin virallistettua tietoa tapahtuneesta.

Lähteitä siteerattiin uutissähkeissä ja lähteitä haastateltiin myös omalla äänellään radiolähetysiin.

Nämä seikat vahvistavat toimittajan objektiivisuuden esiintuomista, kun tieto laitetaan jonkin lähteen nimiin. Yhtäältä esimerkiksi laitospöytäkirjan, eli silminnäkijän, haastatteleminen toi uutislähetysiin lisädramatiikkaa ja paikallaolon tuntua. Mörä (1999) nimittää tätä toimittajan puolueettomuuden korostamista median esitystaparutiiniksi. Haastatteluissa ei tullut ilmi sitä, millaista muuta tarinan rakennetta kuin siteerauksia ja toimittajan puolueettomuuden korostamista

jutuissa käytettiin. Rakenne olisi selvinnyt analysoimalla juttuja tarkasti, mutta työmäärän rajaamiseksi näin ei ole tehty.

Mörän (1999) esitystaparutiiniksi voi lukea myös sen, kuinka tv:ssä työskenteleville ankkuritoimittajille hankittiin esiintymistä varten tummia vaatteita. Se, kuinka juontajat muokkasivat puhetyyliään rauhallisemmaksi ja empaattisemmaksi kouluampumisten satuttua kertoo niin ikään esitystaparutiinista. Vitsailut jätettiin pois, osa toimittajista muutti tervehtimistapaansa ja sanoja harkittiin normaalia tarkemmin maakuntaa koskettaneen suru-uutisen yhteydessä. Leppoisa jutustelu korvattiin rauhallisella puheella.

Mörän (1999) mukaan määrittelyrutiinit kertovat, miten jokin asia valikoituu uutiseksi. Shoemaker ja Reese (1996) viittaavat tähän uutiskriteereillä. Toisaalta Rahkosen ja Ahvan (2005) mukaan katastrofista kertoessa toimittajien ei tarvitse luoda juttuihin dramatiikkaa tyylillisin keinoin tapahtuman oman dramaattisuuden takia. Kouluampuminen on niin harvinainen ja negatiivinen asia, että se päättyy varmasti uutisiin. Sen kummemmin toimittajat eivät pohtineet haastatteluissa uutiskriteereitä työssään. Toimittajat päivittelivät ampumisia vain todeten, että he eivät olisi voineet uskoa sen tapahtuvan heidän alueellaan.

10.2.3. Kiireen ja sekavuuden selättäjät

Toimittajat selviytyivät kiireisestä työpäivästä useiden eri asioiden avulla. Asiat voidaan tiivistää kolmeen teemaan: arvopohja, luonteenpiirteet ja keskittyminen työhön. Arvopohja viittaa yhtiön omiin arvoihin, jotka määrittävät toimittajien työskentelyä ja antavat toiminnalle myös rajat. Toimittajat kiittivät haastatteluissa sitä, että heiltä ei vaadittu esimerkiksi uhrien tai heidän omaistensa etsimistä haastattelemista varten. Uhreilla ja tapahtuneella ei haluttu mässäillä.

Toiseksi selviytymiskeinoksi määrittyivät luonteenpiirteet. Toiset ovat luonteeltaan herkempiä kuin toiset, mutta toimittajat halusivat pysytellä työroolissaan mahdollisimman asiallisina ja viileinä. Tunteiden aika oli myöhemmin paluumatkalla toimitukseen tai kotona. Olipa kyse kentällä olleesta toimittajasta tai kotitoimituksen juontajasta, halusivat he kuulostaa ulospäin empaattisilta, vaikka

ihmisen sisällä tunteet mylläsikin. Lähetyksiin ei haluttu päästää kauhistelua tai varomattomia sanoja. Puolueettoman ammattiroolin - tai edes sellaisen vaikutelman- ylläpito oli tärkeää.

Kolmas selviytymiskeino linkittyy luonteenpiirteisiin. Monen selviytymiskeino oli itse työtehtävään keskittyminen. Työ piti ajatella vain työnä. Kun keskittyi leikkaamaan juttuaan ja saamaan sen ajoissa valmiiksi, auttoi se sulkemaan pois mielestä ikäviä asioita. Juontopuheissaan toimittajat keskittyivät kuulostamaan neutraaleilta ja rauhallisilta. Kaikki haastatellut olivat kokeneita journalisteja, joilla oli jo kokemuksen kautta hankittu varmuus omista taidoista.

10.3. Ajatuksia radiotyöskentelyn tutkimisesta

Vaikka tv-puoli oli erittäin isossa roolissa Kauhajoki-utisoinnissa, halusin keskittyä työssäni nimenomaan radioon. Radiota on tutkittu tv-puolta vähemmän, joten koin radion mielenkiintoisempänä tutkimuskohteena kuin tv:n. Työmäärä oli jo nyt suuri, joten tv-työskentelyn rajaaminen tutkimuksen ulkopuolelle oli tarpeen. Tulevaisuudessa tv-puolen toimintaa kriisissä kannattaisi kuitenkin tutkia syvällisemmin.

Haastattelin yhteensä 17 ihmistä. Haastattelujen litterointi oli työlästä ja niiden läpikäyminen vei paljon aikaa. Pelkkä haastateltavien määrän rajaaminen vain toimitustyötä tekeviin olisi antanut mielestäni toimitustyöstä väärän kuvan ja päädyin siksi haastattelemaan liki koko toimituksen väen työn leviämisenkin uhallä. Nyt maakuntaradion kahdesta päivästä muotoutunut yleiskuva on minusta varsin onnistunut huomioiden kaikki matkalla sattuneet ongelmat. Leviämistä olen yrittänyt välttää rajaamalla työtäni koskemaan nimenomaan työikäntöjä.

Haastattelemaan oli alun perin päästävä nopeasti, jotteivät toimittajat unohtaisi uutisoinnin kulkua. Haastatteluun tutkimusmenetelmänä olin ehtinyt tutustua aikaisemmilla teoriakursseilla ja sain haastattelurunkojen tekoon arvokasta apua Journalismin tutkimusyksiköstä. Muuhun teoriataustaan tutustuminen jäi kuitenkin varsin kevyeksi ennen haastattelujen tekoa. Tämä lisäsi tutkijan epävarmuutta ja tuskaa työn kirjoitusvaiheessa.

Erityisen hankalaksi osoittautui radiota koskevan teoriakirjallisuuden löytäminen, sillä valtaosa radiota koskevasta kirjallisuudesta on menetelmäoppaita. Niistä ei ollut minulle hyötyä tutkimuksen teossa. Teoriataustaan olisi pitänyt pystyä tutustumaan nykyistä paremmin, mutta jos olisin viivytellyt, monia muistoja olisi saatettu menettää. Nytkin esimerkiksi toisen päivän kulku jäi ensimmäistä päivää pinnallisemmaksi.

Jos olisin lähtenyt selvittämään maakuntaradion työn järjestämistä ilman omaa radiotaustaa, työskentely olisi ollut todella vaikeaa. Minulle oli apua eritoten siitä, että ymmärsin eri toimittajien roolit ja työnkuvat maakuntatoimituksessa. Haastattelut opettivat minulle paljon työskentelystä kriisitilanteessa. Oltuani sittemmin mukana muutaman onnettomuuden uutisointitilanteessa toimittajien neuvot ovat palautuneet mieleeni ja olenkin yrittänyt kirjoittaa tutkimukseni niin, että myös muut saisivat työskentelyvinkkejä tutkimuksestani.

10.4. Haastattelun onnistumisesta

Haastattelu oli työskentelymetodin erittäin käyttökelpoinen. Harkitsin aluksi ryhmähaastattelujen tekemistä, mutta päädyin lopulta haastattelemaan toimittajia yksittäin. Yksittäishaastattelut toimivat hyvin. Metodioppaat ovat eri mieltä siitä, kannattaako kysymysrunkoja lähettää haastateltaville etukäteen, mutta itse koin ennakkolähettämisen vain hyödylliseksi asiaksi. Toimittajat olivat ehtineet palautella asioita muistiinsa ennen kuin saavuin paikalle.

Toimittajat muistivat Kauhajoki-uutisoinnin ensimmäisen päivän erittäin tarkasti, mutta toisen päivän tapahtumat muistettiin jostain syystä huomattavasti huonommin. Tämä aiheutti graduni kokoamisvaiheessa ongelmia, sillä toisen päivän kuvauksesta tuli ylimalkaisempi kuin olin alun perin suunnitellut. Työtäni suunnitellessani en ollut ajatellut riittävästi myöskään sitä, että toimittajien voisi olla vaikeaa pukea rutiineitaan sanoiksi. Sain usein vastaukseksi sen, että jokin asia tuli ”takaraivosta”, mutta sen pukeminen konkreettisiksi sanoiksi osoittautui vaikeaksi. Onnistuin kuitenkin kaivamaan toimitustyön rutiineja kohtalaisesti esille kaikesta huolimatta.

Haastattelulla on mahdollista saada syvempää ja täsmällisempää tietoa kuin pelkällä lomakekyselyllä. Haastatteluissani ihmiset kertoivat omin sanoin siitä, mitä heille oli tapahtunut ja

kuinka he asiat kokivat. Haastateltaessa haastattelija voi kysyä tarkentavia lisäkysymyksiä ja aistia tunnetiloja – toisin kuin esimerkiksi lomakekyselyssä. Nämä seikat puolustavat haastattelun valintaa työmenetelmäksi. Kirjoittaessani opinnäytettäni mieleeni kirposi edelleen useita lisäkysymyksiä, joita en voinut kuitenkaan enää esittää. Työni on nyt aineistolähtöinen ja sellainen sen halusinkin alun perin olevan.

Sain haastatteluilla irti sen, mitä halusin. Vuorovaikutus haastateltavien kanssa oli minusta helppoa ja minusta tuntui, että toimittajat puhuivat minulle vapautuneesti. Haastatteluissa vaikuttavinta minulle oli se, kuinka toimittajat kantoivat huolta toistensa työssä jaksamisesta kriisiuutisoinnin jälkeen. Tunsin olevani minulle ennestään tuntemattomalla työpaikalla tervetullut ihminen.

Haastatteluun liittyy luonnollisesti virheiden mahdollisuus. Jotkut menetelmäoppaat huomauttavat siitä, kuinka haastateltavat saattavat antaa niin sanotusti sosiaalisesti suotavia vastauksia. Itse en kuitenkaan huomannut sitä, että toimittajat olisivat jotenkin pidätelleet sanojaan tai mielipiteitään. Toimittajia ei tarvinnut maanitella puhumaan Kauhajoki-uutisoinnista, vaan he puhuivat auliisti kokemuksistaan. Jotkut kommentoivat haastattelun jälkeen, etteivät he olleet edes tajunneet aiemmin, kuinka paljon asiaa heillä oli sanottavana toimituksen työskentelystä. Vaikka haastattelut olivat välillä jutustelunomaisia, toimittajat pysyivät hyvin asiassa eivätkä haastattelut levinneet.

10.5. Radiota kannattaisi tutkia nykyistä enemmän

Katson, että haastatteluistani on apua toimittajien ammattikäytäntöjen kehittämiseen. Työni edustaa vain yhden työpaikan kokemuksia kriisitilanteessa työskentelystä, mutta liittyy siihen jatkumoon, jossa keskustellaan miten työskentely kriisitilanteessa olisi helpompaa. Kehitettävää vaikuttaa olevan edelleen uutiskoneiston työn järjestämisessä ja komentoketjun selkeydessä. Ongelmat tekniikassa olivat myös hieman yllättäviä – varsinkin, kun maailma on täynnä kaikenlaisia laitteita, joilla tiedonsiirto on hoidettavissa nopeasti ja kyseessä on tiedotusväline, jonka toiminta perustuu teknisiin laitteisiin.

Pidän haastattelujen perusteella tärkeänä sitä, että toimituksissa järjestettäisiin jokaisen kriisiuutisointitilanteen jälkeen mahdollisimman nopeasti yhteinen purkupalaveri, jossa tapahtumien

kulku käytäisiin läpi. Osalle haastateltavistani Kauhajoen tapahtumien kokonaiskuva oli haastatteluhetkellä edelleen epäselvä, joten monet kaipasivat kuvaan selkeyttä jo oman oppimisenkin kannalta. Henkisen huollon lisäksi toimittajat kaipasivat ammattitaidon huoltoa.

Maakuntaradioita kannattaisi tutkia minusta huomattavasti nykyistä enemmän, sillä maakuntaradioiden merkitys on ihmisille suuri paikallisen tiedon levittäjänä. Vaikka internetin merkitys uutisten leviämässä on tänä päivänä suuri, radiolla on edelleen tärkeä paikkansa uutisvälityksessä. Radio on siirrettävissä tekniikkansa puolesta nopeasti sinne, missä tapahtuu. Allekirjoitan yhä sen väitteen, että radio on parhaimmillaan silloin, kun jossain tapahtuu jotain yllättävää.

Mielenkiintoista olisi jatkossa tutkia sitä, miten internetin roolin vahvistuminen on vaikuttanut radion lähetystoimintaan. En tarkoita tällä internetin hyödyntämistä jutunteossa, vaan sitä, miten netti ja radio toimivat kriisitilanteessa yhdessä. Nythän maakuntaradion nettisivujen tarkka päivittäminen jäi haastateltujen mukaan iltaan, kun netin tekoon ei liennyt käsiä.

Jatkotutkimusta voisi tehdä myös esimerkiksi maakuntaradioiden juontajien työstä kriisiuutisoinnin aikana. Juontajat vetävät lähetystä koko persoonallaan ja työ vaatii heittäytymistä. Kiintoisaa olisikin tietää tarkemmin, millaista lähetystä juontajat ajattelevat vetävänsä kriisin sattuessa ja miten toimittajat heittäytyvät lähetyksissä, kun leppoisa toimittajan läsnäoloa ei käytetä. Asiaa voisi kysyä myös yleisöltä siitä näkökulmasta, että kuinka kuulijoiden arkeen osallistuminen onnistui.

Kiinnostavaa olisi niin ikään kentällä toimivien radiotoimittajien työn tarkempi kartoittaminen siitä näkökulmasta, kuinka paljon toimittajat miettivät työtä tehdessään radionomaisuutta. Haluaisin tietää tarkemmin, millaisista radionomaisuutta kuvaavista asioista kriisitilanteissa luovutaan ensimmäisenä - vai luovutaanko. Tv-puolella samaa voisi pohtia visuaalisten elementtien näkökulmasta: luopuuko televisio jostain visuaalisesta asiasta kriisin yhteydessä.

Kriisiuutisoinnin jälkipuintia olisi myös kartoitettava toimituksissa entistä paremmin. Isoissa toimituksissa kriisityöskentelyä on luultavasti jo mietitty etukäteen, mutta onnettomuus voi sattua myös pienemmällä paikkakunnilla. Kriisin jälkeen ilmaantuu aina uusia uutisia. Tässä mylläkässä

journalistinen jälkipuinti on helppo unohtaa. Toimittajat kantavat kuitenkin kriisiuutisoinnin muistijälkiä pitkään mukanaan. Onnettomuus ei tule suomalaisen sananlaskun mukaan kello kaulassa, joten helpoin tapa oppia kriiseistä olisi käsitellä jo kokeillut toimintatavat nopeasti alta pois.

LÄHDELUETTELO

KIRJALLISET LÄHTEET

Alasalmi, Margit (2008) 30 tuntia Jokelan laukauksista. Tuusulan kouluampumistapauksen käsittely Ylen radiouutisissa. Tiedotusopin kandidaatin tutkielma. Tampereen yliopisto.

Backholm, Klas & Björkqvist, Kaj (2010) The effects of exposure to crisis on well-being of journalists: a study of crisis-related factors predicting psychological health in a sample of Finnish journalists. *Media, War & Conflict* 3(2): 138 - 151. Sage.

Berrington, Eileen & Jemphrey, Ann (2003) Pressures on the Press: Reflections on Reporting Tragedy. *Journalism* 2003 4: 225 - 248.

Chantler, Paul & Stewart, Peter (2003) *Basic Radio Journalism*. Oxford: Focal Press.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 25 - 30.

Herkman, Juha & Nordenstreng, Kaarle & Keinonen, Heidi & Ala-Fossi, Marko (2008) Johdanto: radio- ja televisiotutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa Keinonen, Heidi & Ala-Fossi, Marko & Herkman, Juha (toim.): *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 9 - 29.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2010) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Honka-Kukkurainen, Niina (2006) Katastrofiuutisoinnin etiikka. Kaakkois-Aasian hyökyaaltokatastrofin uhrijournalismi MTV3:n ja Yleisradion uutisissa. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Huovila, Tapani (2001) Uutinen eri välineissä. GSM-sähkeestä taustajuttuun. Vantaa: Inforviestintä.

Hyttinen, Mira (2009) Kun yhden toimituksen oli venyttävä joka paikkaan. Teoksessa Raittila, Pentti & Haara, Paula & Kangasluoma, Laura & Koljonen, Kari & Kumpu, Ville & Väliverronen, Jari (2009) Kauhajoen koulusurmat mediassa. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, 97 - 110.

Hytönen, Timo (2010) Käenpoika journalismin pesässä. Monimediaalisen uutisjournalismin mahdollisuus –tapauksena Yleisradion alueelliset uutiset. Journalistiikan lisensiaattitutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Juntunen, Laura (2009) Kiireen ja kilpailun vaikutukset journalistiselle etiikalle. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 171 - 192

Jyrinki, Erkki (1977) Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Vaasa: Oy Gaudeamus Ab.

Kenttämies, Jouni (2001) Toimittaja radion tuotantokulttuurin murroksessa. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Kern, Jonathan (2008) Sound reporting. The NPR guide to audio journalism and production. Chigago and London: The University of Chigago Press.

Koljonen, Kari & Kunelius, Risto (2005) On vain yhteinen suru. Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle 1957 - 2004. Teoksessa Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Juho Rahkonen (toim.). Journalismin tutkimusyksikkö: Tiedotustutkimus 1/2005, 34 - 59.

Lumme-Sandt, Kirsi (2005) Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 125 - 144.

Niemi, Tuula (2005) Saako toimittaja järkyttyä? Teoksessa Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Juho Rahkonen (toim.) Journalismin tutkimusyksikkö: Tiedotustutkimus 1/2005, 31 - 33.

Nukari, Matti & Ruohomaa, Erja (1997) Uusi vanha radio. Sen tulevaisuus, tekeminen, tuotteet ja hallinta. Porvoo: WSOY.

Pietilä, A-P (2007) Uutisista viihdettä, viihteestä uutisia. Median muodonmuutos. Jyväskylä: Gummerus.

Rahkonen, Juho (2005a) Journalisti aallon harjalla. Aasian katastrofi uutistyön tekijöiden kokemana. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Rahkonen, Juho & Ahva, Laura (2005b) Hiipivä tuho. Teoksessa Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Juho Rahkonen (toim.) Journalismin tutkimusyksikkö: Tiedotustutkimus 1/2005, 8 - 18.

Raittila, Pentti (1996) Uutinen Estonia. Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella. Tampere: Tampere University Press.

Raittila, Pentti (2005) Tsunami ja Estonia. Reunamerkitöjä kahden katastrofin käsittelystä suomalaisessa journalismissa. Teoksessa Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Juho Rahkonen (toim.) Journalismin tutkimusyksikkö: Tiedotustutkimus 1/2005, 19 - 23.

Raittila, Pentti & Johansson, Katja & Juntunen, Laura & Kangasluoma, Laura & Koljonen, Kari & Kumpu, Ville & Pernu, Ilkka & Väliverronen, Jari (2008) Jokelan koulusurmat mediassa. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Raittila, Pentti & Haara, Paula & Kangasluoma, Laura & Koljonen, Kari & Kumpu, Ville & Väliverronen, Jari (2009) Kauhajoen koulusurmat mediassa. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Raittila, Pentti & Koljonen, Kari & Väliverronen Jari (2010) Journalism and School Shootings in Finland 2007 - 2008. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Rantalainen, Tiia (2011) Ei musta tuntunut, että mä oisin ollut pahantekijä kuitenkin. Haastattelututkimus journalistien tunteista ja kokemuksista Kauhajoen kouluammuskeluista. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Riegert, Kristina & Olsson, Eva-Karin (2007) The Importance of Ritual in Crisis Journalism. Journalism Practise Vol. 1, No 2. Oxfordshire: Routledge, 143 - 158.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005a) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Salmela, Kreetta (2008) Kansalaislähteiden käyttö sähköisten medioiden kriisiuutisoinnissa. Journalistiikan lisensiaattitutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996) Mediating the Message: Theories on Influences on Mass Media Content. Second Edition. New York: Longman Publishers USA.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi Jouni (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tiittula, Liisa & Rastas, Anna & Ruusuvuori, Johanna (2005a) Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään. Virtuaalihaastattelun näkymiä. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 264 - 271.

Valtonen, Anu (2005) Ryhmäkeskustelut –millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223 - 241.

Väliverronen, Esa (2009). Journalismin muutoksia jäljittämässä. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 7 - 10.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Oikeusministeriö (2010) Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008. Selvityksiä ja ohjeita 11/2010. Tutkintalautakunnan raportti. (<http://www.om.fi/1247668612061>) [haettu 5.5.2011]

Olsson, Eva-Karin (2008) Media Crisis Decision Making. A case study of SR (Swedish Radio), SVT (Swedish Television) and TV4. Stockholms Universitet.
(<http://www.avhandlingar.se/avhandling/fad2e65927/>) [haettu 23.11.2011]

Yleisradion www-sivut, vuosikertomus 2008 (2008)
(<http://yle.fi/yleista/2008/vk/yleisradiotoiminta.html>) [haettu 1.1.2012]

Yleisradion www-sivut (2009a), maakuntaradion esittely (http://yle.fi/yleista/kanavat_alue.shtml)
[haettu 2.3.2009]

Yleisradion www-sivut (2009b), radioiden esittelyä
(<http://lotta.yle.fi/ijulkaisu.nsf/sivut/maakuntaradiot>) [haettu 5.4.2009]

MUUT LÄHTEET

YLE Pohjanmaan uutiset. Esite 2008. [Esite kirjoittajan hallussa.]

LIITTEET

LIITE 1: HAASTATTELUPYYNTÖ POHJANMAAN RADION TOIMITTAJILLE

Hei!

Tämä on pyyntö osallistua tutkimushaastatteluun ja edesauttaa tiedotusopin tutkielman tekemistä.

Olen Mira Hyttinen, tiedotusopin opiskelija Tampereen yliopistosta. Valmistelen pro gradu -työtä journalistisen työn järjestämisestä Pohjanmaan radiossa Kauhajoen koulusurmien aikaan. Gradu on tarkoitus toteuttaa haastattelemalla tapahtuman uutisointiin osallistuneita Pohjanmaan radion toimittajia. Pyytäisin sinua yhdeksi haastateltavakseni.

Ideanani on selvittää gradussa muun muassa sitä, kuinka toimituksen työt järjestyivät kriisiuutisoinnissa, miten eri toimittajien työ kulki kahden ensimmäisen uutisointipäivän aikana ja miten toimittajat arvioivat oman työnsä kulkua. Kaikella tällä pyrin ymmärtämään sitä, kuinka ammatillinen yhteisö ja yksilö toimivat kriisitilanteessa. Samalla hahmotan sitä, millaisten ammatillisten rutiinien avulla niin uutispuolen kuin päivittäispuolen toimittajat selvisivät tiukasta uutispäivästä. Ajatuksenani on rekonstruoida haastatteluiden avulla toimituksen toiminta 23.9. - 24.9.08.

Graduni on julkinen opinnäytetyö. Tutkimushaastattelu tehdään kahden kesken, ja se nauhoitetaan. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

Otan sinuun yhteyttä lähipäivien aikana, jotta voimme sopia tarkemmin haastattelusta. Jos haluat ottaa minuun yhteyttä jo ennakoon, puhelinnumeroni on XXXXXXXXXX [Puhelinnumero poistettu, MH]. Minut tavoittaa myös tästä sähköpostiosoitteesta. Graduohjaajanani toimii ma. professori Ari Heinonen Tampereen yliopistosta. Hänet tavoittaa numerosta XXXXXXXXXX [Puhelinnumero poistettu, MH].

Olisin hyvin kiitollinen, jos sinulla olisi kiinnostusta suostua haastateltavakseni.

Ystävällisin terveisin

Mira Hyttinen

LIITE 2: HAASTATTELURUNKO POHJANMAAN RADION VÄELLE

TAUSTA

- Nimi, ikä, tehtävä toimituksessa tapahtuman aikaan (1.pvä/2.pvä), toimittajakokemus vuosina

TIEDONSAANTI

- Miten ja milloin tieto tapahtuneesta tuli toimitukseen/
- Miten ja milloin sait itse tiedon tapahtuneesta, miten tulit mukaan uutisointiin

PÄIVÄN KULKU

Kuvaa omin sanoin työntekoasi, tiedonhankintaa ja materiaalin tuotantoa

- Mitä teit, missä, miten, millaisia ongelmia kohtasit, miten selvisit
- Miten tiistai ja keskiviikko erosivat toisistaan
- Miten arvioit tehtyjä valintoja, työntekoa ja tiedonhankintaa

TYÖNJAKO

Kuvaa omin sanoin miten työtä alettiin järjestää omalta osaltasi

- Millaisia päätöksiä tehtiin työn jaon suhteen
- Millaisia linjanvetoja/painotuksia tehtiin toiminnan suhteen
- Miten tiistain ja keskiviikon työnjako erosivat toisistaan
- Miten arvioit työnjaon onnistumista ja sujumista

OHJEISTUS

Kuvaa omin sanoin mistä asioista ja millaista ohjeistusta jaettiin, kuka ohjeisti

- sinulle - toimitukselle
- Tarkistettiinko ohjeistusta myöhemmin, milloin ja miten
- Miten ohjeistus erosi tiistain ja keskiviikon välillä, oliko muutosta
- Miten arvioit ohjeistuksen onnistumista ja sujumista

ARVIOINTI

- Miten tapahtumasta uutisointi erosi tavanomaisesta työstäsi
- Arvio työstä: onnistumiset ja epäonnistumiset
 - henkilökohtaiset - toimitus kokonaisuudessaan

(OPPI

- Mitä opittiin - oma oppi - toimituksen oppi
- Kokemusta vastaavanlaisista tapahtumista?
- Miten tapahtumaa on puitu jälkikäteen toimituksessa)

LIITE 3: NIMILISTA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUNEISTA

Autio, Pekka

Haavisto, Antti

Hantula, Riia

Jaakkola, Pauliina

Kemppainen, Juha

Korhonen, Tarja

Kuivasmäki, Ulla

Koski, Anri

Laine, Katja

Manu, Johanna

Matintupa, Minna

Niemistö, Elina

Pöntinen, Sami

Rautanen, Päivi

Rinne, Annette

Takkunen, Pasi

Varjonen, Terhi